

יונים צחורות

ירחמיאל רומבק שירים

עורך: מוטי סנדק
עיצוב: דרור צונץ
יעוץ אמנותי: שמוליק עצמון-וירצר

תרגומי שירים
עברית: רות לוי
אנגלית: לייבל באטוויניק
עריכת לשון והגהות: טניה שרם
הקלדות: בתיה סלע

ציורים עמ' 43, 45: מאיה רומבק
ציור עמ' 62: חנן רומבק

דפוס: ספידגן בע"מ רמת גן, 2021
הוצאה לאור: המכון לקידום תיאטרון יהודי

אתר יונים צחורות: www.rumbak.info

רסיסי חיים 6

השירים

עברית 38

יידיש 80

אנגלית 116

דברים חנן רומבק 156

מגזרות נייר נחום רומבק 158

מעין אחרית דבר מוטי סנדק 172

רסיסי זיכרונות
16.10.2003-1.02.1916

באתי לעולם באמצע מלחמת העולם הראשונה.

נולדתי בשנת 1916. מיומי הראשון הרגשתי שהטבע עשה לי עוול. התחלתי ללכת בגיל מאוד מאוחר, הרגשתי שהייתי ילד מיותר, לעתים קרובות חליתי, הייתי ילד חלש וחולני. המלחמה לא פסקה, הרעב נמשך... אמי נהגה להשאיר אותי עם הילדים המבוגרים יותר במשפחה שישגיחו עלי. היא יצאה מן הבית למקום רחוק כדי להשיג אוכל. כסף לקנות מזון.

בזמן המלחמה נהגו לחטוף גברים לעבודות כפיה, על כן נהג אבי להסתתר כל פעם במחבוא אחר. אותי נהגה אמא להסתיר במרתף, גם את אבא היא דחפה למרתף הדחוס, שם ישב כל היום מכורבל ולא פצה את פיו.

לעתים רחוקות נהגה אמא להרים אותי בזרועותיה ולהושיב אותי על אדן החלון.

יום אחד הופיע חייל רוסי, ניגש אלינו וביקש מאמא מים. לאחר שסיים לשתות את המים, התרחק, עצר לפתע, הוריד את הרובה שהיה תלוי על כתפו וכיוון אותו אלי. אמא פרצה בצעקות ואני פרצתי בבכי. הוא התקרב אלי, הניח את אצבעו על שפתי כמצווה באיום: 'שתוק!'. פתאום פרץ בצחוק והלך לדרכו...

כשגדלתי נהגתי לבנות כלובים לציפורים,

אספתי קרשים בחצר והדבקתי אותם זה לזה בבוץ. מסביב הוספתי גדר קטנה אותה צבעתי עם מיץ של סלק אדום.

חזרתי הביתה מטונף ומסריח, אבא הכה אותי לפעמים ואמא צעקה עלי: 'שוב אתה חוזר מטונף, מסריח עם מכנסיים קרועות'.

השכנים התפלאו ואמרו לאבא: 'איזה ילד מוכשר יש לך, הוא יודע לבנות ארמונות קטנים לציפורים'. אבא שמע את זה, חיבק אותי בחום ואמר 'יום אחד תהיה מהנדס!'. מאז הפסיק להכות אותי, ואמא כעסה עלי פחות כשחזרתי הביתה מכוסה בבוץ עם ידיים אדומות מסלק.

על אף שאמא לקחה אותי לבית הספר לבוש בבגדים נקיים ומתוקנים,

ביום הראשון ללימודים - המורים כמעט ולא הבחינו בי. הילדים
האחרים בכיתה היו לבושים יפה בבגדים חדשים ונעליים
מצוחצחות.

נהגתי לישון על הרצפה. יום אחד כדי לא לישון על הרצפה,
הנחתי קרש על ארבעה כיסאות שהעמדתי בשורה זה לצד זה,
תוך כדי שינה כיסא אחד זז ממקומו, הקרש נפל ואני יחד איתו.
אמא התעוררה וצחקה... 'לא נורא, יום אחד כשתגדל - תישן
במיטה יפה כמו מלך...'

במיטה של מלך לא ישנתי, גם לא במיטה של פשוטי עם. מיטה
לא הייתה כלל...

תמיד הייתי רעב, ולא יכולתי להתרכז בלימודים, לא הייתי
תלמיד טוב.

הייתי מעט בבית,

רוב הזמן נהגתי להסתובב בחוץ עם חברים, לפעמים ביקשתי מהם משהו לאכול. היה לי חבר אחד מושינק'ה מלבסקי, לאבא שלו הייתה מאפייה - הם היו אופים לחם, כעכים ולחמניות. פעם בשבוע נהגנו לעבור בין הלקוחות של המאפייה ולגבות את הכסף עבור הקניות באשראי של אותו שבוע. החבר לקח אותי איתו לעזור לו לגבות את הכסף כי פחד ללכת לבד שלא ישדדו אותו בדרך.

כשחזרנו עם הכסף אמא שלו אמרה לו: 'מושינק'ה, תכניס את רחמילק'ה הביתה ותן לו כוס תה חם ולחמנייה, הוא בטח רעב'. שתיתי את התה, לעסתי את הלחמנייה ועצמתי את עיני, באפי עלה ריח התבשילים מן המטבח שלהם. הריח התפשט בכל גופי... חזרתי הביתה פחות רעב.

היה לי עוד חבר משהל'ה שאהב לקרוא ספרים, ועוד חבר שלימק'ה שהיה יתום, היו לו ידיים חזקות ושיער ג'ינג'י, הוא היה מרים אותי גבוה ביד אחת, אף על פי שהיינו באותו גיל, והיה לי עוד חבר יוסק'ה, שהיה גבוה כמו שרוך, גם גבוה, גם טיפש וגם בכיין, תמיד בכה, האף שלו היה תמיד רטוב כמו ממטרה, ונהג לקנח אותו בשרוולים.

כולם היו בני שתיים עשרה או שלוש עשרה, בבית ספר היו לי פחות חברים. השמות שאני זוכר - שיוול'ה, טבק'ה, נעמזר וברוך, לאבא של שיוול'ה היה בית דפוס. היה מדפיס את העיתון שיצא לאור בוויילנה. טבק'ה היה מאוד לבבי. נהגנו לחלק ביננו את האוכל שלא היה לנו. גם הוא היה עני כמוני. הוא מאוד אהב לכתוב. פעם כשבאתי אליו הוא הראה לי את המחברות שכתב. מחברות מלאות בסיפורים קצרים. בעיקר אהב לכתוב על הטבע והשדות, היער והציפורים, ואיך האדם יכול להיות חבר של הטבע... הוא מאוד השפיע עלי, ואמר לי 'למה שגם אתה לא תכתוב? זה כל כך קל ונעים ומרחיק ממך את המחשבה שאתה רעב'. כך התחלתי לכתוב.

האדם השני שבזכותו התחלתי לכתוב היה המורה שלי האדון באסטימסקי,

הוא היה פדגוג וסופר שנהג לקרוא לנו סיפורים בכיתה, תמיד הצטערנו כששמענו את הצלצול שבישר את סוף השיעור. עם הצלצול הוא היה מפסיק לקרוא את הסיפור. אני יצאתי להפסקה עצוב וממתין בסקרנות לשמוע את סוף הסיפור בשבוע הבא.

המורה באסטימסקי לימד אותנו יידיש. תלמיד טוב בידיש לא הייתי, גם לא במקצועות האחרים. לעתים קרובות המורה באסטימסקי ביקש מאתנו לכתוב חיבור על נושא חופשי - פשוט לעצום עיניים ולדמיין, ואז לספר על אירועים דמיוניים שכלל לא קרו. היה יום שהמורה קרא לי לעמוד לפני הכיתה ולקרוא את הסיפור שלי. לא קמתי כי לא הכנתי שיעורים. המחברת שלי הייתה ריקה. מבויש, עצוב ורעב חזרתי הביתה. שעה ארוכה עמדתי ליד החלון הפתוח. דמעות זלגו מעיני.

מאז החלטתי לא לוותר עוד לעצמי.

פתחתי את מחברתי וכתבתי סיפור. 'חיים בחלום' קראתי לו. אינני זוכר בדיוק את תוכנו של הסיפור. אני נוסע ברכבת עד שבא המבקר ומבקש ממני את כרטיס הנסיעה שלי, אני לא מוצא אותו... מחפש בכל הכיסים ולא מוצא. 'איפה הכרטיס שלך?' הוא צועק, 'כרטיס! אם אין לך כרטיס תצטרך לרדת בתחנה הבאה באמצע היער, והדובים יאכלו אותך!'. פתאום התעוררתי מבוהל וצורח... אני רואה את אמא שלי, עומדת לידי וצוחקת... איך הסיפור הסתיים אינני זוכר. אבל כשקראתי אותו לפני תלמידי הכיתה וגם בכיתות אחרות הוא גרם להתרגשות וכולם דיברו כל אותו שבוע על הסיפור שלי.

המורה באסטימסקי ביקש לשמור את הסיפור שלי אצלו. הוא מאוד התלהב ואמר לי שאני עתיד להיות סופר. המוניטין שלי עלה בעיני התלמידים, ובעיני המורה הייתי תלמיד לדוגמא. יום אחד הזמין אותי אליו הביתה לשיחה. לאחר שסיפרתי לו שאין לנו אוכל בבית ואני תמיד רעב, הוא הכין לי ארוחה חמה, נתן לי בגדים חמים ונעליים.

בסוף אותו שבוע העניק לי המורה מינוי חינוך על עיתון הילדים 'גרינקע ביימלעך' (עצים ירוקים) עם הקדשה: 'לירחמיאל רומבק מאת המורה באסטימסקי'.

אבא, אמא, האחים והאחיות לא רצו להאמין שתלמיד כל כך גרוע מקבל פרס עם הוקרה מכובדת כזו. כולם התחילו להעריך אותי, היחס המזלזל והמשפיל כלפי פסק. עברו יותר משישים שנה, ואני לא שוכח את אותו רגע מרגש בו המורה מזמין אותי לעמוד מול הכיתה כולה ומכריז: עליכם לקחת דוגמא מתלמיד עני שעומד לפניכם, תלמיד מוכשר הכותב סיפורים ושירים יפים.

מאז לא פסקתי לכתוב שירים, שירים שביטאו רעב, עוני, סבל ואי צדק בעולם. מאז הכתיבה הייתה בשבילי חג.

אבא נטה למפלגה הקומוניסטית

והייתה לו חיבה לקומוניזם ולברית המועצות. הייתה לנו סולידריות איתו, היו לנו תקוות לעתיד טוב יותר. בבית הספר למדתי היטב, אך לא אהבתי להכין שיעורים... גם חשבון לא אהבתי. כשנשאלתי כמה זה חמש כפול שבע - לא הייתי מסוגל לענות.

בכיתה השישית והשביעית לימד אותנו המורה גרוסמן, איש לא גבוה, ממושקף, לבוש חליפה כהה שחורה או חומה עם עניבה ונעליים באותו צבע. הוא היה המורה להיסטוריה. מאוד אהבתי את שיעורי ההיסטוריה, שתיתי בצימאון את שיעוריו וזכרתי כל פרט ממה שאמר בכיתה.

המורה גולדשמידט לימד אותנו תנ"ך, הוא היה דומה למנדלי מוכר ספרים. היה לו מעיל עם צווארון גבוה כמו של מנדלי מוכר ספרים. המורה גולדשמידט היה איש לא שקט והתלמידים אהבו לעצבן אותו. מיד נעשה אדום, התחיל להכות עם ספר התנ"ך שבידו על השולחן וצרח: 'גזלנים! פראי אדם! עליכם לחיות ביער כמו החיות!'. דפי הספר נתלשו והתעופפו לכל עבר. לבסוף הוא התמוטט חסר כוחות על כיסאו, שמט את ראשו על השולחן ונשאר לשבת עד שנשמע הצלצול שהכריז על סוף השיעור.

והיה לנו את המורה לגרמנית - האדון טשסטראף.

הוא היה לבוש בז'קט לבן. אהבנו אותו מאוד. כשנכנס לכיתה לפני שהתחיל את השיעור נהג לבדוק את ניקיון התלמידים, ביקש להושיט לו ידיים, בדק אם הציפורניים שלנו נקיות, אחר כך הביט על הראש. חיפש כינים בשיער. גם הביט על הנעליים אם הן מצוחצחות, ואחר כך הביט על החולצה והמכנסיים. אם היה חור בחולצה או במכנסיים היה תוחב את האצבע, קורע עוד יותר את החור ושולח את התלמיד הביתה לתקן את החור. 'תלמיד צריך לבוא לבית ספר עם בגדים שלמים ומתוקנים, נעליים מצוחצחות והעיקר בלי כינים'.

בקר וקראוזה היו המורים למוזיקה. המורה בקר היה שמן עם אף אדום, בגלל שלא הפסיק לשתות, המורה קראוזה היה נמוך ורזה, בעל פנים חיוורות. בתחילת שנת הלימודים הם נהגו לבחור ילדים מוכשרים מספיק להשתתף בתזמורת בית הספר שלנו. בין הילדים הנבחרים הייתי גם אני. ביקשתי לנגן בטרומבון. הייתה לי שרשרת על הצוואר, ויום אחד כשהזקתי את הכלי ביד נפלה לי השרשרת לתוך הטרומבון. ניסיתי לסובב אותו לכל הכיוונים ולשלוף משם את השרשרת אך היא נתקעה. החזרתי בבושת פנים את הטרומבון למורה קראוזה ואמרתי לו שאני לא רוצה לנגן יותר... כך הסתיימה הקריירה המוסיקלית שלי עוד בטרם התחילה.

בגיל ארבע עשרה סיימתי את הלימודים. יחד איתי היו עוד שישה תלמידים. לא הייתה חגיגת סיום.

'בשביל שבעה תלמידים לא עושים חגיגת סיום' אמר המנהל לובצקי.

הוא לחץ לכל אחד מאתנו את ידו ונפרדנו לשלום. כך הסתיימה שנת הלימודים.

עם הרבה השכלה לא יצאתי מבית הספר...

בימים הראשונים, עם סיום הלימודים התגעגעתי מאוד לחברים שלמדתי איתם וגם לחלק מן המורים. (לא לאלה שצעקו ואיימו עלינו, הם שאירו אצלי זיכרונות קשים).

מדי פעם נהגתי לעבור על פני בית הספר, הבטתי עליו ותקפו אותי געגועים.

פולנית לימדה אותנו המורה לנה.

התלמידים התייחסו אליה בכבוד, המורה לנה הייתה יפה.

היא הייתה נכנסת לכיתה ובידה 'ז'ורנל' שכיסה את בטנה, היא רצתה להסתיר את הריונה. היינו נערים בני ארבע עשרה, הבטנו בסקרנות על בטנה התפוח. בשיעורים שלה נהגנו לשבת בנימוס רב.

המורה לנה נהגה לקרוא לנו קטעים בפולנית מן הספר שבידה. בשיעורים הבאים שאלה 'מי זוכר את החומר שקראה בשיעור הקודם?'. תלמיד שידע לשנן ולצטט את הקטעים שזכר בפולנית היא נהגה לחייך אליו חיוך רחב וללחוש לו באוזן 'טוב, טוב מאוד'. את הציונים שלנו היא רשמה בחדר המורים.

תלמיד אחד שאני לא זוכר את שמו התגנב פעם לחדר המורים ותלש את הדף עם כל הציונים של שיעורי הפולנית מתוך מחברתה של המורה לנה.

אחרי המקרה הזה המורה לנה מאוד כעסה והפסיקה ללמד אותנו. במקומה בא אלינו המורה בורשטיין, בעלה. הוא היה מורה טוב, התייחס אלינו יפה כאילו היינו כולנו חברים שלו. תמיד היה חיוך על שפתיו. כל התלמידים אהבו אותו, הוא היה אחד המורים הטובים אם לא הכי טוב.

ממשפחתי הגדולה שחיה בוילנה בין
השנים 1907-1941, נשארתי אני ושני אחי.
אני מספר כאן על כולם לזיכרון עולם.

סבא אברהם זעליק

המצב הכלכלי היה רע מאוד, גל אנטישמי מאיים עבר על יהודי וילנה באותן שנים, חיפשנו איך לצמצם הוצאות. החלטנו שסבתא תעבור לגור איתנו, כך לא נצטרך לשלם שכר דירה כפול. בדירתנו הקטנה הצטופפנו, שמונה נפשות: חמישה ילדים, אבא אמא סבא וסבתא. מקום לסבא לא היה, הוא הסתדר בבית זקנים. היה בא בימי שישי לארוחת ערב שבת איתנו. אחרי הארוחה, שתה כוס סודה, אמר שבת שלום וחזר לבית הזקנים.

בקיץ הוא היה לובש ז'קט שחור, בחורף מעיל ארוך עם צווארון קטיפה שחור וכובע סאמעט של חסידים עשוי קטיפה שחורה, מכנסיו היו תמיד קצרים מדי. סבא היה קמצן גדול. היה מגלגל סיגריות מטבק זול, ואף פעם לא כיבד אחרים בסיגריה - היה מגלגל במהירות סיגריה לעצמו ותוחב את קופסת הפח עם שארית הטבק לכיס.

לסבא הייתה קרחת עם מעט שערות בצדדים, עיניים לחות וזקן קטן. למרות שהיה קשיש לא נעזר במקל הליכה. סבתא הייתה צעירה ממנו בעשר שנים, כשהיה מגיע לארוחת ליל שישי מבית הזקנים ושותה את כוס הסודה שלו והתחיל לפטפט, סבתא הייתה משתיקה אותו, 'סגור את הפה חכם שלי' הייתה אומרת לו.

סבא זעליק היה כובען, קראו לו 'ההיטל מאכר'. עבודה כבר לא הייתה לו ככובען, סבתא וסבא החליטו שסבא יימצא עבודה אחרת. אחרי חיפושים לא מעטים סבא מצא פרנסה אחרת כדי לעזור לסבתא: הוא נהג לקרוא תהילים לזכר אנשים שנפטרו.

סבא חיכה לימים הנוראים ראש השנה ויום כיפור. או אז השכיר את עצמו להיות חזן בבית הכנסת, לבש קיטעל לבן וירמולקה, עמד לפני ארון הקודש והתפלל. את כל הכסף שקיבל על עבודת החזנות שלו סבתא לקחה ממנו, לעתים שילמו לו באיחור - אז האיצה בו 'אולי תיכנס אליהם ותבקש שישלמו לך את המגיע, מפרנס קטן שלי'.

סבא כעס בשקט... לפני שהספיק לענות לה - השתיקה אותו ואמרה 'עדיף שתשתוק חכם שלי!'

בערב פסח סבא היה עובד כמשגיח במאפייה של מצות וכך היה מביא עוד כמה פרוטות הביתה.

בחול המועד של פסח סבתא הייתה מחלקת לנו 'דמי כיס' והשביעה אותנו שלא נספר לסבא...

סבתא פייה

לפי מה שאני זוכר סבתא פייה הייתה גבוהה אבל בין אנשים אחרים נראתה נמוכה מהרגיל. שערותיה היו כסופות וארוכות, מסורקות ומגולגלות עם 'קוקו' מאחור ועליו אבן יקרה. היה לה מצח גבוה, פנים חרושות קמטים ועיניים עמוקות, על אוזניה עגילים ובתוכם אבנים כחולות. אצבעות קצרות, על קמיצת יד שמאל טבעת. את כספה שמרה בתוך מטפחת סודית קשורה בקשר שאיש לא ידע לפתוח מוחבאת במקום שאיש לא ידע... 'זה כסף לימים גרועים' אמרה.

בחנוכה ובפסח נהגה לחלק לנו מטבעות כסף וסוכריות שהיו בצנצנת. בשבתות וחגים נהגה ללכת לבית כנסת להתפלל יחד עם אמי.

לדברי אמי סבתא הייתה תופרת תכריכים, איש לא היה תופר תכריכים יפים כמוה. הייתה מאוד חרוצה. ממש אמנית. על המיטה בבית הייתה מסדרת המון כריות כך שלא הרגישו שהמיטה הייתה ישנה ועקומה, אבל בעזרת הסידור המופלא של הכריות והכיסוי של המיטה היא הייתה נראית כמו מיטת ארמון.

אחרי שחזרה הביתה בערבים הורידה את השמיכה והכריות, הניחה שמיכה של פוך ושכבה לישון. השכם בבוקר קמה, סידרה הכול בשקט ויצאה מהבית.

בימי חול דיברה מעט, אבל בשבת היו המון ויכוחים. אהבה להתווכח, אם לא הצליחה לשכנע את האנשים סביבה או שמעה דבר שלא מצא חן בעיניה, הפסיקה לדבר. השתתקה. והמשיכה לשתוק ימים ואפילו שבועות. השפילה את הראש, הפסיקה לאכול, רצה אל החצר ושרה שירים תחת העץ. לאחר זמן רב נרגעה... והתחילה לחייך, וחזרה אל עצמה כאילו כלום לא קרה.

סבתא אמרה שאמא שלה בישלה טוב יותר ממנה. בעיקר קוגל.

לסבתא היו הרבה בנים: שלושה מתוכם הכרתי. חנוך, משה, אבי חיים דוד. בן אחד לא חזר ממלחמת עולם הראשונה. סבתא לא הפסיקה להזכיר אותו, כשדיברה עליו פניה כוסו דמעות.

ריינע פייגע

ריינע פייגע, אחותה של סבתא שלי הייתה אישה נמוכה ורזה, שיער לבן על ראשה.

הייתה נועלת נעליים שחורות מבריקות, לבושה בשמלה כהה.

היו לה שתי בנות: לובה והדסה. לובה המבוגרת ביניהן הייתה לבושה בשמלה כהה, היה לה שער שחור ארוך, הייתה קצת שמנה, והיו לה כמה שיני זהב.

המשפחה כולה חיפשה שידוך עבורה.

הדסה הייתה נמוכה, שערה קצר, ענדה עגילים של זהב משובצות באבנים אדומות. נהגה ללבוש מעיל עור. בזמן מלחמת העולם הראשונה טיילה עם חיילים גרמנים, אף על פי שאמרו לה שזה לא נאה לצאת עם חיילים גרמנים, אני ראיתי אותה כמה פעמים בהיותי ילד בן שש, מאוחר יותר נעלמה, הפסיקו לדבר עליה, זה היה סוד.

עבור לובה מצאו חתן שהיה מבוגר ממנה בחמש עשרה שנים. ראשו מגולח לבוש חליפה שחורה עם ממחטה לבנה בכיס העליון, הרבה טבעות על אצבעותיו, נעליים מחודדות, עיני פלדה. שמו היה אפרים, אבל קראו לו אלפרד.

בא עם כל משפחתו לפגוש את הכלה: אביו, אימו ושלושת אחיו, כולם בחורים גבוהים ויפים, שערם מסורק לאחור משוח בשמן. כולם שרו יפה, נהגו לבוא בימי ראשון בערב, ישבו סביב השולחן, כמו זאבים טרפו בתיאבון כל שהיה מונח לפנייהם. כדי להכין כל כך הרבה מאכלים, ריינע פייגע הלכה עם סל גדול לשוק. בכל ארוחה היו כיסונים. 'כיסונים אני מאוד אוהב' אמר אלפרד. 'לאחר שרוקנו את הצלחות התחילו לשיר בקול רם, לעתים ביקשו ממני לצאת מן החדר לחדר השני, או אז התחילו לשיר שירים גסים. חודש ימים לובה הייתה עם האיש שלה אלפרד. פתאום הוא נעלם, איש לא ידע לאן...

אחרי כמה חודשים התברר שנסע לארגנטינה. לפי המראה שלו, הלבוש שלו: החליפה המחויטת, הטבעות על אצבעותיו, הנעליים המבריקות, אנשים התחילו לחשוד שהוא עוסק בעסקים לא כשרים... לובה נותרה מאוד עצובה. ארבעים שנה נשארה לבד.

אבי חונא (חנה) משה

לאבי קראו חונא (חנה) משה. בפעם האחרונה ראיתי אותו ב-18.9.39. הפנים שלו היו תמיד עצובות, מלאות סבל, הוא ישב על יד מכונה התפירה החדשה שלו ותפר נעליים גבוהות מברזנט. היה רצען, חייט.

היה רוכן על מכונת התפירה, תופר נעליים ושר ניגונים של חזנות, היה נעים לשמוע אותו. אהבתי מאוד את הניגונים שלו, בימי חגים נהג להשכיר את עצמו כחזן בבית הכנסת. לא תמיד מצא מקום לחזנות, היה לו זקן קצר ושפם קצר, היו לו פנים יפות, לא התגלח לבד, נהג ללכת לספר שקרא לו בייגלן, כשחזר מן הספר הביתה היה נראה יותר יפה עם חיוך של אור על הפנים.

כמה שנים אחר כך שוב ניסה אבא את מזלו בעסקים. הוא פתח עסק לעורות, כמו קודם, ללא הצלחה. את הסחורה לקח אבא אצל סוחר עורות ששמו טרוצקי תמורת שטרי חוב, 'קח את הסחורה ושיהיה בהצלחה' אמר לו טרוצקי, אבל הצלחה גדולה לא הייתה לאבא בגלל שסנדלרים לקחו ממנו את העורות באשראי, ובמקרים רבים גם לא שילמו לו. אני זוכר שאבא היה עומד בחנות ומחכה לקונים בקיץ החם ובכפור של החורף. אך הקונים כמעט ולא באו.

כשהגיע מועד תאריך התשלום של שטר החוב לטרוצקי לא היה לו כסף - אבא היה דואג.

הגיע מועד התשלום השלישי של שבע אגרות חוב בסך 70 זהובים (זלוטי).

הדלת נפתחת וטרוצקי הופיע בפתח החנות, אבא נבהל ונעשה חיוור כסיד, הוא התיישב וטרוצקי אמר 'לפי הפנים שלך נראה לי שאתה רוצה לשלם, נכון? כשבא תאריך לשלם שטר-חוב, אתה צריך לבוא ולשלם, ואם אין לך, אקנה ממך את השטר חוב ותצטרך לשלם מאוחר יותר עם ריבית, הבנת, יהודון? בעוד שבוע אבוא לסגור איתך חשבון!'

זו פעם ראשונה שראיתי את אבא משפיל מבט ובוכה.

אמי חנה גיטל

אמי הייתה נמוכה אך מלאת יוזמה, לא הייתה יפה.

כפי שסיפרו, תחת החופה היתה כלה יפה. גם הוריה היו נמוכים, אביה היה לייזער ואמה רחל. שמי ירחמיאל על שם סבתי רחל. סבא וסבתא נפטרו לפני שנולדתי. ידוע לי שסבא היה נגר, הוא התמחה בבניית ארגזים לאחסון דברים שונים. הוריה של אמי היו עניים, בקושי רב הם סידרו לה חנות של בשמים, בחנות זו אבי הכיר את אמי.

אבי נכנס לחנות לקנות סיגריות. כל השאר סידר השדכן. בעלת הבית עשתה עליו רושם טוב, אבל מצד אמא שלה לא הייתה הסכמה בתחילה כי החתן המיועד - אבא שלי - לא היה גבוה, ולא השתכר הרבה.

אבל השדכן לא ויתר... התרוצץ בין הצדדים ובסופו של דבר סגרו את השידוך. זה היה בשנת 1907. אבי זכה שהכיר את אמי, היא הייתה בעלת בית טובה ודאגה, ובשנים הקשות תמיד מצאה מזון עבור המשפחה. אפילו בזמן מלחמת העולם הראשונה היא השיגה לחם, ומצאה עבודה, מעולם לא ישבה בטל.

לפני שהילדים הלכו לבית הספר הכינה כריכים עבורם.

גם הכינה אוכל לאבי. אחר כך הלכה לחנות שלה בשוק שם עבדה עד שעה חמש.

פעמיים בשבוע בשעות אחר הצהריים נהגה אמי ללכת לשוק למכור כל מיני סדקית.

כשחזרה מן השוק התחממה ליד המיחם. דאגה שיהיה טוב לילדים. לא נתנה לאבי להכות את ילדיה כשכעס לפעמים. בקיצור אמי הייתה דוגמא לאמא יהודייה טובה. תמיד דאגה למשפחתה ולא סמכה על אף אחד.

אמא נהגה לצום כל שנה ביום הזיכרון להוריה. היא לא פסחה על אף צום, אמי הייתה מאוד רזה.

אמי היקרה נרצחה על ידי הרוצחים הגרמנים יחד עם בני משפחתה. היא הייתה בת חמישים ושלוש.

ידעתי על בואו של אבא הביתה לפי קול צעדיו, מאוד שמחתי לשמוע את הליכתו המתקרבת. אבי התחתן בן תשע עשרה, שדכן מצא לו בת זוג שהייתה אמי. אבי היה דתי מתון, הלך שלוש פעמים ביום לבית כנסת, אולי בגלל אמי, היא דרשה שכולם יהיו דתיים. בית הכנסת של אבי שכן באותו בניין בו גרנו. בפסח אבי ישב בכיסא כבוד כמו מלך. אבא גם היה מעורב בענייני בית הכנסת, פעם אבא הלך לאספת ועד בבית הכנסת, פגש אותו קצין פולני שאל אותו 'מה השעה?'. אבא הוציא את השעון מכיס המעיל ואמר לו 'השעה שבע'. אמר לו הקצין 'יהודון, בדיוק בשעה תשע תבוא אלי למשרד ותנשק לי בתחת'...

אבא חזר מבית הכנסת הביתה כועס ומבוהל, כשסיפר לבני המשפחה כולם צחקו...

אבא שתק.

הגרמנים רצחו את אבא כשהיה בן חמישים ושלוש.

אהבתי אותו מאוד.

אחותי המבוגרת סוניה

סוניה הייתה אחותי המבוגרת. הייתה אישה מאוד שקטה, דיברה בלחש. כילדה למדה בבית ספר ע"ש פרוג, הייתה תלמידה מצטיינת. אחר כך למדה בגימנסיום. אינני יודע אם סיימה. אחרי הלימודים, למדה בחוגים וקורסים, כמו הנהלת חשבונות, ומקלה, הייתה לה חברה, עופרה, שהוריה היו הבעלים של מאפייה ברח' סטפן. הייתה לה עוד חברה שגרה בסמטה האדומה.

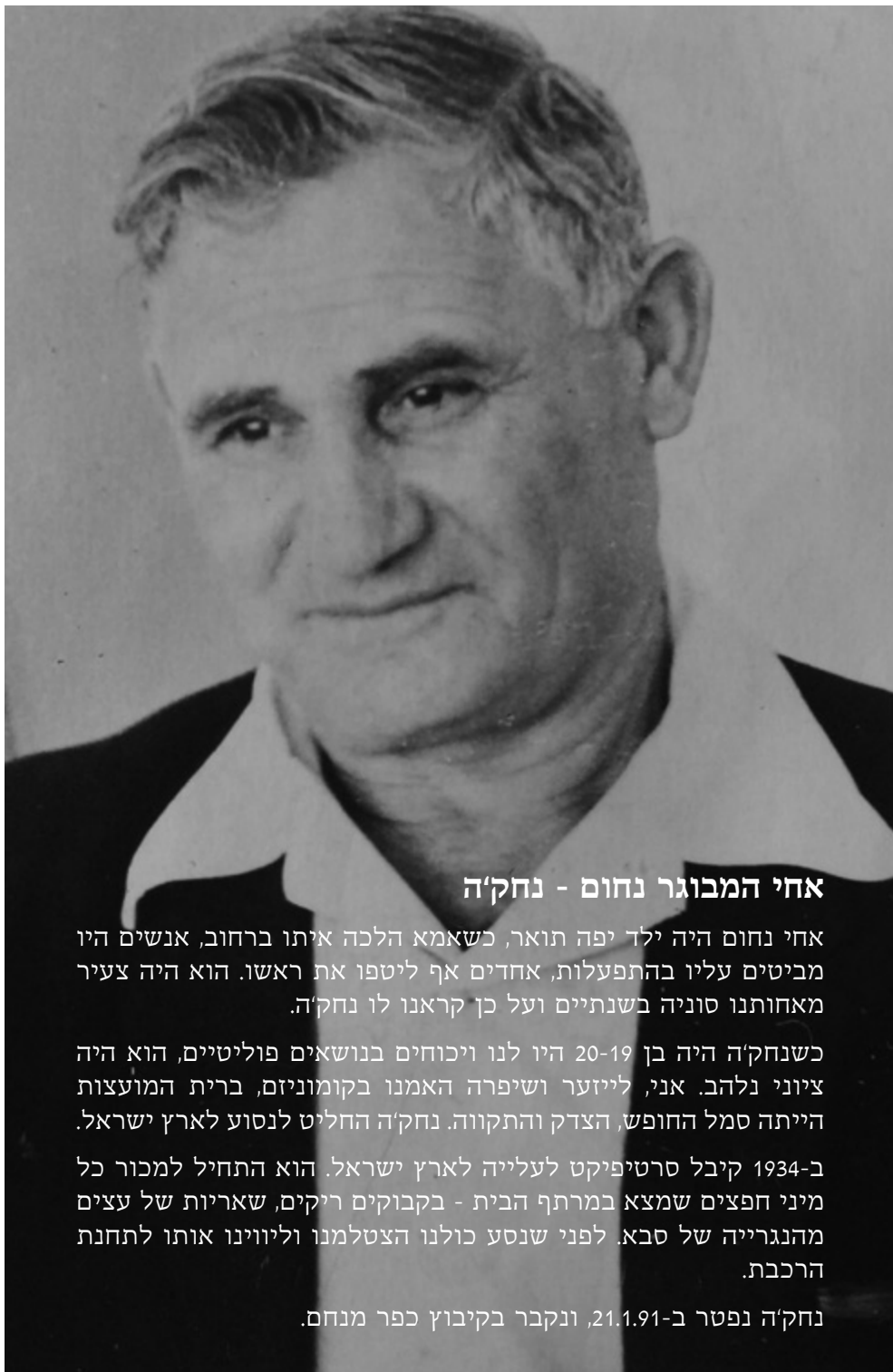
אמי קנתה לה מכונת תפירה, היא תפרה כל מני בגדים שאמי מכרה בשוק, יחד עם דברי סדקית, כך עזרה לפרנסת המשפחה. היא לא השתתפה במסיבות ריקודים כדי לפגוש בחורים, אולי בגלל שלא היו לה בגדים מתאימים, הרי היינו עניים, לא היו אמצעים לקנות שמלות חדשות.

פעם בא שליח מבית מלון 'פולניה'. בהפתעה הביא כרטיס ביקור מאורח ששמו מרגוליס. התברר שהוא היה קרוב של אמי וביקש לראותה מאחר שפעם רצה להתחתן עם אמי, אבל אמי לא רצתה אותו, עכשיו הזמין את הורי לבית המלון בו התאחסן. אבל אמי סירבה ללכת. לבסוף אבי הלך עם אחותי לבית המלון לפגוש את אדון מרגוליס (אמי תפרה לה במיוחד שמלה ומעיל). כשבאו למלון התגלה להם שאדון מרגוליס איש עשיר, יש לו בית חרושת לבירה בגרודנו. מרגוליס נתן לאבי 300 זלוטי ואמר לו: 'זה בשביל הבת היפה שלך, כשאבוא בפעם הבאה, אתן לכם יותר'. מרגוליס לא חזר. נודע לנו שזמן קצר אחרי הביקור הוא נפטר.

בחלק מהכסף אחותי רכשה בגדים, נעליים ושמלות, אבל את רוב הכסף היא השאירה בבית.

לא היה קל למצוא לסוניה חתן, היא כבר חצתה את שנתה השלושים. ואז יום אחד הופיע החתן. שמו היה אברהם רדקין, אמי הייתה אומרת שלסוניה שלה מגיע חתן טוב יותר, נדוניה לא הייתה לו. גם עשיר לא היה, אך היינו נאלצים להסכים. שנה אחרי החתונה נולד להם בן שמוליק. אני לא ראיתי אותו כי באותו זמן לא הייתי בוילנה.

את אברהם רדקין הכרתי מעט כך שאיני יכול לספר עליו הרבה.

אחי המבוגר נחום - נחקה

אחי נחום היה ילד יפה תואר, כשאמא הלכה איתו ברחוב, אנשים היו מביטים עליו בהתפעלות, אחדים אף ליטפו את ראשו. הוא היה צעיר מאחותנו סוניה בשנתיים ועל כן קראנו לו נחקה.

כשנחקה היה בן 19-20 היו לנו ויכוחים בנושאים פוליטיים, הוא היה ציוני נלהב. אני, לייזער ושיפרה האמנו בקומוניזם, ברית המועצות הייתה סמל החופש, הצדק והתקווה. נחקה החליט לנסוע לארץ ישראל.

ב-1934 קיבל סרטיפיקט לעלייה לארץ ישראל. הוא התחיל למכור כל מיני חפצים שמצא במרתף הבית - בקבוקים ריקים, שאריות של עצים מהנגרייה של סבא. לפני שנסע כולנו הצטלמנו וליוונו אותו לתחנת הרכבת.

נחקה נפטר ב-21.1.91, ונקבר בקיבוץ כפר מנחם.

אחרי ששמוליק נולד, התחיל רדקין להעלות תביעות ותנאים שונים, דרש שירשמו את הבית על שמו, וגם דרש סכום כסף, כמו כן דרש שיתפרו לו חליפה ויקנו לו נעליים חדשות. הוא לא התחשב שהזמן קשה והחיים קשים עוד יותר, אבל לא הייתה להורי ברירה. הם עשו הכול כדי שאברהם יהיה מרוצה.

השנה 1940, אני כבר לא הייתי בוילנה.

שמעתי שסוניה נתפסה בידי ז'נדרמים גרמנים של הגסטפו והובלה אל בור המוות בפונאר.

אחרי המלחמה הלכתי לחפש קרובים. להפתעתי פגשתי את אברהם, הוא עבד כמנהל מתפרה בעיירה קטנה מרוחקת כ-12 קילומטר מוילנה. כשראה אותי היה מאוד מופתע כמעט התעלף. 'מה קורה לך אברהם?' שאלתי, הוא חשב שבאתי 'לסגור איתו חשבון'.

לאט התחיל לספר לי שפחד שיצטרך לספר מה עשה בזמן המלחמה כדי לשרוד... הוא עבד בבית מלאכה עבור הגסטפו, הודות לו היא חייה שנה יותר מאחרים. הוא טען שהוא גם הצליח להציל את אמא שלי חנקה אבל בשבילי זו הייתה הפתעה לא נעימה, לא תיארתי לעצמי שחנקה הייתה איתו ביחד.

נפרדתי ממנו וחזרתי לצבא מהחופשה כדי לחפש קרובים. שנה מאוחר יותר שוב פגשתי אותו, הפעם בוילנה. הוא התחתן עם אישה חדשה. בן אדם שמחליף כל כך הרבה נשים, ומי יודע מה עשה לאחותי.

כעבור כמה חודשים שמעתי שנסע לאמריקה.

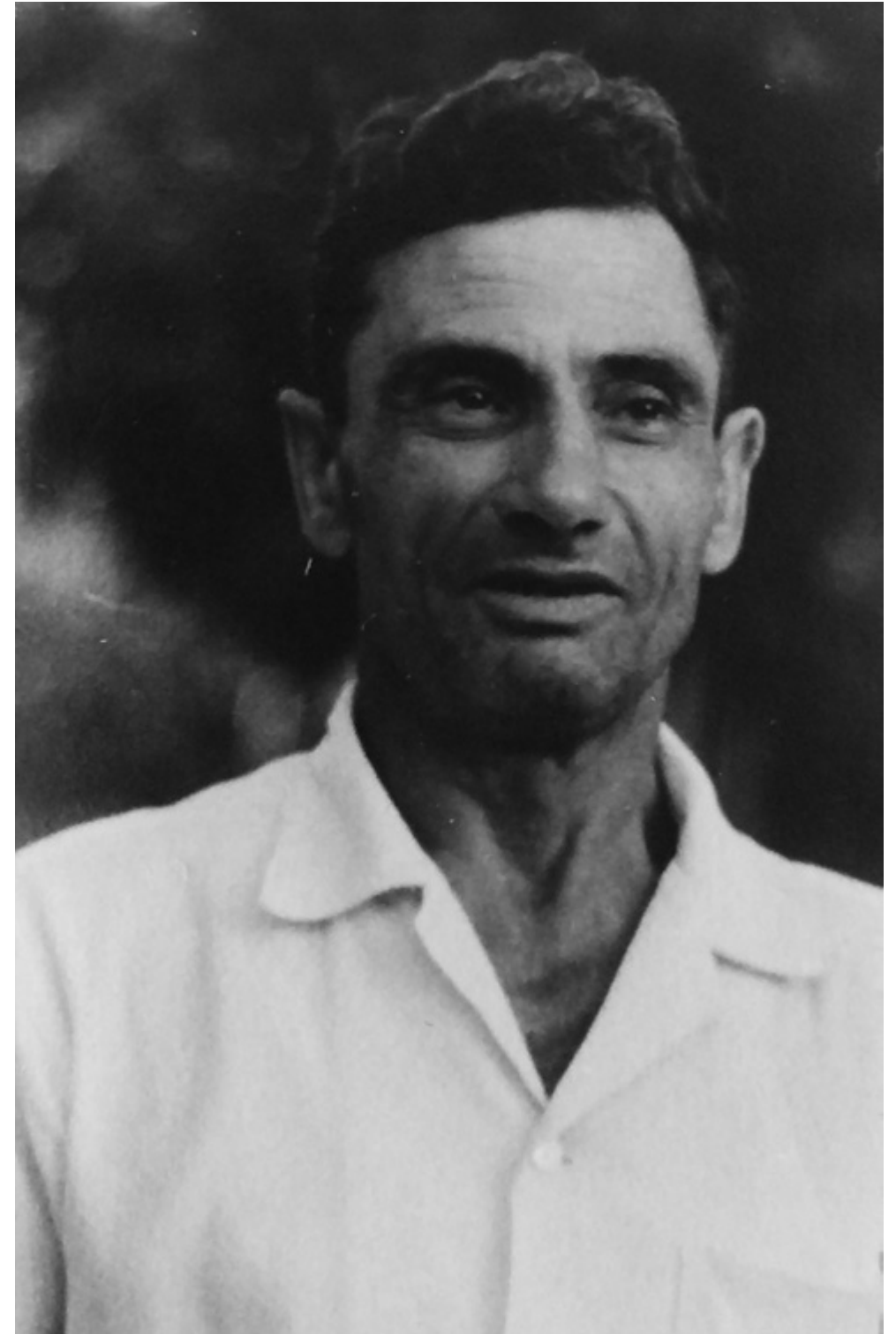
אחי הטוב לייזער

אחי לייזער ואני היינו שני אנשים בנפש אחת.

הייתי מאוד קשור אליו, אהבתי אותו מאוד. היה תלמיד טוב היה קורא הרבה ספרים: דוסטויבסקי, קנוט המסן, הרבה ספרים.

כולם היו מוקסמים ממנו. אני ביקשתי ממנו שיקרא לי בקול רם, ענה לי 'כשתדע לקרוא, תקרא בעצמך'. התקשיתי בקריאה, הייתי תלמיד לא טוב, לייזער היה שייך לארגון 'עתיד' (צוקומפט באידיש), ארגון של מפלגת ה'בונד', אבל אחרי זמן מה עזב את ה'בונד' והצטרף למפלגה הקומוניסטית, הוא גם השתתף בהפגנות בלתי חוקיות, הפיץ עלונים ספרותיים, הדביק פלקטים, נשא דגלים אדומים. זה לא מנע ממנו לשבת בבתי הסוהר, גם במחנה ריכוז ידוע לשמצה. עם פרוץ המלחמה גוייס לצבא הפולני, נפל בשבי הגרמנים, שרד את המלחמה ושוחרר על ידי הצבא הבריטי, עלה ארצה, הצטרף לקיבוץ כפר מנחם שם הצטרף לאחינו נחקה. בקיבוץ היה פעיל ומאוד מקובל על ידי החברים.

בפברואר 1979 לייזער סיים את חייו.

אחותי הצעירה שיפרה

אחותי שיפרה נולדה ב-1920. אני זוכר את הבוקר בו נולדה. בשבת בבוקר, אני ואחי לייזער עדיין ישנו, פתאום שמענו את אמנו נאנחת, לא צועקת בקול רם. רצנו להעיר את אבא 'מה קרה? אולי אמא לא בריאה'. נעשה שקט. ואז שמענו צעקה... זו הייתה שיפרה.

שיפרה הייתה ילדה חלשה, תמיד הייתה חולה. בגיל שבע שלחו אותה לבית ספר, בגיל ארבע עשרה סיימה את בית הספר ומיד התחילה לחפש עבודה.

שיפרה הייתה תמיד שמחה ואהבה לשיר. הייתה לה נטייה לקומוניזם אבל לא הייתה שייכת לארגון כלשהו. מישהו הלשין עליה, יום אחד באו שוטרים, עשו חיפוש בבית ולקחו אותה לתחנת המשטרה לחקירה. היה קר בחדר החקירות ואחד השוטרים נתן לה את המעיל שלו שיהיה לה חם.

לאחר יום של חקירות שלחו אותה הביתה. כולם התפלאו על החקירה והזדעזעו. אמא תמיד צעקה עליה והזהירה אותה שלא תלך בדרכו של לייזער.

אחרי זמן קצר שיפרה הכירה בחור (הוא לא היה קומוניסט). הוא אהב אותה מאוד. ב-1939 הם נסעו יחד לברית המועצות.

הדוד לייב, אח של אבא

לדוד לייב הייתה רגל חולה והיה צולע.

אני לא זוכר אותו בלי מעיל עליו. תמיד עם אותם הבגדים, לא אהב בגדים שחורים, נעליים חומות מכנסים בהירים או חומים, חולצות סגולות, עניבות ירוקות, או כחולות, אבל בעל מלאכה מצוין. בן אדם טוב אבל עני גדול. לא רגוע, עצבני מאוד, אמרו שזה בגלל הרגל החולה שלו. בגלל עצלנותו, עבד עד השעות הקטנות של הלילה. גם עצלן גדול היה, היה בא לעבודה בין עשר לשתיים עשרה בצהריים ועבד עד עשר בלילה.

כשהתעצבן התחיל לעשן - לא הספיק לסיים סיגריה אחת וכבר הדליק את השנייה. כך בשרשרת, היה מסלסל סילון עשן דק מפיו, שנא את הקומוניסטים, אבל אהב את השירים שלהם.

סוליות הנעליים שלו היו מגומי, כשהלך לא שמעו את נוכחותו. לא היה דתי אבל בשבת לא עישן ולא עבד. עד גיל 43 לא התחתן, פעם בשבוע היה הולך לקולנוע, ולבית המרחץ פעם בשנה.

היה לו מקל הליכה בהיר, בקצהו טבעת של גומי כדי להקטין את רעש המקל.

הדוד לייב היה בא אלינו הביתה לעתים רחוקות, והיה מביא לילדים שוקולד או ממתקים אחרים. אהבנו לשחק את 'משחק הצחוק'. עמדנו זה מול זה והבטנו אחד לשני בעיניים. היינו צריכים להתאפק ולא לפרוץ בצחוק. מי שצחק ראשון - הפסיד.

אנחנו קראנו לו דוד, לפעמים הדוד הצולע. סבתא שלנו אמרה לנו בסוד, שדוד לייב הכיר בחורה או אישה, אחרי שהתיידדו כבר הרבה זמן, קראו לה גולדה. פגשתי אותם ברחובות אז דוד לייב הציג אותה לפני: היה לה שיער שחור, עגילים על האוזניים עם אבנים אדומות, ושפתיים אדומות כמו האבנים של העגילים, עיניים שחורות וחזה גדול שרואים ממרחקים ורגלים עקומות ורזות. תמיד התלחשה עם הדוד לייב בשקט בשקט, אחרי כל משפט שלה, הדוד לייב אמר 'תעזבי'.

גולדה נולדה בעיירה קטנה ליד הגבול הרוסי. הדוד לייב מדבר מעט, בשקט ולא אוהב רכילות וסודות.

כשגולדה באה אלינו בפעם הראשונה אמא לבשה סינר חדש, אפתה עוגה וקנתה פירות.

הדוד לייב וגולדה איחרו בפעם הזו וגם בהמשך.

דודי חיים ואשתו אולגה

דודי חיים האח הצעיר של אבא ואשתו אולגה נסעו לברזיל.

את אולגה אני זוכר היטב. הייתה גוצה ונמוכה, גם בקיץ וגם בחורף לבשה מעיל ירוק.

היה לה חזה גדול, רגליים שמנות, הייתה חולה סכרת, לדודי חיים היה זקן קטנטן ועיניים קטנות. דודי חיים היה קמצן גדול. קולו היה כאילו על סף בכי.

תמיד היה מאחל לעצמו שיום אחד יעזוב את וילנה וייסע לברזיל, היה אומר ששם יותר טוב מוילנה, שם כלומר בברזיל, אחרי מאמצים גדולים הצליח להשיג ויזה לברזיל בעזרת משפחתה הרחוקה של אולגה, ונסעו לברזיל.

חיים ואולגה כתבו לנו מכתב מברזיל פעם בשנה. מעולם לא כתבו אם יש או אין להם פרנסה. כשפרצה המלחמה ב-1939 הכול נפסק.

עשרים שנה אחרי המלחמה קיבלנו ממנו מכתב. הוא כתב שידוע לו על האסון הגדול שעבר על היהודים ועל משפחתנו. רצה לשמוע מי ניצל ונשאר בחיים. אולגה מתה מזמן, כתב. על עצמו כתב שהוא זקן וחולה. על מכתבנו האחרון שכתבנו לו - לא קיבלנו תשובה. כעבור כמה שבועות שכן שלו כתב לנו שהוא נפטר בגיל 87.

שירים שער ראשון: בין כאן לשם

אחרי שאהובי אָדו לי, התנעש,
סער ים דמעותי הִרותחות.
והוא גועש עדין לא אחת ביום,
בנחשולי עֶנְק אֶז הדמעות זולגות.

הן לא תוכלנה הדמעות להחיות את המתים,
שאת זכרם אֶנְצֵר לְבִטָח לְעוֹלָם,
ולא תוכלנה לכבות את הלקה,
אותה הציתו יקירנו במוותם.

'כשהשמש שוקעת', עמ' 47

(בתמונה: סוניה, אשתו הראשונה של ירחמיאל)

ראש השנה

ראש השנה נקרא ביידיש "ניי יאר",
יהודים בכל העולם חוגגים את החג הזה שלנו.
בשנה החדשה חיב לבוא השלום,
השלום חיב לשורר כאן, חסר הוא לכלנו.

השנה שעברה חלפה לה
לא הייתה מאשרת מדי:
קרבות המלחמות, קרבות על הכבישים.
שנה שכזאת הלואי שלא תחזר, הלואי...

אבות ואמהות מבקשים שתהיה שנה טובה,
מתפללים לשלום התינוקות בעריסות
ולשלום כל אלה השומרים על המדינה,
שיהיו להם חיים טובים ונחת בשנה הזאת.

ושיבוא שלום עם השכנים שלנו,
שיהיה שלום במדינתנו הקטנה,
כלנו מבקשים שנת בטחון ורגע,
שלא נאחז בנשק השנה.

שנת שלום, שנה ללא מלחמה -
נברך בשמחה על בואה של שנה שכזאת.
שתהיה שנה טובה, שנת שלום ושלווה,
גם לארץ שלנו מגיע מהשלום להנות.

בחג ראש השנה היהודים כלם
מתגנדרים במלבושים יפים,
שולחים גלויות ברכה, מלים טובות,
ברכות ומתנות, ואחולים הכי טובים.

17.9.1998

בפולין העדיפו אזור של יונה לבנה, גלויה משנת 1915. מתוך אוסף גלויות היהודיקה ע"ש יוסף ומרגיט הופמן בספרייה הלאומית

אָבִיב

כְּשִׁשׁוּקָטִים הָרוּחוֹת וְהַקָּר,
חוֹלֵף לוֹ הַחֹרֵף עִם גְּשָׁמָיו,
הָעֲנָנִים מִתְפָּזְרִים לָהֶם,
וְהָאָבִיב מְגִיעַ עִם תְּכוּל שָׁמָיו.

בִּימֵים הַבְּהִירִים שֶׁל הָאָבִיב
מִתְחַשֵּׁק לִי לְשִׁיר שִׁירִים
לְפָרְחִים צְהָבִים, יִרְקִים, אֲדָמִים,
לְצֹאן הַמַּעֲטָר בְּפַעֲמוֹנִים מְצַלְצְלִים.

הַשֶּׁמֶשׁ מְעִירָה אֶת הָעֵשָׂבִים וְהַפָּרְחִים,
וּמִתְעוֹרֵר לוֹ מְחֻדָּשׁ כָּל הָעוֹלָם.
בְּאָבִיב הָאֲנָשִׁים חֲבִיבִים יוֹתֵר,
הַצְּפוּרִים הַמְצִיזוֹת מְבָרְכוֹת אֶת בּוֹאֵם.

אַתָּה נוֹשֵׁם עִמְּךָ אֶת הָאֲוִיר הַצַּח
וְנִהְיָה מִן הַחֲמָה, מִהַשְּׂדוֹת הַיִּרְקִים,
הַחֹרֵף נֶעְלֵם וְרוּחַ חֲמִימָה מְנַשֵּׁבָת,
מִחֲלִיף אֶת הַנְּעִלִים הַכְּבֹדוֹת בְּבִגְדֵי קִיץ בְּהִירִים.

מְחִיר כְּבֹד שְׁלֵם הָעֵם שְׁלָנוּ,
וְקָמָה הַמְּדִינָה בִּימֵי אָבִיב יָפִים,
בְּגִינּוֹ הַקָּרִיבוֹ אֶת עֲצָמָם,
כְּבָשׁוּ אֶת הַמְּדִינָה בַקָּרֵב הַדְּמִים.

הַיִּיִדִישׁ שְׁלָנוּ

אָסוּר לְכַחַד מִן הַלֵּב אֶת הַיִּיִדִישׁ שְׁלָנוּ,
לְשׁוֹן אֲהֶבָה בְּפִיָּהּ שֶׁל אֵין סֵפֶר אֲמֵהוּת,
שִׁירִים, אַגָּדוֹת עַל טוֹס הַזֶּהָב שֶׁשָּׁמְעֵנוּ -
שִׁירַת הַחֲמָה שֶׁשָּׁקְעָה בְּלִהְבוֹת.

אֲמוֹתֵינוּ דְּבָרוּ בְּלִשׁוֹן עֵסִיסִית, מִתְנַגְּנֹת,
עִם הָאֲלֵף-קָמֶץ, עִם הו"ו וְעִם כָּל הַפְּסוּקִים.
בְּיִיִדִישׁ פָּנוּ אֶל הָאֵל בְּתַחֲנֻה מִתְלַהֶבֶת
וְזָמְרוּ אֶת שִׁירֵי הַיְעָרוֹת הַיִּרְקִים.

בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן הַתְּחַנְּכָנוּ, דְּבַרְנוּ, צָחֲקָנוּ -
שִׁפְתַי עֲמָנוּ בְּמִשְׁךְ דּוֹרוֹת אַרְכִּים עַד הַיּוֹם,
בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן אֶת חֵלֶב אֲמוֹתֵינוּ יִנְקָנוּ
וְהַתְּפַעֲלָנוּ מֵאוֹר כּוֹכָבִים בְּמָרוֹם.

בְּיִיִדִישׁ לְמַדְנוּ, קָרָאנוּ, כְּתַבְנוּ, שִׁחֲקָנוּ,
טָעַמְנוּ בְּהַ שִׁיר וּפְתָגָם וּפְזֻמוֹן יְלָדִים,
בְּשִׁירִים אֶת חֲבִלֵי הָרָעֵב וְהָעֶצֶב הַשֶּׁתְּקָנוּ -
יֵאֱנַקְלֵךְ, שְׂרַהֲלֵךְ, קוֹלוֹתֵיהֶם הַצְּלוּלִים...

עִם הַיִּיִדִישׁ עַל שִׁפְתוֹתֵיהֶן נֶעְלָמוּ אֲמוֹתֵינוּ.
עֲצֻמוֹתֵיהֶן וְהַיִּיִדִישׁ - יְסוּד מְדִינַת הַיְהוּדִים.
בְּדוֹבְרָנוּ לֹא-יִיִדִישׁ - מְלַח נְזָרַע עַל פְּצָעֵינוּ.
כְּמָה חֲסָרָה לִי הַיִּיִדִישׁ - הַגִּיב הַיְהוּדִי הַמְּדֵהִים.

10.11.1995

סָתוּ

עם שחר מפציצה חמת הסתו,
היא אדמה כאש, קרנייה צהבות,
היא מלטפת בקרירות, כמו אם חורגת,
חוטי אורה הצוננים נופלים על השדות.

הסתו, הוא בא אחרי האביב והקיץ,
יש בו עצב על שהאביב וגם הקיץ הסתימו.
סתו... עלי שלכת צהבים נושרים מהעצים,
עולה הגעגוע לימי הקיץ החמים שנעלמו.

גם אצל בני אדם הסתו הוא לא שמחה גדולה,
משום שגם החרף ממשמש ובא.
בסתו חשים יותר בזקנה שמתקרבת,
הדרך לא מצעת בפרחים לעת שיבה.

עם בוא עת הזקנה אתה מרגיש כל יום את מצבך,
ימיד עטופים בעלטת הסתו והגשמים,
אתה חש בגילך ביתר שאת, יותר מאשר בקיץ,
ומסים את טיולך בשביל אפר, במחשכים.

בבית הישן אחרי גשמי הסתו
החרף בא, פורש את מעטהו על עירי.
לבנים העצים ולבנה הדרך, הכל עוטה לבן.
איני מתגעגע אל הלבן, הוא מזכיר לי את צבע שפירי.

בערב שנותיד שמספרן אינו קטן
אפשר עוד לאהב ידיד בא בימים
אשר מזכיר לך את הזמנים של פעם,
כשהחרף היה משחק ילדים...

13.3.1998

קִיץ

הנה מגיע יום חדש, והחמה זורחת,
קרנייה כמו חוטי זהב על הקרקע מנחים,
העשבים והפרחים טבולים בטל הלילה,
קשות-ענן קטנות מפזרות על הדשאים.

ביום מלא אור כצבע הזהב
ניחות הצמחים נפוץ לו באויר.
פרחים ועשבים, זמזום דבורה,
ושוב מתחיל לו יום קיץ בהיר.

שצהרי יום הקיץ מתקרבים,
והאור לוחט, השמש בשיאה,
וניחות הצמחה נעלמים,
פרחים ועשבים מחכים כבר לשקיעה.

מגיע ערב, משב הרוח הקריה,
מתעוררים העשבים והפרחים שבגנה,
בערב היפה הצמחה חוזרת לחיים,
השמש החמה שוקעת, באה הצנה.

הרקיע מתלקח, עולה באש הלהבות
עת החמה מעריבה בעצלתים,
צמרות האילנות נצבעות אדם לוחט,
הצללים מתארכים, כוכבים נזרעים בשמים.

20.8.1998

חֶרֶף

אֲחֵרֵי הַקִּיץ הַחֹם וְהָאָרֶךְ,
מְגִיעַ הַחֶרֶף עִם הַגֶּשֶׁם וְהַקָּר.
הַשֶּׁמֶשׁ מִתְרַחֵק לָהּ דְרוֹמָה,
וְחִסְרוֹת לָנוּ קֶרְנֵי הָאוֹר.

גִּשְׁמִים, רוּחוֹת וְעֲנָנִים מְטִילֵי אִימָה...
בְּרֶק מְכָה וּמְפַלֵּחַ אֶת הַמְחַשְׁכִּים,
פִּיצוּץ וְרַעַם מְרַעִידִים אֶת הָאוֹר,
וְנִחִילִים זֹרְמִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

זֶרְמֵי הַגֶּשֶׁם הַזּוֹלְגִים עַל הַשְּׁמֵשׁוֹת
הֵם כְּמוֹ דְמָעוֹת בְּיוֹם צַעַר כָּבֵד.
וְצִלֵּל הַגֶּשֶׁם הַנִּתְּךְ עַל הַקֶּרֶקַע
הוּא חֲדָגוֹנִי כְּמוֹ קוֹל מְסוּר עוֹבֵד.

הַחֶרֶף בָּא עִם הַגִּשְׁמִים וְהַבְּרָקִים,
נִדְמָה כְּאִלוֹ הַתְּבַל כְּלָה גְשׁוּמָה.
אֲפֻרֹרִיּוֹת עֲטָפָה אֶת הַשָּׁמַיִם,
עֲנָן כָּבֵד מְסַתֵּיר אֶת הַחֲמָה.

הַיּוֹם קָצָר. מְחַשֵּׁיךְ הוּא בְמִהִירוֹת,
וְהַחֲמָה שׁוֹקֵעַת בְּחֶמֶשׁ בְּקֶשֶׁי.
הַצִּפּוּרִים הַתְּעוֹפְפוֹ דְרוֹמָה זֶה מְכַבֵּר,
וּמְלֹוִים אוֹתָן הַחֶרֶף וְהַחֲשֵׁךְ.

כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקֵעַת

הַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקֵעַת מֵעֶבֶר לָהּ,
אִי-שָׁם הַרְחֵק עוֹלָה לּוֹ יוֹם חֲדָשׁ,
פִּסְגַּת הַהָר מְאֻדִּימָה כְּאֵשׁ,
הָאֶפֶק בְּלִהְבוֹת נִרְעֵשׂ

שׁוֹקֵעַת לָהּ הַשֶּׁמֶשׁ לְמִטָּה,
אֶת פְּנֵי הַלַּיִל מְקַבְּלִים הַנַּחַל, הַשָּׂדוֹת, הַהָר.
הָעֶרֶב בָּא בְּצַעֲדֵי צִלְלֵי הָאֲרָכִים,
הַיּוֹם הַמְּמֻשָּׁךְ גּוֹנֵעַ בְּהֶדְר.

הַצִּפּוּרִים מְמַהְרוֹת אֶל קִנְיָהֵן,
שָׁב הַרוּעָה עִם עֲדָרוֹ מִהַמְרַעָה,
גַּם הַתְּרַנְּגוּלוֹת שָׁבוֹת לִישׁוֹן בְּלוֹל,
וְכָל פֶּרֶה גּוֹעָה בְּקוֹל שׁוֹנָה.

הַיַּעַר מְתַעֲטֵף בְּרַעְלַת הַחֲשֵׁכָה,
הָאֵילָנוֹת עוֹמְדִים מְחַבְּקִים כָּלֵם.
צִלְלִים כְּמוֹ טוֹל בְּצַבֵּעַ אֲבָן הַגְּרָנִיט,
הַיַּעַר הַשְּׂרוּי בְּאֶפְלָה-נָדָם.

יְהִלּוּמֵי הַכּוֹכָבִים בְּשִׁלְל צְבָעִים קְסוּמִים
מִתְנַצְנְצִים וּמְמַלְאִים אֶת הַרְקִיעַ,
הַלְּבָנָה הַבוֹדֵדָה, פְּנִיָּה מְכַתְּמוֹת,
לֹא תִתְנוּצֵץ, אֶף אֶבֶר לֹא תִנִּיעַ.

מִשְׁפַּחְתִּי אֲשֶׁר אֵינְנָה עוֹד

אֲנִי נִזְכָּר בָּהֶם תְּכוּפוֹת וּמְתִיפֵחַ:
סְבִי וְסִבְתִּי, שְׂתִי אֲחִיוֹתִי וְהַהוֹרִים -
כָּלֵם אֲבָדוֹ לִי בְּאֲחַת. אֲבָל עֲדִין
נִדְמָה כְּאִלוֹ לְצַדִּי כָלֵם עוֹמְדִים.

אחרי שאהובי אבדו לי, התגעש,
סער ים דמעותי הרוחות.
והוא גועש עדן לא אחת ביום,
בנחשולי ענק אז הדמעות זולגות.

הן לא תוכלנה הדמעות להחיות את המתים,
שאת זכרם אנצר לבטח לעולם,
ולא תוכלנה לכבות את הלהבה,
אותה הציתו יקירנו במוותם.

כשהאביב, הקיץ החמים היה מגיע,
היה אבי לובש את היפים שבבגדיו,
חובש מגבעת גנדרנית מבד בהיר,
לוקח בידו מקל בעל גולת שנהב.

אמי היתה לובשת שמלת-קיץ בהירה
עם הסכה שנצנצה למרחוק נראה,
את נעלי העור הלבנות היתה נועלת,
תולה את תיק-היד עם השרשרת על זרועה.

הנה יוצאים שניהם אל הטויל;
אמי חובשת כובע קש רחב שולים,
עוברים בגן בדרך אל הנחל, מחיכים,
משוחחים בשקט, מחזיקים ידיים.

גם סוניה אחותי לוקחת לטיול את בנה;
האל שלח לה את האשר הגדול שבחיייה -
ילדון הפלא, שמוליק היפה והנבון,
את המכנס והכתנת באדם-צהב סרגה כמו
ידיה.

והאחות הצעירה, את, שיפרה'לה -
שמורים בזכרוני כל רקודיך, שיריך -
שמלת הקיץ הבהירה שלך ברוח מרפרפת,
מחבקת ומנשקת את ישראליק אהובך.

הטביעו את כלם, שרפו או שהרגו ביריות,
שום זכר לא נשאר מהם ושום סמן,
רק התמונה המשפחתית שעל הקיר,
שבה אני מביט בכאב, בוכה לי כאן...

יוקו שלנו

יש לי כלבלב קטן נחמד,
מלא בחום וידידות אין קץ,
קוראים לו יוקו, זהו שמו,
והוא שונא להתרחץ.

שניו כשילג לבנות,
עיניו דולקות כמו פנסים,
בקצה אפו יש נקדה שחרה,
ופרותו הארכה בשני צבעים.

זנבו הוא כמו סימן שאלה עם שפיץ,
ואחרי שהוא אכל דבר-מה טעים,
הוא מתלקק בלשונו הקטנה, האדמה
ובקול רם נובח על חתולים ודגרים.

בחורף, כשחמים בבית, הוא מתכרבל,
כמו כדור צמר, מקפל תחתיו את הטלפים,
ואת עיניו הוא מגלגל ימינה, שמאלה,
ואם תקרא בשמו, מיד יקפץ על הרגלים.

כלם מאהבים בו עד מעל הראש,
בשתי עיניו שהן גדולות כמו אגוזים
ובשפמו המזדקר, בפיו היפיפה,
ברגליו העקמות ובפרצופו המקסים.

הזנב אחרי כשעשיתי קניות במכלת,
התחנן שיתנו לו פרוסה של נקניק, מסכנון,
היה לפעמים מקבל גם מקל על הגב,
ופעם נפגע בראשו היפה כשזרקו עליו צנן.

את דמותו של יוקו המקסים
אני נושא אצלי עמק בלב.
היה זה כלב פקח ויפה,
אזכר בו תמיד בגעגוע וכאב.

החתלתולה הלבנה שלנו

הגיעה לחצר שלנו
חתלתולונת לבנה,
גופה לכן כשילג צח,
אבל האיברים הפנימיים
הסתבכו בכטן של המסכנה.

ענת, רופאת
הכלבלבים והחתולות
הציגה את אבחנתה:
צריך לפתח את הבטן,
מי יודע איך זה יסתים (שלוש נקדות...)

ערכו בה מדידות, חתכו בזהירות:
הלב והכבד והקבה והראות -
כלום לא במקום. קשה העבודה:
יש להשיב על מקומו את "הרהוט" בכטן.
ומה יהיה הסוף? עוד נצטרך לראות...

הרופאה היתה בספק, הסכויים היו שונים:
החתולה יכלה למות או להמשיך לחיות...
למזלה, היא מצאה חן בעיני הרופאה,
ענת עבדה קשה, פתרה את התסבכת;
החתולה נצלה, אף שבטנה מלאה בצלקות.

הבאנו לבייתנו את החתולונת הלבנה,
היתה אצלנו חגיגה ממש גדולה
כשהתאוששה החתולה היפיפה;
סדרו לה מחדש את הראות, הלב והקבה -
הכל כמו שצריך, חיים חדשים במתנה קבלה.

19.11.1998

גֵּס הַזְכוּרֹן

הַגֵּף אֶל-עַל אֶת גֵּס הַזְכוּרֹן
לְכָבוֹד כָּל אֱלֹהִים שֶׁנִּסְפוּ בְּתַפְתֵּי הַשּׁוֹאָה,
לְכָבוֹד אֲבוֹת וְאִמָּהוֹת וְיִלְדֵי קִטְנִים,
כָּל אֱלֹהִים שֶׁהִלְכוּ אֶז בְּדַרְכֵי הָאֲחֵרוֹנָה.

שָׂרְפוּ אוֹתָם לֹא כָּל הַבְּחִנָּה,
אֲתָה נִשְׁאַרְתָּ כְּמוֹ בְּמַעֲשֵׂה פְּלָאִים
כְּדֵי לְשַׁאֵת אֶת גֵּס הַזְכוּרֹן
לְזִכָּר כָּל הַיְלָדִים שֶׁנִּשְׂרְפוּ חַיִּים.

הַגֵּף אֶל-עַל אֶת גֵּס הַזְכוּרֹן וְאֵל תִּשְׁכַּח,
וְשִׁיר בְּקוֹל גְּדוֹל אֶת זְמַר אֲבִלוֹתֶיךָ.
הוֹדָה לְמִזְלֶיךָ עַל שֶׁנִּשְׁאַרְתָּ בְּחַיִּים,
לְבַד, הָאֲחֵרוֹן מִבְּנֵי מִשְׁפַּחְתְּךָ.

נִרְכִּין רֵאשֵׁינוּ וְנוֹרִיד אֶת הַדְּגָלִים
לְכָבוֹד כָּל אֱלֹהִים שֶׁאֵינָם בֵּינֵינוּ עוֹד,
אֶת הַדְּגָלִים הַמְּסֻפָּרִים עַל מַאֲבָק וּשְׁכוֹל;
הַלְּנֹאֵי שְׁלֵא יִקְרָה לְדְגָלֵינוּ כִּזְאֵת.

עוֹד לֹא יִבְשׁוּ כָּל הַדְּמָעוֹת שֶׁנִּשְׁפְּכוּ.
אֲזַל תִּשְׁכַּח אֶת מָה שֶׁאֶז קָרָה,
לְבַל יִגְנוֹעַ לְעַד אֲחֵרוֹן הַנִּיּוֹצוֹת,
שִׁישְׂאָר, וְלוֹ אָדָם אֶחָד שֶׁאֵת הַשִּׁיר הַזֶּה יִקְרָא.

19.9.1997

הִיא מְשַׁחֶקֶת עִם כְּדוּרִים קִטְנִים מְנִיר כֶּסֶף,
אוֹכֵלֶת וְעוֹשֶׂה צְרָכִים מִמֶּשׁ כְּמוֹ מְבַגֶּרֶת,
עֵדִין קִצֵּת מְקַדֵּם, אֶבֶל כָּבֵד אוֹטוֹטוֹ
תְּרוּץ לָהּ בְּחֶצֶר, תְּרִדָּף אֲחֵרֵי הַצְּפוּרִים.
וְכָל הַזְּמַן הִיא מִתְרַחֶצֶת, כְּמוֹ אִיזוֹ גְּבֵרֶת.

כָּלנוּ אוֹהֵבִים אֶת עֵינֶיהָ הַיְרֻקוֹת וְאֵת טְלָפֶיהָ
וְאֵת בְּטֵנָה הַלְּכָנָה שֶׁל הַחֲתוּלָה שֶׁהִבְאֵנוּ;
הִיא נִרְאִית כְּמוֹ דְּגִמְנִית עִם רִגְלֶיהָ הָאֲרָכוֹת,
גוֹפָה הַלְּבַבְנִי וְהַגְּמִישׁ וְהַמְתַּנֵּי הַצְּרוּת,
חֲתֻלְתוּלָה יְפִיפִיָּה נִחְתָּה אֶצְלָנוּ.

לְרַגֵּל הַיּוֹבֵל - חֲמִשִּׁים שָׁנָה לְמְדִינַת יִשְׂרָאֵל

יותר מאלפיים שנים של חיים בגלות,
המספר חמשים הוא זעום אל מול אלה,
יחסית לאלפי שנות תולדות ישראל
חמשים הן לא כלום - ובכל זאת הן פלא.

אחרי געגועים של אלפים שנה
באה שנת ארבעים ושמונה הסוערת.
לא על מגש הביאו לנו את המכורה,
נהלנו מלחמה. הדם נגר מחד הקרב.

וכאשר האדמה הקדושה שחררה,
גאו הכסופים בלבבות היהודים,
הם נהרו ברבבות ועלו אל הארץ
ובשממת החולות פה הקימו ערים.

בל נשכח את העבר, עת אביב התעורר,
האנשים אשר הגיעו מהמחנות, הגטאות,
העניקו תרומה עצומה למדינה.
הם נשלחו אל החזית הישר מהספינות.

הורינו וסבינו, כלם עבדו קשה מאד.
לא ענינו אותם העשר והמזמנים;
הם נרתמו למחרשות ובמסירות הנפש
בנו עולם בטוח עבור היהודים.

האנשים האלה, הקדושים, אשר הגיעו
הפריחו את האדמה היבשה, את השממה,
בנו בדם וזיעה, ובידם רובה ומחרשה,
שלמו בבריאותם, מסרו עצמם למען התקומה.
כבוד גדול מגיע לכל אלה שאינם עוד:
בן-גוריון וגולדה, רבין וספיר, אשכול,
לסקוב, דין... הייתי את כלם מזכיר כאן,
אבל חסר על הנגר מקום לכל.

יוכל שנים, התאריך הזה הוא חג.
עוד לא נדמו קולות שירי שמחה ורן,
אנו חלק קטן מכל העולם הגדול,
אך הגענו רחוק בעזרת רוחנו וכוח הרצון.

רק המרתף נשאר שם בתור סמל,
יד לאבי, אמי, לאחים ולאחיות,
בזכרוני נותרו קירות הלבנים, קורי העכביש, החשך;
בחלומות אני רואה: מתוך מרתף ביתי עולות הלהבות.

למאיה נכדתי

גון שעריך כצבע הנחשת,
עיניך, כמו דבדבנים שחורים, בורקות,
קולך כמו פעמונים מצטלצלים,
ושתי רגליך היפות לא מפסיקות לרקוד.

הלכה לה מאיה אל היער הגדול,
קשרה בשערה את סרט השני,
דומה לכלנית בין עשבים גבוהים,
חבקו אותה שיחים ואילנות מכל הכוונים.

את כבר יודעת לשחק לבד בחדר,
מלגו ארמונות שלמים לבנות,
למחא כפים בדיוק לפי הקצב,
ולהרדים עם גגון את הבבות.

הסתתא שרה אהבה אותך מאד,
התזכרי את חם נשיקותיה?
גון שעריך כצבע הנחשת
היה גם לאמה של סבתא בחייה.

סבך חושב עליך כל הזמן,
רוצה לראות אותך גדולה ממש,
עם הצמות הארכות כצבע הנחשת
ועם קולך המצטלצל והמתוק מדבש.

סבתא שרה לאמה הייתה קשורה מאד.
בהביטה בך, תמיד היא אמרה:
'שתאריכי ימים, את כל-כך דומה לאמא,
הלואי שגורלך ייטב מגורלה'.

אביך, אמך והאחים החמודים,
הדודה מירה וישראל, עם הסבא הזקן בחדר -
כלם, כלם שולחים לך נשיקות ומאחלים
שתגדלי יפה ושתרבי שמחה ונחת.

1.1.1993 מסבא ירחמיאל

גל נכדנו הגיע למצוות

גל נכדנו בן י"ג, הגיע למצוות
כבר לא ילד, נער העומד בזכות עצמו
בעיני כאלו נולדת רק אתמול, עוד זוכר אותך כתינוק בעריסה.
לומד את פסוקי הפרשה שלך עם הרב לקראת העליה לתורה.

זוג עיניך שחרות כשזיפים,
שפתך אדמות, לחיך ורדים.
הטבע חנן אותך בכשרונות רבים
תמיד עסוק בשעורים ומשחקים עם חברים.

במבחן האחרון קבלת מאה
התלמיד המצטיין בכיתה.
כמתנת בר מצוה קניתי לך אופניים
תמיד כשאתה יוצא לרכב עליהם - רק על המדרכה ולא בכביש

סבא מצא משהו להעסיק אותך בו,
שעות אנו לומדים יחד - אתה מלמד אותי עברית -
ואני אותך יידיש
משפט אני ומשפט אתה, כל אחד בתורו.

סבתא בעודה בחיים נהגה להגיד:
'הלואי ואזכה לראות את בר המצוה של גל'
אך היא לא זכתה, צר לי על כך
אך אני זכיתי והיא אתנו - בליבי.

מסבא ירחמיאל

עֶשֶׂר שָׁנִים לְפִטְרֵתָהּ שֶׁל שָׂרָה

עֶשֶׂר שָׁנִים חָלְפוּ, אָבֵל הֶעָצַב לֹא נִמוּג,
וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא זֹכְרִים הַכֹּל כְּכֹר בְּגִילִי,
אֲנִי גָאָה בְּכֶךְ שְׁעוֹד יָכֹל לְזַכֵּר אוֹתְךָ -
אֶת חֲסֵרָה לְנִכְדִים, לְיֻלְדִים וְלִי.

עֶשֶׂר שָׁנִים חָלְפוּ מִיּוֹלֵי שְׁנַת תְּשַׁעִים וּשְׁתַּיִם,
בְּכֹל שָׁנָה אֲנִי יוֹרֵד שְׁלֵב נוֹסֵף בְּסֵלֶם הַחַיִּים,
אֲנִי קָרֵב אֵלַיִךְ בְּצַעֲדִים זְרִיזִים, עוֹד מֵעַט מְגִיעַ,
וּמְשַׁמֵּר אֶת חֻמְתְּךָ וְאֶת דְּבַרְיֶךָ הַרְכִּימֵם.

רִיזוּל וְטוֹבָיָה אֵינָם חֲשִׁים בְּטוֹב,
פָּקְדוֹ אֶת קִבְרָ אַחוֹתָהּ, וּבְעֵינֶיהֶם דְּמָעוֹת,
לֹא נִשְׁכַּחוּ מְזֻכְרוֹנָם הָאֲבִיבִים שְׁלֵנוּ מִשְׁכָּבְךָ;
כֹּל זֶה חָלַף, וּמִשְׁתַּדְּלִים שְׁלֹא לַחֲשֹׁב עַל הַצָּרוֹת.

חַיֵּי הַשְּׁתַּנּוּ מֵאָז: יִשְׂרָאֵל וּמִיֶּרֶךְ יְלַדִּינוּ
לֹא הִפְקִירוּ אֶת אָבִיהֶם, יֵשׁ לִי חֶדֶר, אֵכֵל וּמְטָה,
אֲנִי בֵּן מִשְׁפָּחָה שְׁוֹה זְכוּיֹת בְּכֹל דְּבַר בְּבֵית,
מִרְגִּישׁ בְּטוֹב, כְּאֵלוֹ כְּכֹר שָׁנִים חַיִּיתִי פֹה אִתְּם.

אַחוֹתוֹ שֶׁל טוֹבָיָה: דְּמָעוֹת עוֹלוֹת עַל אֲבָדְנֶךָ, עַל שְׁמוּאֵל,
מִטּוֹת לְפֹל כְּמוֹ אֲבָנִים בְּמַעְלָה הַהָר.
אֵין בְּעוֹלָם מֵאֲזֵנַיִם כְּדֵי לְאָמֵד אֶת כְּאֵבְךָ
עַל שְׁמוּאֵל טוֹב-הַלֵּב, הָאֲבָא וְהַסָּבָא, רֹאשׁוֹן לְכֹל דְּבַר.
עֲשׂוֹר הֵנוּ תְּקוּפָה לֹא מְבֻטָּלֵת בְּחַיֵּינוּ,
כְּכֹר נְעֻלָּם הַצֵּל שֶׁל אֲנָשִׁים אֲקָרְאֵימֵם.
נִצָּאֵתִי לַחֲפָשִׁי מִיַּדִּי הַשְּׁקֵרָנִים הַבְּלִתִּי הַגּוֹנִים,
אֵף שְׁשֻׁמְרוּ עַל בְּרִיאוֹתֵי בְּמִשְׁךְ הַיָּמִים הֶעָגוּמִים...

אָבִי, אִמִּי וּשְׁתֵּי הָאָחִיוֹת - הֵם נְצוּרִים בְּעֵמֶק לְבָבִי,
אֶת יוֹם מוֹתָם הַמְדִיק אִישׁ לֹא יִדַּע לּוֹמֵר בְּבִטְחוֹן,
אֲנִי נִזְכָּר בְּכֶם הֵן בְּחֵלוֹם, הֵן בְּהִקִּיץ
וּכְשֶׁאֲנִי מְדַלֵּק לְשָׂרָה הַבְּלִתִּי נִשְׁכַּחַת אֶת גֵּר הַזְּכָרוֹן.

שרה רומבק, נולדה: 28.5.1914, נפטרה: 3.07.92.
יום הולדת נוסף אותו נהגה לחגוג היה יום שחרור
מחנה הריכוז שטוטהוף, אביב 1945.

הַלְנָה צְלוּבִיץ'

אָנִי כוֹתֵב לְךָ שִׁיר מִתְנַה שְׁהֲרוּחַת אוֹתוֹ בְּצִדְקָה,
מִצִּיק לִי מִצְפוּנִי, מִכְתִּיב הוּא לְיָדִי, מְנִיעַ
אֶת הַחֹב לְסֹגֵר (הִיָּה עָלַי לַעֲשׂוֹת זֹאת קֹדֶם: "אָנִי רַק בֶּן-אָדָם")
יֵשׁ לְךָ תֹאֵר דּוֹקטוֹר, לְמַעַמְד כְּזֶה לֹא כָּל אֶחָד מְגִיעַ.

בְּכָל מִקְרָה שֶׁל בְּעֵינָה בְּמִצְבֵי הַבְּרִיאוֹתֵי
הַגֶּךְ עַל הַמְשָׁמֵר עִם רִגְשׁוֹת אִמְהָיִים וְהִרְצוֹן הַטּוֹב,
הִיָּה לְךָ חֵלֶק לֹא קֶטָן בְּכֹד שְׂכָבֵר הַבְּרִיאֵתִי,
בְּעִזְרַתְךָ וּבְעִזְרַת הַדּוֹקטוֹר קוֹשֵׁנִיר יַעֲקֹב.

כְּשֶׁמְרַגְּשִׁים חוֹלִים, בָּאִים אֵלֶיךָ, הֵלֵן,
אֶל הַיָּדַע הַרְפוּאִי וְהַגִּישָׁה הָאִמְהִית שֶׁלְךָ;
וְאַחֲרֵי שִׁיּוּצָאִים מִחֻדְרְךָ, מְבַרִיאִים עַד מְהֵרָה
וּמְפֹסִיקִים לְהַתְעַטֵּשׁ, כָּאֵב הָרֹאשׁ נִשְׂכַח...

כְּשֶׁאָנִי מְגִיעַ לְבַקּוֹר אֶצְלְךָ, אָנִי חוֹלָה,
וְחִסְרוֹת לִי הַמְלִים כְּדֵי לֹמַר לְךָ, מָה אָנִי צָרִיךְ.
אֶת מְדַבְרֶת יִיִדִישׁ וְעֵבְרִית, וְכַמוֹבֵן רוֹסִית,
אֶת נְעִזְרַת בְּשִׁפְהָ הַזֹּאת, צוֹחֶקֶת בְּמִלּוּא פִיךָ.

אָנִי מְכָרַח בְּשִׁיר הַזֶּה לְסַפֵּר בְּקִצְרָה מַעֲשֵׂיָה מֵאֵת י.ל. פֶּרֶץ:
הָרַב בְּשִׁטְעֵטֶל, בְּמָקוֹם לְלֶכֶת בְּיוֹם כְּפוֹר לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפְלַת כָּל
נְדָרֵי, הַגִּיעַ לְבֵיתָה שֶׁל אִשָּׁה זְקֵנָה וְחוֹלָה, הִסִּיק אֶת הַתְּנוּרָה וְהַתְּפַלֵּל
בְּשִׁקֵט, כְּדֵי לֹא לְהַפְרִיעַ לְחוֹלָה...
כְּשֶׁהָרַב נִפְטָר, עָשׂוּ לוֹ מִשְׁפֵּט עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא נָכַח בְּכָל נְדָרֵי. אַחֲרֵי
שֶׁהִקְשִׁיבוּ לְכָל הַצְּדָדִים, הַגִּיעוּ לְהַחְלִטָה: הָרַב עָשָׂה מִצְוָה גְדוֹלָה, מְגִיעַ
לוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר גֵּן-עֵדֶן...

אֶת הַמַּעֲשֵׂה בְּרַב לֹא סִפַּרְתִּי לְךָ סֵתֵם כֵּךְ,
יִשְׁנֹו בְּמַעֲשֵׂיָה הַזֹּאת מִיֵּן רִמְזוֹ אוֹדוֹתֶיךָ,
כִּי יוֹם הָעֶבּוּדָה שֶׁלְךָ אַרְךָ יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁל הָאֲחֵרִים.
אֶת מְאֵהֶבֶת בְּעֶבּוּדְתְךָ, אֵינִן בְּךָ רִצּוֹן לְהַתְעַשֵּׂר מִמַּעֲשֶׁיךָ.

הַזְקֵנָה

תְּמוֹנוֹת עוֹלוֹת לְפָנַי עֵינֵי רוּחִי
שֶׁל כָּל מָה שְׁחֹוֹתֵי בְּנֵעוֹרֵי,
כְּמוֹ קֶשֶׁת שְׁנַמוּגָה בְּעֵנִן
בְּזִכְרוֹנֵי חֲקוֹק נְתִיב חַיִּי.
לְמִי תַתֵּן אֶת הַתּוֹדָה עַל שְׁעוֹדְךָ
יְכַל לְחַשֵּׁב וְלֹא לְשַׁכַּח כְּלוֹם?

מִיִּלְדוֹתֵי אֶל עַת זְקֵנָה מְפֹלְגָת
קוֹ הַשְּׁנִי נִמְתַּח עַד לְנִקְדַת סִיוֵם.
לְעַת זְקֵנָה, שְׁמַחַת הַנְּעוֹרִים נְמוּגָה,
וְהַחִיִּים חַד-גּוֹנֵיִים, זוֹרְמִים לָהֶם לְאֵט,
מִיוֹם לְיוֹם דְּבָר לֹא מִשְׁתַּנָּה,
עוֹלוֹת הַמַּחְשָׁבוֹת עַל מָה שְׂכָבֵר אָבִד.

מְרַבִּית חַיִּי כְּבָר מֵאַחוֹרֵי,
לֹא בְּפִרְחִים הָיוּ מְרַצְפוֹת דְּרָכֵי.
עֲזַבְתִּי אֶת בֵּיתִי, סַכְנָתִי אֶת חַיִּי,
קוֹיִתִי שְׁאֲשׁוּב הַבֵּיתָה חַי.
הַנְּמָרִים אֶת הַטְּפָרִים הַשְּׁחִיזוּ,
פָּלְשׁוּ אֶל תוֹךְ פּוֹלִיִן בְּתוֹר מִשְׁחָק מְקַדִּים.
רִיחוֹת הַמְּלַחְמָה מְלֹאוּ אֶת הָאָוִיר,
וְהִיא פִּרְצָה אֲלֵינוּ בְּקוֹל מִפֶּץ אֱלִים.
הַסְּעָרָה הַכְּתָה בְּקוֹל רַעַם מִתְּנַפֵּץ,
אֶת שְׁחֹר כְּנִפְיָהּ פִּרְשָׁה מְלַחְמַת הַדָּמִים.
וּשְׁמֵי הַקִּיץ הַכְּחָלִים שֶׁל יוֹם בְּהִיר
הַשְּׁחִירוּ בְּאַחַת וְנִזְרְעוּ בְּעֵנָנִים.

יונים צחרות

השיר על היונים הלכנות
נכתב על אהבה ועל שלום.
השיר הזה נגר מתוך הלב,
את הבדידות מגרש הוא עד תם.

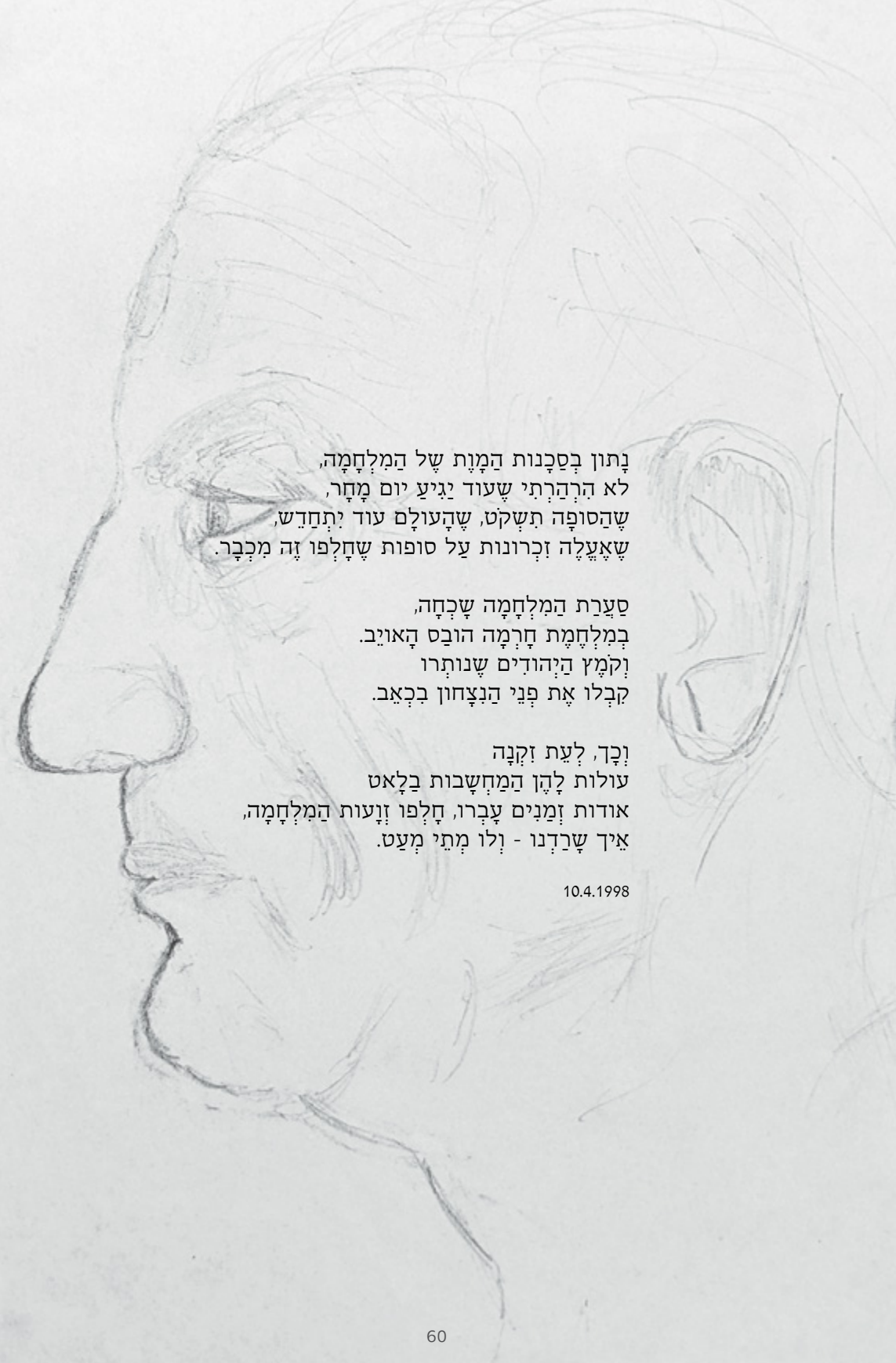
היונים הצחרות הומיות,
ככות כשלבג נוצותיהן,
הן מתנשקות במקרים האדמים,
השיר הזה הוא עליהן,
הוא משחרר אותי מכבלי העצב...

שתי יונים צחרות בחלונני,
הן מתנשקות והומיות,
כמו שני שושנים לבנים.
עיני שכורות מלראותן
משתזרות הן זו בזו ומתנשקות.

אני נזכר באהבתי הראשונה,
נעורי חלפו, לא תהיה עוד אהבה כזאת.

את זה השיר האהוב עלי כל-כך
אהובתי היתה שרה זה מכבר.
הוא היה מצטלצל בחדרה
כמו המנון אהבה נהדר.

21.6.1996

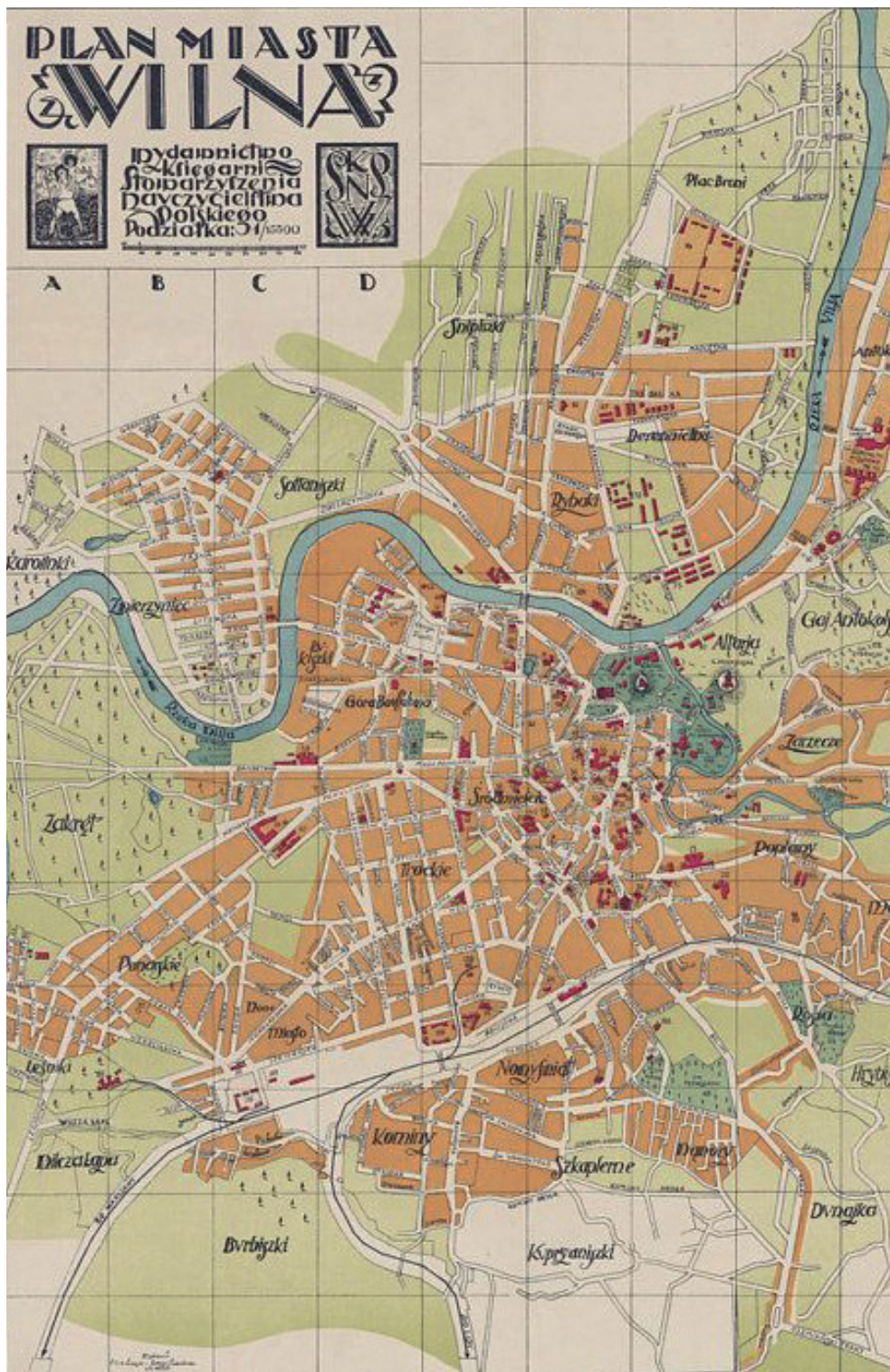

נתון בסכנות המות של המלחמה,
לא הרהרתי שעוד יגיע יום מחר,
שהסופה תשקט, שהעולם עוד יתחדש,
שאעלה זכרונות על סופות שקלפו זה מכבר.

סערת המלחמה שכחה,
במלחמת חרמה הובס האויב.
וקמץ היהודים שנותרו
קבלו את פני הנצחון בכאב.

וכך, לעת זקנה
עולות להן המחשבות בלאט
אודות זמנים עברו, חלפו ונעות המלחמה,
איך שרדנו - ולו מתי מעט.

10.4.1998

שירים
שער שני: במצולות הזיכרון

כוכבים וכליון

כוכב ככה...
דעך כלא ה'ה ונעלם.
הזהר המבליח כבר איננו
כמו לא נראה הוא מעולם.

אנשים שנספו מידי מרצחים,
אחרי מותם, כוכביהם דועכים.
כוכבים דועכים נוגים באדם,
כוכבים נוגים באדם נשרפים.

למה השמידו את אבא ואמא?
הורי הרויחו את לחמם בעבודה קשה יום-יום,
הם היו אנשים ישרים ולאיש לא הרעו -
בענויים נשחטו... על מה הגיע להם מות כה אים?

כוכביהם הבהבו באור ארגמן,
התעטפו ברעלה אדמה מדממת.
אל האל הם נשאו תפלתם ואל הכוכבים -
תפלתם האחרונה, עיניהם שטופות דמע.

שמים אדמים, כוכבים אפופי אפילה,
בליזה מאיצים בהם לרוץ בדהרה, כמו רדופי חיות טרף,
ורגליהם מדממות על אבנים חדות,
בראשיהם מכות אלות הגומי ללא הרף.

ובעודם מתחננים לחיי הילדים,
ילדים שהמות נשגב מבינתם,
נהדפו כלם אל מול כתלי האבן,
והאבנים הפכו אדמות מכתמי דם.

המרתף

המרתף של ביתנו ה'ה כמו סוד מאבק,
אל המרתף העמק זר מעולם לא ירד,
לא ראה את הדלת וגם לא את המדרגות,
איש מדרי החצר לא נכנס אליו, אף לא אחד.

הדלת שלו הסתרה כבד צמר כהה -
הסואה מפני עינים עוינות,
לפני הבד עמד שלחן וגם כסא;
רק זבוב שתעה גלה את זה הסוד.

בקנין, באשר החם עלה מאד,
שם על המדרגות היו שמים את כל הבשולים,
בפנים שרר אויר קריר, ה'ה חשוך;
המדרגות, כמו מקרר, התמלאו בסירים.

בבוא הסכנה סוכך עלינו המרתף,
שמש מחבוא לכל המשפחה שלנו,
החשך והעמק שמרו עלינו מן הסכנה,
העלטה והדממה היו עוטפות אותנו.

דרך הצהר הקטן של המרתף,
שבצדו של הבנין ולא נראה כמעט,
היו זורקים למטה בשעות ערבים
את הפחם, גזרי העץ ותפוחי האדמה.

אחיותי

במה זכיתי לחיים להבחר, להנצל,
לא להביט בפני המרצחים ולא לטבל באש?
גורלי שמר עלי, הגעתי לגבורות,
שרדתי כדי בהלם לגלות את מה שהתרחש.

שתי אחיותי האהובות, בשר מבשרי,
יכלו להמלט, אך מאנו לנטש את ההורים,
מר גורלן שלח את שתיהן אל הלהבות -
האחת - בקשי בת שלושים ושלוש, והשנייה - עשרים.

ששים שנים חלפו מאז, אבל הפצע לא הגליד,
הזמן חולף, ובלבי שוכנות שתי אחיותי,
תמונת פגיהן בזכרוני, אשק אותה בלי הרף,
דמי נמהל בפצעייהן של אחיותי השתים.

האב, האם בהן האיצו מן האש להמלט;
בנות נאמנות, הן לא הפקירו בסופה את הוריהן,
אותו גורל גדע את חייהם של אבא, אמא והאחיות.
אין להם קבר, ואין זכר לעצמותיהם.

הצעירה במשפחה, תמירה כמו אילן בלבובו,
עם קול יפיפה של טרוכדור, והיא רק בת עשרים -
המשפחה שלנו השתקפה ביפי עיניה, שערה -
היא לא נטשה את אבא-אמא ועליהם שמרה מן הפורעים.

והגדולה באחיותי, עם שמוליק'ל שלה בזרועותיה,
הגנה על כלם ונאבקה בצוררים ללא חת,
נסתה היא מן המנות להסתיר את אמא-אבא בגופה,
המרצחים גברו עליה, שמוליק הראשון היה אשר נשחט.

וכשאחי החליט לצאת לארץ-ישראל,
עזר לו המרתף להגשים את משאלתו;
אחי מכר את כל הגרוטאות, כסה את ההוצאות,
עזב אותנו ויצא לישראל, לארץ אהבתו.

ואחרון החסדים שהמרתף עשה לנו, היה
כשאחרי אבי רדפו הגרמנים, הליטאים.
אמי הורידה את האבא למרתף:
"הוא לא בבית, בעלי", הודיעה לפורעים.

כמה ימים נשאר האבא במרתף,
איש לא ידע; המשפחה גרשה לפונאר.
באותו לילה התרוקנו כל הבתים,
ורק אבי לבד שם במרתף נותר.

חזרתי מן המלחמה אל עיר מולדתי,
חפשתי את קרובי ואת ילדי, אשתי הצעירה;
הלכתי קדם-כל לבית בו נולדתי -
במקום ביתי ראיתי שם חרבה, הרוח סערה...

רק המרתף נשאר שם בתור סמל,
יד לאבי, אמי, לאחים ולאחיות,
בזכרוני נותרו קירות הלבנים, קורי העכביש, החשך;
בחלומות אני רואה: מתוך מרתף ביתי עולות הלהבות.

הסבתא היפה שלנו

היה היה לי פעם סבתא וגם סבא.
הוא - עם זקנןן שיקה על סנטרו ולחיו;
הסבתא - עם כרוכית שער לבן שופע על ראשה.
לולא המלחמה, יכלו לחיות שנים רבות יחדו.

על מטתה של סבתא - כדורי הניקל
זכריות צחות כשגל, רקומות, עם תחרה,
שטיחון מבד כהה פרוס על הרצפה -
נהגה לקום ממשיכה מיד כשהתרנגול יקרא.

בצד שמרה הסבתא צרור מזמנים
ליום סגריר, למי יודע מה,
וגם שעון זהב לנכדתה לכשתהיה כלה:
תוכל בו להרשים את חתנה.

היה לה סליק של סכריות עבור הנכדים -
קטנות ומתוקות כאלה, ירקות ואדמות.
כשבאנו לבקר, חלקה אותן לכל הילדים,
פזורות על פסות ניר כמו על צלוחיות.

כשבתות הגישה לנו שלל פרות מיבשים...
אהבנו את הסבתא'לה שלנו הטובה
עם לבן סינרה ועם סכת שריון הצב בשערה,
עם העינים הכחלות... היתה כל-כך יפה וחביבה.

מה רע עשתה לגרמנים, הסבתא?
ממטתה הוציאה, לפונאר הובילו, אל הגיא.
קשה היה לה בגילה, ולא עמדה בקצב,
אז במקלות הרביצו לגופה המיגע.

בדרך אל המות היא בקשי סחבה את הרגלים,
כגורלם של כל האחרים היה גם גורלה,
כבר לא היה לה כוח להגיע עד לקבר,
בנופלה פרשה ידיה כמו נושאת תפלה.

30.8.2001

ששים שנה מאז השמדת המשפחה שלי

להנציח את זכרה של משפחתי הישנה שהשמדה.
הליטאים, הפולנים והגרמנים הרגו אותם ביריות בדם קר,
ושרפו כדי שלא ישארו עקבות...
אני נושא את הנקמה עמק בלבי.
אני מכונן את אגרופי וצועק אל עצמי - נקמה!

דמותם, מלותיהם והלוחם טריים בזכרוני,
כאלו אך לפני דקה נפרדנו, נצבים כלם מולי.
תמיד אזכר ואבכה אותם, וזוהי נקמתי,
ששים שנה חלפו, אך כמו אתמול היה זה בשבילי.

אני מכרח לזכר אותם לנצח נצחים,
איני יכול אחרת, כי מה שאבד לי הוא יקר מדי,
על אף התוכחות של חברי: "תמיד אתה בוכה
ומבטא את צערך על שנספו בעגמימות ודוני".

אין לי מנוחה מרב הזכרונות, הגעגוע,
אני האחרון, אבדו לי כל בני משפחתי מפעם,
אז כל עוד אני חי אזכר אותם, אנקם את חבליהם:
אזיל דמעות ואכונן את אגרופי בזעם.

הקשבתי ללבי, ולנגד עיני רוחי נעור,
כמו זה עתה, כל מה שקרה שם בלעדי:
ראיתי את אמי ואחיותי נאבקות עם הפורעים,
זעקתן התפתית האחרונה נשמעת באזני.

ונשמתי זוכרת את כל זה והיא בוכה...
כיצד אנחנו נסוגים מן הערים הבוערות,
כיצד נלחמתי באויב מעבר לנהר הדניפר
ולא יכלתי לעזר לאבא-אמא ולשתי האחיות.

לפני הסערה הייתה אמי היקרה דואגת לכלנו
ולא התלוננה כשהזמנים היו קשים,
היא לא רצתה שהשכנים ידעו מה מצבנו,
אף אדם לא ידע כמה שהיננו עניים.

נזכר אני כך, אבי, ודמעותי זולגות,
את אהבתי אותך לא אצליח לתאר בכתב
אהוב היית על כלם, אבל עלי יותר מכל,
איש גבור, לכלם היית עזר רב.

את, שפרה אחותי, בחרת באבדון,
הייתי כה רחוק ממך, ואת כה צעירה,
ולא יכלתי לכונןך אל דרך החיים,
לא לידך הייתי, כשפרצה הסערה.

את, סוניה אחותי, עם שמוליק אוצרך בזרועותיך,
ילדך הוא חלק מגופך, אתם עכשו ביחד.
נסית להסתירו מעינייהם של הרוצחים,
אבל זה לא עזר - שניכם השלכתם אל השחת.

אחי הבכור היה אי-שם הרחק בישראל,
זה השני בצבא פולין בגרמנים לחם,
והצעיר מעבר לוולגה סלל את הנתים לנצחון;
הן בחלום, הן בהקיץ, לבי תמיד נמצא אתם.

האחרון נשארתי, מבכה אני אתכם,
עכשו אני כותב, מתגעגע ומזיל דמעות,
אין איש כאן שיקשיב לשיר על אסונכם,
כשלא אהיה עוד - מי יקרא את אלה השורות?

לכבוד אמי הטובה

אמי הטובה הייתה דואגת לכלנו,
הן לפת לחם, הן לנגון לילדים.
אם לא הייתה לה כסף לקניות, הייתה לנה,
בגס שרדנו באותם ימים רעים...

כדי לשמר על חיי צאן מרעיתה,
הייתה עושה דייסונת מלא כלום -
חפן קמח כהה שהשיגה אי-שם
וקלפות תפודים שאספה, וקצת שום.

גדלו ילדיה גבוהים, עטורי תלתלים,
אמי הטובה המשיכה לדאג, לטפל.
בדמעות ותחנות מצאה חתן נאה לבתה,
והכינה הכל לאחי כאשר הוא עזב לישראל.

כשעזבתי גם אני את ליטא,
בדמעות רותחות אמי לנתה אותי.
היא נעלמה, חלקה את גורלם של כל היתר,
אך דמעותיה נחקקו בנשמתי.

ארור יהא האיש שאת אמי רצח,
זה שהריץ אותה לקבר, מחבקת עם בנוטיה;
הן שרו שיר בזמן שנאלצו ללכת בדרך האחרונה.
שנים רבות חלפו, אך לא אפסיק להתאבל אליה.

סבנו אברהם זליק

סבנו אברהם זליק
הוא צעיר מכפי גילו,
מזמן עבר את השמונים,
אבל לא הזדקן, לא ולא.
למרות שיש לו כבר זקן לבן,
והשנים כבר נכרות בפניו היטב,
נשמתו עדין צעירה, והלוכו
כמו של אחד שלשלושים רק מתקרב.
קשפוגשים אותו ברחוב,
ושואלים: 'סבא, מדוע אתה רץ כל-כך מהר?'
עונה הוא בחיוך, שהוא בודק את נעליו
אחרי התקון שעשה הסנדלר.
הוא לא הולך, הוא טס,
מחזיק גבוה בידו את מקלו,
את מכנסיו תופס שלא פלו,
מתנופפים ברוח שולי מעילו.
לצד העמוד* הוא שר בקול צעיר,
הוא כמו אחד הצעירים, הסב הזה.
מרים כוסית בחג, בבֵּרית... סבתא צוחקת:
'בחור צעיר בלי שן אחת בפה'.
יכל הֵיָה לחיות עוד שנים רבות,
אבל חלק את גורלו המר עם בני עמו.
רוצחים תפסו אותו הולך ברחוב
קשחפש פת לחם לסבתא ולעצמו...

*לשיר לצד העמוד פירושו בידיש: להיות בעל תפילה, שליח ציבור בבית הכנסת.

חפשי - לא מצאתי

הלכתי בשבילי קוצים, מחניק בלב את כאבי.
במרחקים העצומים, על אבנים חדות,
תר אחר עקבות - אולי פסח על מישהו המנות?...
וצעדי שוקעים בים של מחשבות קודרות.

חפשי ביערות החשוכים ולו ניצוץ של אור,
ובשפלה והבצות, היכן אניח רגלי?
הדרך נגמרה ואין סימן, אין שום שריד,
אפלו השמש הסתירה את פניה מרב אבל...

טסתי כרוח סערה
על פני הרים וגיאיות, ובשלגים קפואים,
ברחתי כמו איל הנס מפני ציד,
חמקתי מהגיהנום ומן היסורים.

כרסיס ערפלי תמול שלשום
ננדתי אלי אהלים זרים
מתוך מטחנת סערות החול,
המים והאש, והכפורים.

הגעתי עד לארץ נוכריה,
שמים נכריות, וזר ומגבר הכל סביבי.
בלילה מתהפך הייתי על משכבי הזר,
רעב, צמא, בכיתי, ולשוני נצורה בפי...

הַתְּשֻׁעָה בְּמַאי

זְכִיתִי לְרֹאוֹת בְּמוֹ עֵינַי אֶת מַצְעַד הַנְּצַחֵן,
אֶת הַצְּעִירִים עֲזֵי הָרוּחַ, בְּנֵי וּבְנוֹת צָבָא הַמוֹשִׁיעַ.
לְבִי פָצַח בְּשִׁיר מְרַב הָאֲשֵׁר.
הֵייתִי שָׁם, וְכָל אֶחָד מֵהֶם יִקִּיר נַפְשִׁי הוּא.

אֲנִי רוֹאֶה בְּעֵינַי רוּחִי אֶת הַזְּמַנִּים שֶׁכָּבַר אֵינָם.
הֵייתִי אֲזִי חָיִל בְּצָבָא הַמוֹשִׁיעִים הָאֲדָמִים,
עִם רוּבָה בְּיַד וְאֲמוּנָה בְּלֵב, נִצַּלְתִּי מִן הָאֵשׁ,
הוֹדוּת לַחֲבֵרֵי וְלַתְּאוֹת הַנְּקָם נִשְׁאַרְתִּי בַחַיִּים.

בְּכִיתִי כְּשֶׁנִּזְכַּרְתִּי בְּמָה שֶׁשָּׁם חֲנוּתִי,
בְּלוּחְמָה הֶעֱקַשְׁתְּ הֵיחָא בְּכָל הַחֲזִיתוֹת,
הָאֲדָמָה הַתְּעַרְבְּכָה בְּדָם, בָּאֵשׁ וּבְעֶשֶׁן,
צָבָא הָאוֹיֵב הִדָּף אוֹתָנוּ, וְצַעֲדָנוּ בִּיְעָרוֹת וְהִבְצוֹת.

דְּמַעוֹת הַזֹּלְתִי בְּיָמִים הַנוֹרָאִים הָהֵם.
נִתְקַתִּי מִן הַמִּשְׁפָּחָה וְלֹא יָדַעְתִּי מָה שְׁלוּמָם,
הָאֵם וְלוֹ אֶחָד מֵהֶם שָׂרַד אֶת סוּפַת הַדְּמִים?
בְּצָבָא הָאֲדָם, יוֹם וְלַיְלָה מַחְשְׁבוֹתַי הָיוּ אִתָּם.
אֶת הַקְּשָׁה בְּמִשְׁימוֹת מְלֹאֲתֵי בְּרָצוֹן וְאִהְבָה
הוֹדוּת לְרִצּוֹנִי הָעֵז לְרֹאוֹת אֶת אָבָא-אִמָּא,
בְּכָל פְּעֻלְתִּי הַכִּיתִי בְּאוֹיֵב בְּזַעַם,
הַמַּחְשְׁבוֹת עַל מִשְׁפַּחְתִּי דָחַפוּ אוֹתִי קְדִימָה.

חֲבֵרֵי בְּצָבָא הַמוֹשִׁיעִים אוֹתִי הִצִּילוּ,
חָלְקוּ אִתִּי אֶת כְּתָנִתָם הָאֲחֵרוֹנָה, אֶת פֶּת לַחֲמָם.
לֹא, לֹא אֶשְׁכַּח אֵף פַּעַם אֶת הַשָּׁנִים הַסּוֹעֵרוֹת הָהֵן,
כְּמָה יָפָה קָבְלוּ אוֹתָנוּ בְּכַפְרִים הַתּוֹשְׁבִים כָּלֵם.

יֵשׁ שְׂמֵאֲשִׁימִים אֶת צָבָא הַמוֹשִׁיעִים בְּפָרְעָנוֹת.
זֶה לֹא נִכּוֹן: לְחַיְלֵנו יֵשׁ נִשְׁמוֹת הַמְּאִירוֹת כִּיּוֹם בְּהִיר.
הֵם דָּאֲגוּ לָנוּ מִכָּל הַלֵּב וּבְצוֹרָה הִכִּי טוֹבָה
לְאֲכָל וְלִינָה, לְכַרְיוֹת מְמֹלְאוֹת חֲצִיר.
לֹא זְכִיתִי לְרֹאוֹת אֶת הַקְּדוּשִׁים הָהֵם בְּרִגְעֵי הָאֲשֵׁר
כְּשֶׁהִדְגָּלִים עִם צֵלֵב הַקְּרִס הָאֲרוּר הִפְלוּ אֶל תוֹךְ עֶפְרָי,
כְּשֶׁהִרוּצְחִים הָכּוּ, וּבִתְיָהֶם הָיוּ לְעֵי חֲרָבוֹת,
וּצָבָא הַמוֹשִׁיעִים הָאֲדָמִים אֶת חֲרָב הַדְּמִים שָׁבַר.

4.10.2001

וילנה

אני רוצה לראות את וילנה שלפני הסערה.
שם כל דבר נחרת בזכרוני:
הסמטאות החשוכות ואלה השטופות בשמש,
הבית בו נולדתי לפני שנים.

אני זוכר היכן עמדה עריסתי,
שם החמה אף פעם לא האירה ממרום.
ריחות העכש והטחב בחדר החשוך,
הנר על השלחן החליף את אור היום.

השער שחרק כשהיה נסגר,
כתלי הבית שגילם היה למעלה ממאה.
הצבע התקלף מהקירות מזמן,
סוס ועגלה עם גלגלי ברזל היו כלי הנסיעה.

רק להעירי מבט על חנוניים בסמטאות החשוכות,
לקרא את הכתובות ביידיש על החניות,
לפסע על המדרכות המתנפחות תחת רגלי,
דורות של יהודים גדלו כאן, בסמטאות צרות.

למעלה מחצי מאה חלפה,
אני חולם עדין בהקיץ על וילנה עירי,
על שבילי העפר ועל היערות סביב,
על הגנים שלה ועל הפרקים הקרירים.

היו בוילנה נחלים וגשרים,
שער אוסטרה-בראמה* עם המזמורים הנוצריים
ומנזרים רבים עם הצלבים המפחידים,
קולות נוגים של צלצולי פעמונים.

סמלה של וילנה הוא ארמון השלוסברג:
ההר נראה ממרחקים על צחור צלביו.
נהר הוויליה, הרפסודות והפסל של מיצקוויץ'
שאת העיר ותפארתה מתארים שיריו.

17.11.1995

* אוסטרה-בראמה: שער בעיר וילנה, בירת ליטא, ואחד המונומנטים
הדתיים, ההיסטוריים והתרבותיים החשובים בה.

לידער

ערשטער טייל: צווישן דא און דארטן

ראש השנה

ראש-השנה - אויף יידיש ניי יאָר, ייִדן פֿייערן דעם יום-טוב אויף גאָר דער וועלט. אין נייעם יאָר דער שלום זאָל שוין קומען, פרידן זאָל שוין זיין וואָס אונדז נאָר פעלט.

דער יאָר וואָס איז אַוועק, געווען באַגלייט מיט ניט פיל גליק, קרבנות פון מלחמות, קרבנות אויף די וועגן, אַזאַ יאָר ניט קומען זאָל צוריק.

טאַטעס, מאַמעס, בעטן אויף אַ יאָר אַ גוטן. מען איז מתפלל פאַר די קינדער אין די וויגן. אַ תפילה פאַר די וואָס היטן אונדזער לאַנד. אין נייעם יאָר מ'זאָל לעבן גוט און זיין צופרידן.

אויך פרידן מיט די שכנים לענדער - עס זאָל זיין שלום אין אונדזער לאַנד. אַ יאָר פון ווילשטאַנד וואָס יעדער ווינטשט זיך. - אַ יאָר מ'זאָל ניט האַלטן מער געווער אין האַנט.

אַ יאָר פון פרידן, ניט זיין זאָל מער קיין קריג. אַזאַ יאָר וועלן אַלע מיט שמחה באַגריסן, אַ יאָר פון פרייד און שלום. אויך אונדזער לאַנד פון שלום דאַרף געניסן.

ראש השנה איז ביי ייִדן! פוצט זיך אויס אין בעסטן קלייד. מיט באַגריסונגען און גוטע ווונטשן, מיט מתנות, ברכות, און גוטע רייד.

יהושע מרדכי ליפשיץ (1872-1878) מילובא, בלשן וסופר יהודי יליד רוסיה, היה אבי היידישיזם והראשון שקרא להעניק לגיב היהודי-גרמני מעמד של שפה בפני עצמה. בשנת 1908 הוכרזה היידיש בוועדת צירוביץ. אחת השפות הלאומיות של העם היהודי.

יידיש

מען דאַרף ניט פאַרגעסן די שפראַך פון די מאַמעס,
יידיש לשון איז ליבע - וואָס איז אונדז אַזוי טייער,
לידער און מעשיות וועגן גאַלדענע פּאַוועס,
אַ ליד פון דער זון וואָס פאַרגאַנגען אין פּייער.

אונדזערע מאַמעס, אַ זאַפטיקן יידיש גערעדט,
דעם אלף און בית, דעם גימל און שין,
מיט דער דאַזיקער שפראַך צו גאָט אַ תפילה געבעט,
אַדער אַ ליד וועגן וועלדער, וואָס טונקט זיך אין גרין.

יידיש, די שפראַך אויף וועלכער מיר זיינען ערצויגן,
ס'איז פון דורות דער לשון אונדזערער געווען,
אויף דער שפראַך די מאַמעס מילך אָנגעזויגן,
אויף יידיש באַווונדערט די שטערן וואָס מיר האָבן געזען.

אין יידישע שולן געלערנט אויף דער שפראַך: רעדן און שרייבן.
דעם טעם פון אַ יידיש ליד ווען קינדערלעך זינגען,
מיטן קלאַנג פון די לידער געטאָן הונגער און אומעט פאַרטריבן.
אַרעמע יאַנקעלעך, שרהלעך - געטאָן די לופט פאַרקלינגען.

מיט דער יידישער שפראַך אויף די ליפן, די מאַמעס פאַרשוונדן,
אויף זייערע ביינער און יידישן לשון דאָס לאַנד אויפגעשטעלט,
מיטן ניט רעדן יידיש שיט מען זאַלץ אויף די ווונדן.
דאָס שיין לשון אונדזערס, יידיש: אוי וויי, ווי עס פעלט.

פּרילינג

ווען עס הערן אויף די ווינטן מיט די קעלטן,
דער ווינטער מיט די רעגנס איז פאַרביי,
עס צעשווימען זיך די וואַלקנס,
עס קומט דער פּרילינג מיטן הימל בלוי.

אין די העלע טעג פון פּרילינג,
ס'וויילט זיך לידער זינגען,
פאַר די בלומען געלע, גרינע, רויטע,
פאַר די שאַף באַצירטע מיט גלעקלעך וואָס קלינגען.

גרעזעלעך און בלימעלעך, די זון וועקט זיי אויף,
אַ וועלט ווערט געבוירן אויף דאָס ניי.
מענטשן ווערן ליבער אין דער צייט פון פּרילינג.
פייגעלעך באַגריסן מיט אַ צוויטשעריי.

אַטעמסט טיף די פרישע לופט.
געניסט פון זון און גרינע פעלדער.
דער ווינטער איז אַוועק, אַ וואַרעם ווינטל בלאַזט.
פאַרבֿטסט שווערע שייך, טוסט אַן העלע קליידער.

אַ גרויסע מתנה האָט דאָס פּאַלק געגעבן,
אין די שיינע טעג פון פּרילינג, די מדינה אויפגעוואַכט,
קרבנות האָבן אונדזערע זין געגעבן,
אויסגעקעמפט דאָס לאַנד אין אַ בלוטיקער שלאַכט.

זומער

עס קומט אַ טאָג אַ נײַער מיטן אויפגאַנג פון דער זון.
אירע שטראַלן ווי פעדעם זיך צעלייגט,
גראַזן, בלומען אויסגעצוואַנגן פון נאַכטיקן טוי,
קליינע רעגנבויגנס אויף די גראַזן זיך צעשפרייט.

אַ טאָג אַ ליכטיקער ווי קאַליר פון גאַלד,
ריחות פון געוויקסן-וועלט פאַרשפרייט,
בלומען, גראַזן, און דאָס זשומען פון אַ בין,
אַ טאָג פון זומער זיך באַנײט.

ווען דער האַלבער טאָג פון זומער קומט,
עס גליט זיך אָן די לופט - אין זעניט די זון עס שטייט.
עס פאַרשווינדט דער ריח פון געוויקסן-וועלט,
בלומען, גראַזן, וואַרטן ביז די זון פאַרגייט.

דער אָוונט קומט, אַ קילער ווינטל בלאַזט,
די געוויקסן-וועלט וועקט זיך אויף: גראַזן, בלומען.
אין אָוונטשיין דאָס לעבן גייט אויף ווידער.
מיטן פאַרגיין פון הייסער זון, פרישקייט איז געקומען.

דער הימל צינדט זיך אָן מיט פֿיער-פלאַם,
ווען די זון אין מערב זײט פאַרגייט,
ביימער-קרוינען אין פֿיערדיקן רויט באַמאַלט,
שאַטנס ווערן לאַנג, מיט שטערן דער הימל ווערט פאַרזייט.

האַרבסט

אין פרימאַרגן, די זון פון האַרבסט באַווייזט זיך,
רוי ווי פֿיער, שיט מיט געלע שטראַלן,
ניט ווי זומער, ווי אַ שטיפמאַמע זי גלעט,
ניט קיין זומערדיקע פעדעם אויף דער ערד עס פאַלן.

האַרבסט - עס קומט נאָכן פּרילינג און דעם זומער,
דער אומעט ונייל פּרילינג-זומער איז אַוועק.
האַרבסט - געלע בלעטער פון די ביימער פאַלן,
עס באַפאַלט אַ בענקשאַפט נאָך די זומער טעג.

בײַ מענטשן איז האַרבסט ניט קיין גרויסע פרייד,
באַלד וועט אויך דער ווינטער קומען.
מען ווערט עלטער אין דעם האַרבסט - דאָס לאַזט זיך פילן.
אין אַ געוויסן עלטער, דער וועג'ז ניט פאַרלייגט מיט בלומען.

אין גרויען עלטער פילסטו יעדן טאָג דײַן צושטאַנד.
טעג אין טונקלקייט פון האַרבסט און רעגן.
פילסט דײַן עלטער מער ווי אין די זומער טעג.
פאַרענדיקסט דײַן שפּאַציר אין טונקל-גרויע וועגן.

אין אַלטער היים, נאָך די רעגנדיקע טעג פון האַרבסט,
קומט דער ווינטער און פאַרדעקט דעם אַרום ביז גאָר.
ווייס די ביימער, ווייס די וועגן - מיט ווייסקייט אַלץ פאַרשטעלט.
כ'בענק ניט נאָך די ווייסקייט - עס דערמאַנט מיר מײנע האָר.

אין די יאָרן וואָס ציילן גאָר ניט קליין,
קען מען ליב האַבן אַ פּרײַנט - ליבן אין דער שטיל,
וואָס דערמאַנט דיר אַלטע צײַטן,
ווען דער ווינטער איז געווען אַ קינדער-שפיל.

ווינטער

נאָכן לאַנגן, הייסן זומער, קומט ווינטער - רעגנס און אויך קעלט. די זון פאַררוקט זיך מער אין דרום, זומערדיקע שטראַלן פעלט.

רעגן, ווינט, דראַענדיקע וואַלקנס. אַ בליץ די פינצטערניש צעשניידט. קראַכן, דונערן צערודערן די לופט. קליינע קוואַלן אויף דער ערד צעשפרייט.

עס גיסט דער רעגן אויף די שויבן, ווי טרערן אין אַ טרויער טאָג. אויך דער קלאַנג פונעם פאַלנדיקן רעגן, מאַנאַטאַנע, ווי שניידן מיט אַ זעג.

ווען דער ווינטער מיט בליצן און רעגן, קומט אָן, ס'דוכט זיך אַז ס'רעגנט אויף דער גאַנצער וועלט. אַ גרויקייט אויפן הימל אויסגעבעט. אַ שווערער וואַלקן די זון פאַרשטעלט.

דער טאָג איז קורץ. ס'ווערט טונקל גיך. די זון אין מערב פרי פאַרגייט. פויגלען אין דרום לאַנג אַוועק. אַ ווינטערדיקע טונקלקייט באַגלייט.

ווען די זון פאַרגייט

די זון פאַרגייט הינטערן באַרג. ערגעץ ווייט גייט אויף אַ טאָג אַ נייער, ווי אַ פלאַם דער האַריזאָנט, דער שפיץ פון באַרג רויט ווי פייער.

לאַנגזאַם פאַרגייט די זון. דער טייך, די פעלדער, נעמען אויף די נאַכט. דער אַוונט קומט מיט לאַנגע שאַטנס טריט, ענדע צייט פון לאַנגן טאָג, אַ פראַכט.

די פויגל אַיילן זיך אין נעסט. דער קי-פאַסטעך מיט די קי פון פעלד ער קומט. אויך די הינער אין דעם שטייג אַוועק, יעדע קו אויף איר אופן ברומט.

דער וואַלד אין טונקלקייט פאַרהילט. בוימער נעמען זיך אַרום. שאַטנס קומען ווי אַ גראַנאַט טיול, דער וואַלד אין טונקלקייט איז שטום.

בריליאַנטן שטערן באַדעקן דעם הימל, ווי בליצן מיט פאַרכישופטע קאַלירן, די לבנה אַיינזאַם מיט פלעקן אויף איר פנים, ניט זי פינקלט - מיט קיין אבר טוט זי רירן.

אונזער יאָקאָ

איך האָב אַ קליינעם הינטל,
מיין בעסטער פֿריינד איז ער.
יאָקאָ איז זיין נאָמען
וואָסן אים קומט אָן שווער.

זיינע אויגן ווי פֿאַנאַרן ברענען,
ציינער ווייט ווי שניי,
דער שפיץ פון נאָז מיט אַ שוואַרצן פינטל,
זיין האַריק פעל מיט פֿאַרבן צוויי.

זיין עק ווי אַ פֿראַגע צייכן מיט אַ שפיץ,
מיטן רויטן צינגל באַלעקט ער זיין מויל
נאָכן עסן וואָס ער האָט ליב.
אויף קעץ און בריוו טרעגער האַווקעט אויפן קול.

ווינטער, ווען וואַרעם איז אין שטוב,
ווי אַ קנויל פֿאַרדרייט די פיסלעך אונטער זיך,
מיט די אויגן קוקט ער רעכטס און לינקס,
הערט ער זיין נאָמען, גיט אַ שטעל זיך אויף גיך.

אַלע זיינען פֿאַרליבט אין אים,
אויגן גרויסע, גרויס ווי ניס,
זיינע וואַנצעס מיטן שיינעם מויל,
זיין שיינער פנים מיט די קרומע פיס.

נאָכגעלאָפן מיר בייים קויפן שפייז,
געבעטלט ווורשט אין געשעפט ווי אַ נעבעך,
טיילמאָל באַקומען מיט אַ שטעקן,
איינמאָל אין זיין שיינע קאָפּ געקראָגן מיט אַ רעטעך.

דעם בילד פון שיינעם יאָקאָ,
טראָג איך טיף אין האַרצן,
געווען איז ער קלוג און שיין,
איך דערמאָן אים מיט בענקשאַפט און מיט שמאַרצן.

אונדזער ווייסע קעצעלע

עס איז אין אונדזער הויף,
אַ ווייס קעצעלע געקומען.
ווייס ווי שניי איר קערפערל.
אַבער בייכעלע און הערצעלע
געשעדיקטע, ווי אַ וואַרט אַ קרומען...

ענת, דער דאָקטער
פון קעצעלעך און הינטעלעך,
איר דיאַגנאָז וועגן שיינעם קעצעלע,
מען מוז איר בייכעלע עפענען,
דער סוף מען ווייס ניט (מיט קליינע פינטעלעך...).

מען האָט געמאַסטן און געשניטן,
דאָס הערצעלע, לעבער, און דער מאָגן,
גאַרניט אויף זיין אָרט: אַ שווערע אַרבעט.
איבערשטעלן אַלע "מעבל" ביי איר אין בייכעלע,
ווי ס'וועט זיך באַקומען, וועט מען שפעטער זאָגן...

דער דאָקטער געווען איז אין צווייפל,
העלפט אויף העלפט, לעבן אָדער שטאַרבן...
קעצלס מזל, דער דאָקטער האָט איר ליב באַקומען,
געאַרבעט שווער - אַלץ פֿאַרדרייט געווען,
געראַטעוועט קעצעלען, דאָס בייכעלע אין קאַרבן.

די אַנדעק פּאָן

האַלט הויך די אַנדענק-פּאָן,
לכבוד די אומגעבראַכטע אין שואה-טעג,
פאַר טאַטעס, מאַמעס, און קליינע קינדער,
די וואָס זיינען געגאַנגען דעם לעצטן וועג.

אַלעמען אָן אונטערשייד פאַרברענט,
דו ביסט פאַרבליבן ווי אַ ווונדער,
כדי די אַנדענק פּאָן צו טראַגן,
צום אַנדענק פון פאַרברענטע קליינע קינדער.

הויך האַלט די אַנדענק-פּאָן כדי ניט פאַרגעסן,
זינג העכער און העכער נייַן טרויער ליד.
דאַנק נייַן מזל, וואָס דו ביסט לעבן געבליבן
פון נייַן משפּחה אַ לעצטער גליד.

מיר בייגן די קעפּ, מיר לאָזן אַראָפּ די פענער
פאַר די וואָס זיינען מיט אונדז מער ניטאָ,
פענער, וואָס דערציילן פון קאַמף און פון טרויער.
פאַר די טרעגער פון פענער ניט קומען זאָל אַזאַ שעה.

פאַרגעס ניט וואָס דעמאָלט איז געשען,
נאָך ניט פאַרטריקנט די טרערן, וועלכע האָבן באַוויינט.
דער לעצטער פאַרבליבענער פונק זאָל פאַרלאָשן ניט ווערן,
זאָל בלִיבן כאַטש איינער, וואָס דאַס ליד האָט געלייענט.

דאָס ווייס קעצעלע אין שטוב גענומען,
ווען דאָס שייַן קעצעלע'ז צו זיך געקומען,
אַ גרויסער יום טוב געווען ביי אונדז,
איר מעבל איבערגעשטעלט הערצל, לונגען, מאַגן,
אַלץ ווי עס באַדאַרף זייַן: אַ ניייער לעבן אויפגעקומען...

זי שפילט זיך מיט פילקעלעך פון זילבער פאַפיר,
עסט און מאַכט אַ מאַגן ווי אַ גרויסע,
נאָך אַ ביסל צייט - ס'נאָך פרי,
אויפן הויף וועט זי לויפן כאַפן פייגל,
זי וואַשט זיך אַ סך, און פוצט זיך ווי אַ פריצטע...

אַלע האָבן ליב דאָס ווייס קעצל,
איר בייכעלע, די פיסעלעך, די גרינע אויגן.
ווי אַ מאַדעלקע מיט אירע לאַנגע פיס,
מיטן בייגעוודיקן קערפערל און די דינע טאַליע,
אַ קעצעלע אַ שיינס איז צו אונדז צוגעפלוויגן...

צום יובל: פופציק יאָר מדינת ישראל

העכער צוויי טויזנט יאָר אין צעשפרייטקייט,
דער ציפער פון פופציק איז ווייניק, איז קליין,
פאָר אונדזער געשיכטע פון טויזנטער יאָרן,
איז פופציק כמעט ווי גאָרניט - און דאָך איז עס שיין.

נאָך בענקשאַפט פון צוויי טויזנט יאָר,
דער שטורמישער אַכט-און-פערציקסטער יאָר איז געקומען.
ניט אויף אַ טאָץ האָט מען אונדז אַ היימלאַנד געגעבן,
מלחמה געהאַלטן. פון שווערד האָט בלוט גערונען.

נאָכן באַפֿרייען די הייליקע ערד,
יִדן געבענקט נאָך דעם לאַנד.
צענדליקער טויזנטער זיינען געקומען,
אויפשטעלן שטעט אויף מדברס זאַמד.

אין די אויפגעוואַכטע פּרילינג טעג דעם עבר ניט פאַרגעסן.
מענטשן פון לאַגערן און געטאָס וועלכע זיינען געקומען,
אַ גרויסן בִּשְׁטֵר געגעבן דעם לאַנד.
פון שיף אויפן פּראָנט זיי גלייך גענומען.

אונדזערע עלטערן און זיידעס האָבן שווער געאַרבעט.
ניט געזוכט קייכקייט און געלט,
זיך אַיינגעשפּאַנט אין אַקער אַייזן,
מיט מסירת נפש געבויט פאַר יִדן אַ זיכערע וועלט.

די הייליקע מענטשן וועלכע זיינען געקומען,
פאַרטריקנט די זומפן, דערפירט צו אַ לעבן.
מיט בלוט און מיט שווייס, מיט אַקער און ביקס,
ניט געקאַרגט קיין געזונט - אַלץ פאַרן אויפבלי געגעבן.

ס'קומט אַ כבוד די וואָס זיינען אַוועק:
בן-גוריון, גאַלדע, רבין, אשקול, ספיר,
לאַסקאַוו, און דיין. ס'וויילט זיך אַלעמען דערמאַנען,
אַבער עס פעלט אַרט אויפן פאַפיר.

פאַר מיינ אייניקל מאיה

דיינע האָר ווי קופער-פאַרב.
אויגן ווי קערשעלעך זיי גלאַנצן.
דיין קול ווי גלעקעלעך עס קלינגט.
פיסעלעך שיינע וואָס האַלטן אין איין טאַנצן.

געגאַנגען איז מאַיאַ אין וואַלד אין גרויסן,
די האָר מיטן רויטן באַנד פאַרבונדן.
ווי אַ בלום צווישן גראָזן הויכע,
די קוסטעס מיט די בוימער דיר אַרומגענומען.

קענסט אַליין זיך שפילן אין דיין צימער.
פון לעגאַ אויסבויען פאַלאַצן.
ליאַלקעס מיט אַ ניגעלע פאַרוויגן,
אין טאַקט מיט די הענטעלעך צו פאַטשן.

די סבתא שרה האָט דיר זייער ליב געהאַט.
פלעגט דיר הייסע קושן געבן.
די קופער-פאַרב פון דיינע האָר,
דיין סבתאס מאַמע האָט געהאַט בִּים לעבן.

דיין סבא, שטענדיק טראַכט ער וועגן דיר.
ער וויל זען ווען אַ גרויסע וועסטו ווערן.
מיט לאַנגע צעפּ פון קופערנעם קאַליר,
דיין זיסע שטים מיט יאָרן שפּעטער הערן.

סבתא שרה האָט איר מאַמען זייער ליב געהאַט.
קוקנדיק אויף דיר, פלעגט זי זאָגן:
"לאַנגע יאָרן דיר. ביסט ענלעך אויף מיינ מאַמען.
נאָר אַ בעסער מזל זאָלסטו האָבן."

דיין טאַטע-מאַמע און די ברידערלעך די שיינע,
די מומע מירה און ישראל מיטן אַלטן זיידן,
אַלע, אַלע, קושן דיר.
זאַלסט אויסוואַקסן אַ גרויסע, אין נחת און אין פריידן.

צענטער יאַרצייט נאָך שרהס פטירה

צען יאָר אַוועק, דער טרויער ניט פאַרביי,
כ'בין שטאַלץ וואָס כ'קען דערמאָנען דיר,
דער עלטער לאַזט ניט אַלץ געדענקען,
פעלסט די אייניקלעך, די קינדער, און אויך מיר.

צען יאָר אַוועק פון יולי צוויי און ניינציק,
יעדן יאָר כ'גיי אַראָפּ אַ טרעפל פונעם לעבנס לייטער.
כ'ווער נענטער צו דיר מיט גיכע טריט - איך קום!
כ'פאַרגעס ניט דיינע קלוגע רייד, און בין פון זיי דער היטער.

רייזע און טוביה, געקומען באַזוכן דעם קבר,
פון שוועסטער, באַגלייט מיט אַ טרער,
דערמאָנט פאַרשוונדענע פּרילינגס אונדזערע.
פון יענע צייטן און צרות, פאַרמיידט מען טראַכטן מער.

די צייטן פאַר מיר האָבן זיך געביטן, דעם טאַטן אויף הפקר ניט געלאַזט,
טייערע מירה מיט ישראל, מיך פאַרזאָרגט מיט צימער, עסן, און אַ בעט,
גלייך ווי אַ משפּחה מיטגליד אין אַלע שטוב זאָכן,
איך פיל זיך גוט ווי כ'וואָלט יאָרן אין יענער דירה געלעבט.

טוביהס שוועסטער: עס שפאַרן טרערן ביים פאַרלירן אייער שמואלן,
ווי שטיינער פון באַרג וואָס קייקלען זיך אַראָפּ,
ניטאָ אַזאָ וואָג וואָס דעם ווייטאָג קען מעסטן,
שמואל דער גוטער מאַן, טאַטע, זיידע. פאַר אַלעמען געווען איז די קאַפּ.

צען יאָר דאָס איז אַ לאַנגע צייט,
דער שאַטן פון צופעליקע מענטשן איז אַוועק,
באַפּרייט זיך פון ליגנערס און ניט אַרנטלעכע לייט
כאַטש זיי האָבן פאַרהיט מ'ן געזונט אין אומעטיקע טעג...

טאַטע, מאַמע, שוועסטער צוויי - זיי ליגן מיר טיף אין האַרצן,
דער טאַג פון אייער אומקום איז ניט באַווסט גענוי,
איך דערמאָן אייך אין שלאָף און אין וואָר,
און ווען איך צינד אַ ליכט פאַר מיין אומפאַרגעסלעכער פרוי.

גלס בר-מצווה

גל איז דרייצן יאָר געוואָרן.
אַריין אין זעלבשטענדיקן לעבן.
ס'דוכט זיך, נאָרוואָס איז ער געבאָרן,
שוין לערנט די בר-מצווה תורה ביי אַ רבין.

ווי שוואַרצע פלוימען דיינע אויגן.
ליפּן רויט ווי ביי פרויען אַנגעמאָלט.
דיינע הענט אין שריפט און אין אַרבעט טויגן.
די נאַטור האָט דיר מיט שיינקייט אַפּגעצאָלט.

די ידיעה פון דייין שול איז אויף הונדערט,
כמעט דער בעסטער שילער אין דייין קלאַס.
געקויפט דיר אַ מכשיר וועלכן דו באַוואונדערסט.
מיט זיך פאַרנעמען, ניט לויפן אויף דער גאַס.

באַשעפטיקונג האָט געפונען פאַר דיר דייין זיידע.
דו וועסט דאַרפן שרייבן און באַטראַכטן יעדעס וואָרט.
לערנסט יידיש, אויך עברית, מיר לערנען ביידע.
וועסט שרייבן זאַצן, יעדער אויף זיין אָרט.

דיין סבתא פלעגט ביים לעבן זאָגן:
כ'וויל דערלעבן דייין בר-מצווה טאַג.
ניט דערלעבט - מיין האַרץ פול מיט נאָגן
אירע לעצטע ווערטער טיף אין האַרץ איך טראַג.

העלענא צעלוביץ

איך שרייב אַ מתנה ליד, וואָס עס קומט אַיך.
עס שטויסט מיר דער געוויסן, זאָגט אונטער מיין האַנט,
ערפילן מיין פליכט (געדאַרפט עס טאָן פריער: "מענטשלעכקייט")
איר האָט אַ טיטל דאָקטער, ניט אַלע קענען דערגרייכן אַזאַ שטאַנד.

אין יעדן פאַל פון געזונט צושטאַנד,
איר שטייט אויף דער וואַך מיט מוטערלעכע געפילן,
איר האָט אַ גרויסן חלק אין מיין געזונט ווערן,
מיט דאָקטער יעקב קאַשניר און אַייער הילף און גוטן ווילן.

מען קומט צו אַיך העלען, ווען מען איז קראַנק,
אַזער צוגאַנג מיט די מוטערלעכע רייד און דאָקטערשן וויסן,

ווען מען פאַרלאָזט אַייער צימער איז מען באַלד געזונט...
מען פאַרגעסט אין קאַפּווייטאַג, מען הערט אויף צו ניסן...

ווען איך קום צו אַיך אויף אַ וויזיט - כ'בין קראַנק,
און עס פעלט מיר אַן אויסדרוק אויף דער שפראַך,
איר קאַנט רעדן אויף ייִדיש, עברית, און רוסיש אוודאי,
איר העלפט אַרויס אין דעם לשון - דערביי גיט איר אַ לאַך...

איך מוז אין דעם ליד איבערגעבן אין קורצן אַ מעשה פון י.ל.פרץ:
דער שטעטלשער רב, אַנשטאַט צו גיין אין בית מדרש, ימים-נוראים
אויף סליחות, איז ער גאַר אַוועק, פאַרשטעלט ווי אַ גוי, צו אַן
אַלטער קראַנקער ייִדענע, אַיינעהייצט דעם אויוון, און שטיל, כדי זי
ניט צו שטערן, תפילה געטאַן...

די מעשה האָב איך ניט סתם דערציילט,
ס'איז אין דער מעשה דאָ אַ רמז וועגן אַיך,
דער אַרבעטסטאַג איז ביי אַיך לענגער ווי געוויינטלעך.
איר האָט ליב די אַרבעט. איר ווילט פון דעם ניט ווערן כּייד.

דער עלטער

בילדער שטייען פאַר די אויגן,
איבערלעבונגען פון יוגנט טעג,
ווי אַ רעגן-בויגן, איז פאַרגאַנגען
דעם אומפאַרגעסלעכן לעבנס וועג.

וועמען אויסדריקן דעם דאַנק,
וואָס קענסט נאָך טראַכטן און געדענקען ביזן גרונט.
פון פריסטן יוגנט ביזן טיפן עלטער,
פירט די רויטע ליניע צו דעם ענדע פונקט.

פאַרשוונדן יוגנט פרייד אין עלטער יאָרן,
אין אַזאַ צושטאַנד - דער לעבן-מאַנאַטאַן,
טאָג אַיין טאָג אויס דאָס זעלבע,
מיט מחשבותן פון אַמאָל איז מען פאַרטאַן.

דער גרעסטער טייל פון לעבן איז אַריבער,
דער וועג ניט געווען באַצירט מיט בלומען.
פאַרלאָזן דאָס היים אין מלחמה געפאַר,
מיט דער האַפענונג צוריקצוקומען.

דער טיגער זיינע נעגל געשאַרפט,
אַ פאַרשפיל די מלחמה מיט פוילן.
די לופט האָט דעם מלחמה ריח פאַרשפרייט,
די מלחמה מיט שוונג איז אַריין מיט ביטערע גרוילן.

ווי אַ דונער קראַך איז דער שטורעם געקומען,
דער גרויזאַמער קריג זיינע שוואַרצע פליגל צעשפרייט.
אין העלן הימל פון הייסן זומער טאָג,
שוואַרץ דער הימל מיט כמאַרעס פאַרזייט.

ווייסע טייבעלעך

דאָס ליד פון טייבעלעך ווייסע
וועגן ליבע און פרידן פאַרשריבן.
עס זינגט זיך דאָס ליד פון האַרצן אַרויס,
דאָס ליד האָט דעם אַיינזאַם פאַרטריבן.

טייבעלעך ווייסע וואָס וואָרקען,
פעדערלעך פּוּכיק ווי שניי,
שנעבעלעך רויטע וואָס קושן,
זינגט דאָס ליד וועגן זיי.

דאָס ליד פון אומעט באַפּרייט,
דורכן פענצטער צוויי טייבעלעך ווייסע געקומען,
קושן זיך און וואָרקען דערביי,
טייבעלעך ווייסע ווי בלומען.

מיין אויג ווערט פאַרשיכורט,
ווען זיי קושן און פלעכטן זיך אַיין,
כ'דערמאָן זיך מיין ליבע די ערשטע,
די יוגנט אַוועק - אַזאַ ליבע וועט מער ניט זיין.

כ'האַב ליב דאָס ליד,
מיין ליבסטע האָט עס געזונגען,
דאָס ליד ווי אַ הימען אַ שיינער,
אין איר צימער דאָס ליד האָט געקלונגען.

מיט טויט-געפאַרן אין דער מלחמה,
ניט געטראַכט, אַז קומען וועט אַזאַ צייט,
קענען דערמאָנען פאַרגאַנגענע שטורעמס,
אַז די וועלט נאָכן שטורעם וועט ווערן באַנײט.

דער מלחמה שטורעם איז פאַרענדיקט.
מען האָט באַזיגט דעם שונא אין שווערן קריג.
פאַר דעם הייפל יידן וואָס איז פאַרבליבן,
מיט ווייטאַג באַגעגנט האָט מען דעם זיג.

ווען דער עלטער איז געקומען,
מען טראַכט פון צייטן וואָס געווען אַמאָל,
וועגן שוידער פון מלחמה,
ווי זיינען מיר געבליבן לעבן - כאַטש קליין אין צאָל.

שטערן און אומקום

פאַרלאָשן אַ שטערן...
פאַרשוונדן ווי ער וואָלט קיינמאָל ניט געווען.
מער ניטאָ דעם צאַנקען גלאַנץ,
ווי מען וואָלט אים קיינמאָל ניט געזען.

מענטשן געטויט דורך רוצחישע הענט,
נאָכן אומקום זייערע שטערן פאַרלאָשן.
פאַרלאָשן שטערן אין רויטקייט,
שטערן וואָס לייכטן אין רויטקייט ווערן פאַרברענט.

פאַרוואָס האָט מען מיינע עלטערן פאַרניכטעט?
מיין טאַטע-מאַמע שווער געאַרבעט פאַר אַ שטיקל ברויט,
זיינען ערלעך געווען. קיינעם קיין שלעכטס ניט געטאָן.
מ'האַט זיי געמאַטערט, געשאַכטן - פאַרוואָס אַזאַ שרעקלעכער טויט?

זייערע שטערנס מיט רויטקייט געפינקלט,
די שטערנס מיט בלוט, רויט פאַרצויגן.
זייערע תפילות געבעטן צו גאָט, צו די שטערן.
דער לעצטער געבעט, מיט טרערן פאַרגאַסענע אויגן.

רויטע הימלען, שטערן מיט טונקלקייט פאַרהילט,
ביינאַכט אין געלאָף, זיי געטריבן גאַלאַפּ.
אויף שפיציקע שטיינער, בלוטיקע פיס,
מיט שטעקנס און גומעס געשלאָגן איבערן קאָפּ.

מיט געבעטן פאַר שענקען דאָס לעבן פון די קינדער.
קינדער וואָס פאַרשטייען ניט דעם טויט.
געטריבן צו די ווענט פון די שטיינער,
די שטיינער געוואָרן מיט בלוט-פלעקן רויט.

לידער

צוויטער טייל: אין די טיפענישן פון זכרון

דער קעלער

אונדזער קעלער'ז געווען דער שטוביקער סוד, דעם טיפן קעלער האָט קיין פרעמד מענטש ניט געזען, ניט די טיר און ניט די טרעפּ וואָס פירן צו אים אַראָפּ, פון דרויסיקן הויף איז נאָך קיינער אין קעלער ניט געווען.

פאַרדעקט איז די טיר מיט טונקעלן געוואַנט, פאַרבאָרגן פון ניט פּריינדלעכע אויגן, אַקעגן געוואַנט אַ טיש מיט אַ שטול. אַנטפלעקן קען בלויז אַ פליג, ווען דורכגעפלוויגן...

זומער, ווען די היצן זיינען גרויסע, שטעלט מען אויס שפייזן אויף די קעלער טרעפּ, ווייל דאָרט איז קיל און פינצטער, ווי אין אַן אַייזקאַסטן, אויסגעשטעלטע טעפּ.

דורכן קליינעם פענצטער פון דעם קעלער, וואָס געפינט זיך ווי באַהאַלטן אָן אַ זייט, פלעגט מען וואַרפן קוילן, האַלץ, קאַרטאָפּל - דורכן קליינעם פענצטער, אַוונט צייט.

ווען מיינן ברודער קיין ישראל איז אַוועק, האָט דער קעלער געהאַלפן אים זאַמלען געלט, פאַרקויפט אַלע שמאַטעס, אויסגעשלאָגן הוצאות. פאַרלאָזט אונדז - אַוועק אינעם לאַנד וואָס אים געפעלט.

אין צייט פון געפאַר האָט דער קעלער אונדז באַשיצט, די גאַנצע משפּחה אַ באַהעלטעניש אין אים געפונען. דער חושך און געבוי האָט אונדז פאַרהיט פון געפאַר, די פינצטערניש מיט שטילקייט אונדז אַרומגענומען.

דער קעלער האָט אונדז דעם לעצטן גנאָד געטאָן, ווען ליטווינער און דייטשן האָבן מיינן טאַטן געיאָגט. די מאַמע האָט דעם טאַטן אין קעלער אַראָפּגעשיקט, "ניטאָ אין שטוב מיינ מאַן," האָט זי זיי געזאָגט.

וויפל צייט איז דער טאַטע אין קעלער געווען, ווייסט קיינער ניט. די משפּחה קיין פאַנאָר איז פאַרטריבן. פון אַלע שטיבער אין דער נאַכט צוגענומען. דער טאַטע איז אין קעלער אַליין און אַיינזאַם פאַרבליבן.

כ'בין פון אַרמיי אין היימשטאַט געקומען, זוכן דאָרט משפּחה, מיינ פרוי מיטן קינד, צו ערשט באַזוכט מיינ היים וווּ כ'בין געבוירן - אויפן אָרט, אַ חורבה פאַרבליבן ביים ווייזן ווינט...

נאָר דער קעלער איז פאַרבליבן ווי אַ סימבאָל, פון ברידער און פון שוועסטער, טאַטן, מאַמען, זיכרונות פון ציגל, ווענט, טונקלקייט, געוועבן, אין חלום כ'זע מיינ היים. פון קעלער שפאַרן פלאַמען...

אונדזער שיינע באַבע

כ'האָב געהאַט אַ באַבע מיט אַ זיידן.
די באַבע אויפן קאַפּ אַ קוקלע פון לאַנגע ווייסע האָר.
דער זיידע מיט אַ קמץ-בערדל, מיט קורצע באַקן בערד.
ווען ניט די מלחמה, וואָלטן זיי געלעבט נאָך לאַנגע יאָרן.

די באַבעס בעט מיט ניקל גאַלקעלעך באַפּוצט.
שיינע קישעלעך מיט מוסטערן ווייס ווי שניי.
אַ טרעטער פון טונקעלן געוואַנט פאַרשפּרייט.
אויפגעשטאַנען פון געלעגער ווען אַ האָן געטאָן אַ קריי.

אַ קניפעלע געלט באַהאַלטן האָט די באַבע
אויף אַ שלעכטן טאָג - ווער ווייסט וואָס.
אַ גאַלדן זייגערל פאַרן אייניקל, ווען אַ כלה'ט ווערן.
זאָל דעם חתן וואָס וועט קומען אימפּאַנירן דאָס.

אַ סלוייק מיט צוקערלעך פאַר די אייניקלעך,
גרינע, רויטע, זיסע, גרויס ווי קליינע ניסעלעך.
די באַבע פלעגט אונדז טיילן ווען מ'איז צו איר געקומען,
לייגן אויף שטיקעלעך פאַפּיר, ווי קליינע שיסעלעך.

די באַבע ווי אַ פאַרקויפּערקע טיילט שבת אויבסט.
מיר האָבן אַלע ליב אונדזער שיינע באַבע.
אין אַ ווייסן פאַרטוך, מיט אַ גרויסער שפּילקע אין די האָר,
בלויע אוירינגלעך - וואָס פאַראַ שיינע אַלטיטשקע מיר האָבן.

וואָס האָט אונדזער באַבע שלעכטס געטאָן די דייטשן?
אַרויסגענומען איר פון בעט מיט אַלעמען אויף פּאַנאַר געטריבן,
ניט געקענט צוליבן עלטער אַניאַגן דעם טראָט.
מ'האַט געשלאָגן מיט שטעקנס איר גוף דעם מידן.

דעם לעצטן וועג צום טויט קוים געשלעפט די פּיס.
דעם זעלבן גורל מיט אַלעמען געטיילט.
דערגיין צום גרוב ניט געהאַט קיין כוח,
און זאָגנדיק אַ תפילה געפאַלן מיט די הענט צעשפּרייט.

מיינע שוועסטער

מיט וואָס בין איך אויסדערוויילט צו בלייבן לעבן,
ניט דורכגעמאַכט דעם פּייער. די רוצחים ניט געזען.
דער גורל'ט מיר געהיט, דערלעבט דעם טיפּן עלטער,
מיט גרויס שוידער באַנומען וואָס דאָרט איז געשען.

צוויי מיינע ליבע שוועסטער - אייגן פלייש און בלוט,
געקאַנט אַנטלויפן. ניט געוואָלט פאַרלאָזן טאַטע-מאַמען,
דריי-און-דרייסיק איינע, צוואַנציק יאָר די צווייטע,
דער גרויזאַמער גורל האָט זיי פאַרטריבן אין די פּלאַמען.

טאָג אַיין טאָג אויס מיינע שוועסטער ליגן מיר שווער אין האַרצן,
איבער זעכציק יאָר נאָכן אומקום איז דער ווונד נאָך פּריש,
מיינ בלוט זיך אויסגעמישט מיט די שוועסטערס ווונדן,
דער איינציקער אַנדענק: אַ בילד וואָס אָן אויפהער כ'קוש...

טאַטע-מאַמע געהייסן די שוועסטער אַנטלויפן פון פּייער.
די טרייע קינדער ניט פאַרלאָזט זיי אין שטורעם אַליין,
דער זעלבער גורל: פאַרשניטן טאַטע-מאַמען מיט שוועסטער צוויי,
ניטאָ קיין קבר, ניטאָ קיין שפור, פון זייער געביין.

די יינגסטע פון דער משפּחה - דאָס ביימעלע פון צוואַנציק יאָר,
געווען דער טרובאַדאָר מיט איר געזאַנג שטים און שיינעם פנים,
די משפּחה'ט זיך אַפּגעשפּיגלט אין אירע פּרעכטיק שיינע האָר און אויגן,
איז פאַרבליבן אַפּהיטן אירע עלטערן פון די רוצחישע שונאים.

מיינ עלטסטע שוועסטער, מיט איר שמואליקן אויפן האַנט,
האַט אַלעמען געפרוווט פאַרטיידיקן: זיך געקעמפט מיט די באַנדיטן.
צו שוואַך קעגן די רוצחים, איז שמואליקל געווען דער ערשטער קרבן,
מיט איר קערפּער פאַרשטעלט, טאַטע-מאַמען פון טויט געוואָלט פאַרהיטן.

זעכציק יאָר נאָך דער פאַרניכטונג פון מיין משפּחה

איך פאַראייביק דעם אַנדענק פון מיין טייערער משפּחה, וועלכע מען האָט פאַרניכטעט. ליטווינער, פּאָליאַקן און דייטשן, קאַלטבלוטיק האָבן זיי געשאַסן און פאַרברענט, עס זאָל פון זיי ניט בלייבן קיין שפור... נקמה טראָג איך טיף אין האַרצן. כ'בייל מיט די פויסטן און שריי צו זיך אַליין - נקמה! פריש אין זיכרון - זייער אויסזען, גאַנג, און לשון, זיי שטייען אַנטקעגן ווי כ'וואָלט זיי נאָר וואָס געזען, כ'וועל זיי דערמאָנען, באַוויינען, נעמען נקמה. זעכציק יאָר נאָכן אומקום - ווי נעכטן וואָלט עס געווען.

כ'קען ניט אַנדערש, - צו טייער די וואָס כ'האָב פאַרלאָרן, כ'מוז זיי אייביק דערמאָנען, מיט שטענדיקן דויער... כאַטש פריינד טאַדלען מיר: - בינסט אין אייביקן געוויין און דריקסט אויס זייער אומקום, אין ווייטיקן טרויער.

כ'האָב ניט קיין רו, די דערמאָנונג און בענקשאַפט, כ'בין געבליבן דער לעצטער. אַלעמען פאַרלאָרן... כל-זמן כ'לעב, וועל איך זיי דערמאָנען מיט טרערן, מיין נקמה פאַר זייער ליידן. כ'דריק די פויסטן פאַר צאָרן.

כ'האָב געשפירט מיין האַרץ - עס האָט מיך געוועקט, וועגן דעם אַלעם, וואָס דאָרטן איז געווען, די מאַמע, די שוועסטער, געקעמפט מיט די באַנדיטן, אויך אַנדערע האָבן געהערט וואָס דאָרט איז געשען.

מיין נשמה געדענקט אַלץ און וויינט... מיר פאַרלאָזן שטעט וואָס שטייען אין פלאַמען. הינטערן דניעפער געקעמפט קעגן שונא, ניט געקענט העלפן שוועסטער, טאַטן, און מאַמען.

פאַרן שטורעם האָט מיין מאַמעלע פאַר אַלעמען געזאָרגט, איבערגעלעבט שלעכטע צייטן און זיך ניט באַקלאַגט, קיינער האָט ניט געוואוסט אונדזער אַרעם צושטאַנד, די מאַמע האָט ניט געוואָלט מען זאָל וויסן וואָס מען פאַרמאָגט...

טאַטע, ווען דו קומסט אויפן געדאַנק, שפאַרן טרערן אַרויס, אַלע האָבן דיר ליב געהאַט, מער פון אַלעמען איך, מיין ליבע צו דיר איז ניט צו באַשרייבן, ביסט אַ העלד געווען, גרייט יעדן העלפן גיך.

שפרה מיין שוועסטער, דו האָסט אויסגעקליבן טויט, יונג ביסטו געווען, אָנהייב שטורעם צייט, כ'האָב ניט געקענט אויסקלייבן צו דיר אַ וועג, ניט געזען דיר - געווען פון דיר זייער ווייט.

שוועסטער סאַניע, שמואליק דיין אוצר איז מיט דיר. דיין זון איז אַ טייל פון דיר - איר זייט איצט צוזאַמען, האָסט געוואָלט דיין זון פאַרהיטן פון די רוצחישע בליקן, ס'ניט געהאַלפן - ביידע זייט איר פאַרטריבן אין די פלאַמען.

מיין עלטסטער ברודער, פאַרוואָרפן ווייט אין ישראל, דער צווייטער, געקעמפט קעגן דייטש אין פוילישן אַרמיי, דער אינגסטער הינטער דער וואָלגע געשמידט דעם נצחון, מיין האַרץ, סיי וואָך סיי אין חלום, איז מיט זיי.

דער לעצטער געבליבן, אַייער אייביקער באַוויינער. די שורות געשריבן מיט בענקשאַפט און טרערן. ווער וועט ליענען דאָס ליד וועגן אַיך, ווען איך וועל ניט זיין, ניט געבליבן קיינער, ס'זאָל אַייער טראַגעדיע אויסהערן.

מִיין משפחה וועלכע איז מער ניטאָ

אָפֿט דערמאָן איך זיך און וויין.
אַלעמען פֿאַרלאָרן אין אַ קורצער צייט,
טאַטן, מאַמען, שוועסטער, באַבען, זיידן,
ס'דוכט זיך, זיי שטייען לעבן מיר ביי דער זייט.

נאָכן פֿאַרלוסט פון די ליבסטע,
אויפגעשטורעמט דער ים פון טרערן הייסע.
ער שטורעמט ניט איין מאָל אין טאָג,
עס גיסן זיך טרערן, ווי כוואַליעס גרויסע.

צי קענען טרערן אויפהייבן די טויטע?
זייער אָנדענק וועט קיינמאָל ניט פֿאַרשווינדן.
ניט פֿאַרלעשן דעם פֿייערפֿלאַם,
וואָס טאַטע-מאַמע האָבן אין אונדז אָנגעצונדן.

ווען עס קומט דער פֿרילינג, זומער,
מִיין פֿאַטער אויסגעפּוצט אין זומערדיקע בגודים, שיין.
מיט אַ הוט פון העלן שטאַף גענייט,
אַ שטעקן מיט אַ הענטל פון העלפֿאַנד ביין.

מִיין מוטער אין אַ קלייד פון העלן פֿאַרב,
מיט אַ בראַש וואָס בליצט פון ווייט,
שיך פון ווייסן לעדער אויף די פיס,
אַ האַנט-בֵּייטל מיט אַ קייט אויף דער זייט.

זיי גייען אויף שפּאַציר, דורכן גאַרטן צו דעם טייך,
די מוטער טראָגט אַ הוט פון שטרוי, מיט אַ ברייטן ראַנד.
זיי שמייכלען און רעדן אין דער שטיל.
דער פֿאַטער האַלט די מוטער פֿאַר אַ האַנט.

מִיין שוועסטער סאַניע פירט שמואליקן איר זון שפּאַצירן.
דער גרעסטער גליק אין לעבן פון גאַט איר צוגעשיקט.
אַ ווונדערקינד אין שיינקייט און אין חכמה.
הייעלעך, אַ רויט-געל העמדעלע, האָט זי אויסגעשטריקט.

מִיין יינגסטע שוועסטער שפּרהלע.
דיין זינגען און דיין טאַנצן אין זכרון איז געבליבן.
אין זומערדיקן העלן קלייד וואָס כוואַליעט אויפן ווינט,
קושנדיק, אַרומגענומען מיט ישראליקן דיין ליבן.

אַלעמען דערטרונקען, פֿאַרברענט, אָדער אויסגעשאָסן,
ניט געבליבן קיין זכר פון זיי.
נאָר דעם משפּחה בילד אויף דער וואַנט,
אויף וועלכן איך קוק און וויין מיט וויי...

אונדזער זיידע אברהם זעליק

אונדזער זיידע אברהם זעליק,
איז יינגער פון זיין עלטער.
אַכציק האָט שוין לאַנג געשלאָגן,
אין זיינע יאָרן - ניט געוואָרן עלטער.

דער זיידע, כאָטש ער האָט אַ ווייסע באַרד,
און זיין פנים מסרט זיינע יאָרן,
די נשמה איז נאָך יונג.
לויט זיין גאַנג און טראַט, דרייסיק ניט געוואָרן.

ווען מען טרעפט דעם זיידן גייענדיק אין גאַס,
פרעגט מען אים: "זיידע, וואָס גייסטו אַזוי גיך?"
ענטפערט ער מיט אַ שמייכל:
"נאָכן פאַרריכטן פון דעם שוסטער, פרובירן מיינע שייך."

ער גייט ניט, נאָר - ער לויפט.
זיין שטעקן האַלט ער אויף דער האַנט.
דעם מאַנטלס פאַלעס צעבלאָזן זיך אין ווינט,
די הויזן האַלט ער אונטער ביי אַ קאַנט.

ווי אַ יונגער איז מײן אַלטער זיידע.
זינגט ביי דעם עומד ווי אַ יונגער מאַן.
מאַכט אַ כוס אין אַ יום טוב, אָדער ברית.
די באַבע לאַכט און זאָגט: "אַ יונגער מאַן אָן איין צאָן."

געקענט נאָך לעבן לאַנגע יאָרן.
געטיילט מיט אַלעמען דעם אומקום טויט.
רוצחים געכאַפט אים אויף דער גאַס.
פאַר דער באַבען און פאַר זיך געזוכט אַ שטיקל ברויט...

לכבוד מײן גוטע מאַמע

מײן גוטע מאַמע האָט אַלעמען פאַרזאָרגט,
מיט ברויט און צו ברויט פאַר די קינדער.
אויב ניט קריגן פאַר קיין געלט, האָט זי געבאַרגט,
אויסגעהאַלטן די שלעכטע צייטן - ס'איז אַ ווונדער...

כדי צו האַלטן אירע שעפעלעך ביים לעבן,
פון גאַרניט אַ קאַשקעלע געמאַכט.
פאַרמישט טונקל מעל וואָס ערגעץ וווּ געקראָגן,
אויך שאַלעכץ פון קאַרטאָפל וואָס פון גאַס געבראַכט.

אויסגעוואַקסן קינדער הויכע מיט קרייזלדיקע האַר.
אונדזער גוטע מאַמע האָט אַלעמען באַזאָרגט.
אויסגעוויינט פאַר מײן שוועסטער אַ ווילן חתן.
ווען מײן ברודער אין ישראל איז אַוועק, אים אַלץ פאַרזאָרגט.

ווען איך בין פון ליטע אַוועק,
מיט הייסע טרערן האָט מײן מאַמעלע מיך באַגלייט.
אירע טרערן זיינען אַיינגעקריצט אין מײן נשמה.
פאַרשווונדן איז מײן מאַמע. געטיילט מיט אַלעמען דעם טויט*.

פאַרשאַלטן זאָל ווערן ווער מײן מאַמעלען געטויט.
אַרומגענומען ביידע טעכטער, טרייבנדיק צו די גריבער,
געזונגען לידער אין לעצטן וועג גענייט.
כ'פאַרגעס ניט זייער אומקום, כאָטש אַ סך יאָרן זיינען אַריבער.

געזוכט - ניט געפונען

אויפן דערנער וועג געשפאנט, דעם ווייטאָג אין האַרצן שטיל.
ווייטע ווייטקייטן, אויף שפיציקע שטיינער דער וועג.
זוכן אַ גליד - אפשר ווער פאַרמיטן דעם טויט?
דער גאַנג, מיט שלעכטע מחשבות אָן אַ ברעג.

דורך פינצטערע וועלדער געגאַנגען זוכן אַ פונק.
דערגאַנגען צו גלאַטיקע זומפן, שווער שטעלן אַ פוס.
געענדיקט דער וועג. ניטאָ אפילו אַ שפור, קיין גליד.
אפילו די זון איז פאַרשטעלט פון פאַרדרוס...

דורך בערג, טאַלן, פראַסטיקן שניי,
געלאָפן ווי ווינטן אין שטורעם,
ווי הירשן אַנטלויפן פון יעגער.
אַנטלאָפן פון גהינום. פאַרמיטן יסורים.

ווי אַ שטויב פון פאַרגאַנגענע נעפלען,
פאַרוואַגלט אין פרעמדע געצעלטן,
צעמאַלן פון זאַמדיקע שטורעמס,
פון וואַסער, פלאַמען, און קעלטן.

צו פרעמדע ערד זיך דערשלאָגן,
פרעמדער הימל. פרעמד דער אַרום.
ניט אויף מײן בעט לאַנגע נעכט זיך געוואַלגערט.
הונגער, דאַרשט, באַקלאַגט זיך מיטן לשון אויף שטום...

דער ניינטער מאַי

אויפן אויפטריט פון נצחון, דערלעבט צו זען מיט מײנע אויגן,
בראַווע יונגען, די זין און טעכטער פון באַפֿרייער.
דאָס האַרץ האָט זיך אין מיר צעזונגען פאַר פרייד.
איך בין דאַרטן געווען. יעדער פון זיי איז מיר טײַער.

ס'שטייט פאַר מיר דאָס בילד פון פאַרגאַנגענע צײַטן.
געווען אַ זעלנער אין דער אַרמיי פון באַפֿרייער,
מיטן ביקס אין האַנט, מיט בטחון אין האַרץ, לעבן געבליבן.
אַ דאַנק חברים און אַ נקמה געפיל, אַרויס פון פײַער.

פון דערמאָנונג אין איבערלעבונג כ'האַב געוויינט.
אין קאַמף אויף די פראַנטן אין יענער צײַט,
די ערד צעמישט מיט בלוט, רויך, און פײַער,
פון שונא געיאַגט דורך זומפיקע וועלדער גאַר ווייט.

כ'האַב טרערן פאַרגאַסן אין יענע שרעקלעכע טעג.
געווען אַפגעריסן פון דער משפחה. ניט געוואוסט וואָס מיט זיי.
אפשר לעבן געבליבן כאַטש איינער פון בלוטיקן שטורעם?
טאָג און נאַכט געטראַכט, זײענדיק אין רויטער אַרמיי.

מיטן שטאַרקן ווילן פון וועלן טאַטע-מאַמען זען,
מײן משפחה אַנדענק, די געדאַנקען מיר פירן,
מיט יעדער טוונג מיט שנאה דעם שונא געשלאָגן,
די שווערסטע אויפגאַבע מיט ליבע און ווילן אויסצופירן.

ווילנע

כ'וויל זען ווילנע פֿאַרן שטורעם דעם גרויסן.
אַלץ איז פֿאַרשריבן אין מײן זכרון,
די טונקעלע און זוניקע געסלעך,
מײן היים וווּ איך בין געבוירן.

כ'געדענק וווּ מײן וויג איז געשטאַנען,
ווּ ליכט פֿון דער זון איז קיינמאָל אַרײן.
אין טונקעלן צימער אַ ריח פֿון ווילגאַט און שימל.
אַ ליכט אויפֿן טיש האָט פֿאַרביטן זונענשיין.

טויערן וואָס קרעכצן בײם שליסן,
מויערן עלטער פֿון הונדערט - אפשר מער,
דער טינק פֿון די ווענט לאַנג פֿאַרשווונדן,
פערד און וואָגן מיט אַייזערנע רעדער געווען דער פֿאַרקער.

אַנקוקן קרעמלעך אין טונקעלע געסלעך,
לייענען אויף ייִדיש וואָס אויף די קרעמלעך געשריבן,
גיין אויף טראָטואַרן וואָס קרעכצן בײם טראָט.
אין די שמאַלינקע געסלעך וווּ דורות געלעבט האָבן ייִדן.

מער ווי אַ האַלבער יאָר הונדערט פֿאַרביי,
איך חלום אין וואָר וועגן ווילנע מײן שטאַט,
פֿון די זאַמדיקע וועגן און וועלדער אַרום,
גערטנער און סעדער וואָס ווילנע פֿאַרמאַגט.

טייכן און בריקן אין ווילנע געווען,
אַסטראָבראַם מיט קריסטלעכע תפילה געזאַנגען,
אַ סך קלויסטערס מיט צלמים וואָס שרעקן,
אומעטיקע טענער פֿון גלאָקן קלאַנגען.

ווילנער שלאָס באַרג, הערב פֿון ווילנע.
בערג פֿון ווייסע צלמים וואָס מען זעט דאָרט אַרום.
די וויליע, די פליטן, און מיצקעוויטשעס סטאַטוע בײ דער זײט,
מיצקעוויטש האָט באַשריבן אונדזער שטאַט און איר רום.

די רויטע באַפֿרייער האָבן מײן לעבן פֿאַרהיט.
געטיילט מיט אַ העמד, מיט ברויט גלייך אויף גלייך.
כ'וועל קיינמאָל פֿאַרגעסן יענע צײט פֿון שטורעם,
אין די דערפער אויפגענומען גוט - אַרעם און כײך...

מען באַשולדיקט די רויטע באַפֿרייער אין שלעכטסקייט.
ס'איז ניט ריכטיק: ליכטיקע נשמות האָבן זיי.
מיט פרייד באַזאָרגט אונדז אין יענער צײט, דאָס בעסטע,
מיטן עסן, נאַכטלעגער, קישנס געשטאַפטע מיט היי.

כ'האַב ניט דערלעבט צו זען די הייליקע מענטשן צו דער גליקלעכער צײט
ווען עס ליגן די פֿאַנען מיטן העסלעכן קרייץ אויף דער ערד.
ווי צעשלאָגן די רוצחים, זייערע הייזער צעפֿאַלן.
די רויטע באַפֿרייער האָבן צעבראַכן זייער בלוטיקן שווערד.

Poems

First Part: Between here and there

Rosh Hashone (New Year)

Rosh Hashone – In Yiddish: The New Year.
Jews celebrate the holiday all over the world.
Let Peace arrive with the New Year.
Peace is what is missing – may it spread unfurled.

The year that went by,
Was accompanied by not much luck to earn.
Fatalities of war, fatalities on the roads.
May such a year never return.

Fathers and Mothers ask for a good year.
They pray for the baby in its nappy.
A prayer for those that guard our land.
In the New Year, we should live well and be happy.

Also, peace with the neighboring countries –
And let there be peace in our own land.
A year of prosperity that each wishes for himself.
– A year when weapons need no longer be held in hand.

A year of Peace – let there be no more War.
Such a year, everyone will cheerfully offer a welcome hand.
A year of Peace and joy.
Peace will also benefit our land.

Rosh Hashone has arrived, Jews!
Dress up in your best suits and skirts,
Spread greetings and well-wishes,
Gifts, blessings, and good words.

Yiddish, our beautiful language

We mustn't forget the language of our mothers
Yiddish language is Love – our heart's desire.
Songs and tales of golden peacocks
Or of the Sun setting in flaming fire.

Our mothers spoke Yiddish hale and heartily
The Alef and Beys, the Giml and Shin –
It was a language for praying to God sincerely
Or for a song about forests, dipped in green.

Yiddish, the language we grew up in
Was for generations lingua franca for us all
In this language, we weaned on our mothers' milk.
In Yiddish, we marveled at the stars' call.

In Jewish schools we learnt in this language to speak and to write
And the tang of a song to which children would sing along.
With these sounds, we drove away hunger and gloom.
We, poor Yankeles and Soreles, filled the air with Yiddish song.

With the Yiddish language on their lips, our mothers passed away
On their bones and on the Yiddish language the land became nascent.
By not speaking Yiddish salt is poured on the wounds.
The beautiful language Yiddish is, regrettably, absent.

Spring

When the winds and the cold end,
The winter and the rains have passed by,
The clouds swim away,
Then Spring arrives with a blue sky.

In the light days of Spring
I just want to start singing.
To the flowers yellow, green, red,
To the sheep adorned with tiny bells that are ringing.

Grasses, flower buds, the wakening Sun,
The world is born anew with a greeting.
People become nicer in the Springtime,
And birds welcome you with their tweeting.

You breath in the fresh air,
And get pleasure from Sun and fields of green hues.
Winter has gone, and a warm wind blows.
Put on light-colored clothes, and put away heavy shoes.

What a great gift our People gave us:
The State reawakened in these days of Spring beauty.
Our sons sacrificed themselves
To win back the land in bloody battle – It was their duty.

Summer

A new day arrives with the dawning of the Sun.
And strewn about, are her rays like thin thread.
Grasses, flowers all garlanded with the nightly dew.
And tiny rainbows, among the grasses spread.

A day bright like the color of gold,
The fragrances of the floral world abound,
Flowers, grasses, and the buzzing of a bee,
A Summer day renews all around.

When the half-day of the Summer arrives
The air is scorching hot – the Sun stands in Zenith.
The aromas of the floral world disappear,
And flowers, grasses await a Sunset kiss.

The evening arrives and a cool breeze blows.
The floral world awakens: Grasses, flowers.
Under the shine of the evening, life reawakens.
When the hot Sun recedes, there arrive cooler hours.

The sky lights up in bright fire-flame,
As the Sun goes down in the West.
The crowns of trees are painted in red,
The sky is star-studded and shadows lengthen in rest.

Autumn

Early morning, the Autumn sun appears.
Spreading yellow rays with raw fire of rebirth.
Unlike Summer, she caresses like a step-mother,
No summer-like threads fall down to Earth.

Autumn – It arrives after Spring and Summer.
Sadly, Spring and Summer have gone their ways.
Autumn – When yellowed leafs from trees fall,
A yearning befalls us for Summer days.

For most, Autumn is no great joy.
Winter is also coming with shorter daylight hours.
One gets older in the Autumn – you can feel it.
As years pass, the way is not strewn with flowers.

In your grey years, you feel each day.
Days of darkness, of Autumn and rain's wraths,
You feel your age more than in Summer days,
You end your walk in dark-grey paths.

In the Old Home, after the Autumn rainfalls,
The Winter would come and cover ground and lair.
Trees and paths white – all with whiteness hidden.
I don't miss the white – it reminds me of my hair.

In the years, that are not a few,
One can love a friend – love quietly, all the same,
That reminds you of old times,
When Winter was but a children's game.

Winter

After the long hot summer,
The winter arrives with rain and cold.
The sun shifts towards the south,
And summer rays are put on hold.

Rain, wind, menacing clouds.
A bolt cuts through the dark night.
Crashing thunder makes the air quake.
Small streams over the ground take flight.

The rain pours over the window panes,
Like tears in a sad day, and the wound is raw.
Also the sound of the falling rain,
Is monotonous, like cutting with a saw.

When Winter, with lightning and rain arrives,
It feels like the entire world is getting soaked.
A greyness over the sky has bedded down.
A thick cloud the Sun has cloaked.

The day is short. It gets dark quickly.
The sun sets early in the West.
The birds have long since gone South.
Wintery dark followed them, abandoning the nest.

When the Sun Goes Down

The sun descends behind the mountain.
Somewhere, a new day, a new dawn.
Like a flame in the horizon
The peak has a red fire shining upon.

Slowly does the sun fade away.
The rivers and fields welcome the night.
The evening arrives with long shadow steps.
The end-time of a long day is a glorious sight.

The birds hurry back to their nests.
From the field the cowherd and cows return,
As the chickens go back to their coops.
Each cow moos in her own manner, with her own yearn.

The woods in darkness are veiled.
The trees embrace one another.
The shadows arrive like a garnet shroud,
Noises of the darkened forest they smother.

Diamond stars adorn the sky,
Like sparkles with enchanted color.
The lonely moon, with pockmarked face,
Has no appendage to move, no glitter in its palor.

Our Yoko

I have a small dog,
My best friend is he.
Yoko is his name.
Washing him is not easy.

His eyes like beacons burn,
With teeth as white as snow.
The end of his nose is a black dot
With two-coloured hairy fur to show.

His tail is like a pointy question mark.
He licks his mouth with his red tongue
After eating the food that he so enjoys.
At mail carriers and cats he barks with full lung.

Wintertime, when it's warm at home
He folds his legs underneath like a ball rolled up.
With his eyes he glances left and right.
Let him hear his name, how quickly he gets up.

Everyone loves him.
Large, like walnuts are his eyes,
His whiskers and nice mouth,
His crooked feet and face so nice.

He ran after me when I went shopping for food
Begged for meat scraps in the store like a pauper.
Sometimes got whacked with a stick.
Once was hit by a radish in his pretty head proper.

The image of my beautiful Yoko
I carry in my heart so strongly.
He was smart and pretty.
I remember him with aching, most longingly.

Our White Kitten

It happened, that in our yard,
A kitten came to flirt.
White as snow her body was.
But her belly and heart
Were damaged like a crooked word...

Anat, the veterinarian
Who doctored cats and dogs a lot,
Diagnosed the pretty kitten.
She would need to open up her belly,
Not knowing how it will end (dot, dot, dot...)

She gauged and cut, and found
The tiny stomach, liver, and heart,
Were not in their place: a demanding job.
She had to rearrange the "furniture" inside her belly,
And its outcome, later impart...

The doctor was in great doubt
Life or Death, both written in the stars...
Kitty was lucky that the doctor liked her.
She worked hard – Everything was mangled inside.
Kitty was saved, her belly in scars.

We took the white kitten home.
When regained its strength, did pretty kitty,
It was a day of celebration for us.
Her innards were rearranged, heart, lungs, stomach,
A new life begins. Everything as it should be.

She plays with balls of silver foil
She eats, then stretches her belly – what scenes!
A little longer – it's still too early,
She'll be able to run and catch birds in the yard.
She washes herself a lot, like a princess preens.

Everyone loves the white kitten,
Her belly, her legs, and green in her eye.
Like a model with long sleek legs,
With a supple body and a thin waist,
A pretty kitten to us came to fly.

The Memorial Flag

Hold high the memorial flag,
To honour those murdered during the Holocaust.
For fathers, mothers, and small children,
Those who went their final ways. Those we lost.

Everyone burned – it made no difference.
You managed to miraculously survive,
To carry this memorial flag,
In memory of little children burnt alive.

Hold high the memorial flag, so as not to forget,
Sing louder and louder your song of grief.
Thank your good fortune that you survived
From your family tree, the last leaf.

We bow our heads and lower the flags
For those who were.
Flags that tell of battle and of sorrow,
For the flag-bearers may such an hour not recur.

Do not forget what took place back then.
The tears that we wept have not yet dried.
The last living spark should not be extinguished.
Let but one remain, this poem to have read and cried.

To the Jubilee: 50 Years to the State of Israel

For two thousand years we've been dispersed,
So the number fifty is just a tiny slice,
In our history of thousands of years,
Fifty is negligible – and yet, quite nice.

After yearning for two thousand years,
The year 1948 had arrived and a new Storm began.
Not on a platter was a homeland given to us,
But by war with sword, and red blood that ran.

After freeing this holy earth,
Jews began longing for this land.
In the tens of thousands they came,
Building cities over the desert sand.

In the awakened days of Spring, we do not forget.
People from the camps and ghettos they came.
A great boon they were to this land.
Straight from the ship, sent into fire and flame.

Our parents and grandparents worked hard.
They did not seek great wealth or money.
They bent themselves to the plow, and with devotion,
Built for Jews a secure land of milk and honey.

These holy people that stepped up and came,
Dried out the swamps. Led to a life that is awesome.
With blood and with sweat, with plow and rifle,
Not sparing their health – gave, so all would blossom.

Those who are gone must be honored:
Ben-Gurion, Golda, Rabin, Eshkol, Sapir,
Laskow, and Dayan. We would recall them all
But there's no more room on the paper – let it be clear.

Fifty years is a date marked for celebration.
Unquenched the joyous songs – Oh happy day!
We are but a small part of a greater world.
With spirit and willpower, we've come quite a way.

For My Granddaughter Maya

Your hair is copper colored.
Your eyes like cherries shine bright.
Your voice resounds like tiny bells.
Your non-stop dancing feet are pretty and light.

Maya went into the great big forest
Bound with a red band was her hair.
Like a flower among the tall grasses,
Embraced by bushes and trees, you're so fair.

You know how to play alone in your room
With Lego you build castles of far-away lands.
You lull your dolls to sleep with a song,
Or clap in time with your tiny hands.

Your Savta Sarah loved you so much.
Your head she hotly kissed.
The copper color of your hair, was just
Like your Savta's mother's who she dearly missed.

Your Saba, is always thinking of you.
He wants to see you all grown up – he made a vow.
With long braids of copper colored hair,
To hear your sweet voice, many years from now.

Savta Sarah loved her mother greatly.
When she looked at you, she would say:
“Long life to you. You look like my mother.
For you to have a better fate than hers, I pray”.

Your father and mother and handsome brothers,
Your old grandfather, Aunt Mira, and Yisroyl,
We all, all, kiss you.
You should grow up in peace and ever be joyful.

Gal's Bar Mitzvah

Gal has turned thirteen this day.
He is now an independent guy.
I feel as if he was born just yesterday,
And already he's learning his Torah portion with a Rabbi.

Like black plums your eyes.
Lips, like a woman's, red and tender.
Your hands from work and writing will not shy.
Nature has rewarded you with splendor.

News from school is that you have a hundred,
Almost top student in your class – no easy feat!
I bought you a device that you surely will not dread.
When using it, don't run with it out into the street.

Your grandpa has found something to occupy you.
You'll have to write down and contemplate each phrase.
You're learning Yiddish and Hebrew – I'm learning with you too.
You'll write sentences – each in its place.

Your grandma, when alive, would often say:
I want to live to see your Bar Mitzvah day.
It did not come to pass – my heart yearns away.
Her last words I carry deep in my heart to this very day.

Tenth Year after Sarah's Passing

Ten years have passed, but the sorrow has not left me,
I'm proud that I can remember you,
Though as I get older, I don't remember everything.
The grandchildren miss you, the kids, and me too.

Ten years have passed, since July 'Ninety-two.
Every year I take a step further, down Life's ladder.
I'm getting closer to you, stepping quickly – I come!
I don't forget your wise words – I am their keeper – they matter.

Raize and Tovia came to visit the grave
Of their sister, accompanied by tears.
We were reminded of our long ago Springs.
We avoid thinking now of those days and fears.

Times changed for me, but you haven't abandoned your father.
Dear Mira and Israel, you gave me a room, a bed – and bread.
Exactly like a family member in all things at home.
I feel as if I had been living in that flat for years in good stead.

Tovia's sister: Tears erupt for losing your Shmuel.
Like stones on a mountain that would roll downhill if they could.
There are no scales that can weigh and measure the pain.
Shmuel the family head - a father, a grandfather, a person of Good.

Ten years is a lengthy slice of time.
The shadow of transitory people has passed me by.
I'm now free from liars and dishonest people,
Though they safeguarded my health in sad days gone by.

Father, mother, sisters two - they lie deep in my heart.
Unknown is the exact date of the last day of your life.
I remember you, whether asleep or awake
And when I light a candle for my unforgettable wife.

Helena Tselovits

I write you a gift-song that you have earned.
My conscience prodded, my hand strained:
Fulfill your duty (should have done it sooner: like a "mentsh")
You carry the title "Doctor", not easily attained.

In all events regarding our health
You stand vigilant with a Mother's goodwill,
And played a critical role in my recuperation
With Dr. Yakov Kashnir, and your help and skill.

People come to you, Helen, when they are ill,
For clinical savvy and motherly charm that is pleasing.
Exiting your room, we already feel better.
We forget our headache, we stop sneezing.

When I come to an appointment – I'm unwell,
And can't make myself understood,
You know Yiddish, Hebrew, and even Russian.
You help me, and with a laugh you do good.

I must add to this song, a story by YL Peretz:
The town's rabbi, during the Days of
Atonement instead of going to shul,
he dressed up as a Gentile and went to an old,
sick Jewish woman, lit her stove, and quietly,
in order not to disturb her, he prayed.

I didn't just randomly select this tale.
There is a clue, a reminder of you, in the story.
Your workday is longer than normal.
You enjoy your job. You don't expect riches and glory.

Old Age

Images appear before my eyes,
Experiences of a younger day.
Like a rainbow, my unforgettable past
has since faded away.

To whom should I express my thanks,
For the depths of remembrance and contemplation.
From my earliest youth to this ripe age,
The red line leads to its final destination.

Youthful exuberance makes way for old age.
Under such circumstances – life is but a monotone.
Day in, day out the same,
Preoccupied with thoughts of times long gone.

The greater part of my life has passed.
A road not with flowers strewn.
I left my home during War's menace,
With the hope of returning soon.

The tiger had sharpened its claws.
Poland was just a foreplay of the war.
The air spread the wartime odor,
With zest, the war introduced its bitter horror.

Like a thunder crash, the storm arrived.
The gruesome conflict, its dark wings spread wide.
In the clear sky of a hot summer's day,
The sky blackened, sown with dark clouds that multiplied.

With life-threatening perils during the war
I did not think that such a time might arrive,
To remind us of storms that have passed,
That the world after the storm would again come alive.

The war's storm is over.
Through heavy battle, the enemy was defeated.
For the handful of Jews who survived
The victory, with pain we greeted.

When old age has arrived,
Of the days gone by, we tend to remember,
About the horrors of war.
How did we remain alive – though few in number.

White Doves

The song of the white doves
About Love and Peace, I did write.
The song sings out from my heart.
This song, my loneliness put to flight.

White doves that coo.
Feathers soft like snow fluff.
Red beaks that kiss.
This poem sings about their love.

This song released me from loneliness.
Through the window, two white doves came to settle.
They presently kiss and coo.
Doves white as a flower's petal.

My eye becomes intoxicated,
When they kiss and entwine.
I am reminded of my first love.
My youth gone – such love will never again be mine.

I like this song,
It was sung by my beloved mate.
The song like a lovely hymn,
In her room the song did resonate.

Poems

Second Part: In the depths of memory

Stars and Death

A star was extinguished ...
Vanished, as if it had not ever been.
No longer will there be its pristine glow,
As if it had never been seen.

People were killed by murderous hands.
At their deaths, their stars were snuffed out.
Their stars were extinguished in red.
And glowing red stars soon burn out.

Why were my parents slain?
Father-Mother worked hard for a piece of bread.
Were honest. Never harmed anyone.
Why tormented? Butchered? – A death to dread.

Their stars flickered entirely red.
A star that is shrouded blood-red soon dies.
Their prayers were to God, to the stars.
Their last wish was made with tear-filled eyes.

Red skies. Stars covered in darkness.
At night, almost to a gallop they were chased,
Over sharp stones, bloodying their feet,
Struck with rubber rod and cane – and debased.

With pleas to preserve the lives of the children.
Children that don't understand Death's call.
Driven to the walls of the stones.
The stones that became blood-flecked, red overall.

The Cellar

Our cellar was the house secret.
A deep place of which no stranger was aware.
Not the door, nor the stairs that took you down
No one from the outside had ever been there.

The door was covered by a dark cloth,
Hidden well from an unfriendly stare.
Against the cloth, a table and chair were placed,
So maybe only a fly could discover the secret lair.

During great heats of Summer,
We would place foodstuff on the cellar stairs,
Because there it was cool and dark
Like an icebox laid out with jars and wares.

Through the tiny cellar window
That was almost hidden, on one side,
We would toss coal, wood, and potatoes,
through that opening, at eventide.

When my brother left for Israel,
The cellar became for his funds a windfall.
He sold all its rags, and covered his expenses.
He left us, for the Land that he prized above all.

In times of danger, the cellar protected us.
Our entire family could find shelter there.
Its obscurity and solidity protected us from harm,
Its quiet darkness, with us it did share.

The cellar offered us up its final mercy,
When my father from Lithuanians and Germans fled.
My mother sent my father downstairs into the cellar.
“My husband is not home,” she said.

How long did my father stay in the cellar?
No one knows. The family from the houses around
Were all force-marched to Ponar one night,
And my father remained in the cellar alone, as if bound.

I came back to my home town from the army
Looking for my family, my son, my wife,
I first came to my house, where I was born –
In its place, a ruin stroked by the wailing wind of strife.

But the cellar remains as a symbol, a memorial,
Of brothers and sisters, of my father and of my mother,
With memories of bricks and walls, darkness and webs.
In my dream, flames burst from the cellar – my memories they smother.

My Sisters

Why was I chosen to remain alive,
I neither met the murderers nor experienced the fire.
Fate has sheltered me and I've reached old age
But with great horror I fathomed what did transpire.

Two of my dear sisters – my own flesh and blood,
Could have escaped, but wouldn't abandon Mom and Dad.
One was thirty-three, the other but twenty.
Into the flames were they driven by a fate so sad.

Day in, day out, thoughts of my sisters lie heavy on my heart.
More than 60 years after the Holocaust, the wounds still ache.
My blood seethes and mixes with the blood of their wounds,
A picture that I incessantly kiss, is my one keepsake.

Mom and Dad told them to escape the fire.
The devoted children did not let them face the Storm alone.
They shared the same fate: butchered parents and sisters two.
There is no grave, no remnant of a single bone.

The youngest of our family – like a sapling of 20 years,
With face and voice of angels, she was the troubadour.
The family mirrored itself in her beautiful hair and eyes.
She stayed, to stop the murderers from breaching our parents' door.

My oldest sister, with her Shmulik in her arms,
Fought against the bandits. She tried to protect one and all.
Too weak against the slayers, Shmulik was the first to die.
With her own body, she tried the death of our parents to stall.

Our Lovely Bobe

I once had a grandmother and a grandfather – Bobe and Zeyde
My Bobe had a bun of long white hair so fine.
My Zeyde with a short beard and short sideburns.
If not for the war, they would have lived a long time.

Bobe's bed was adorned with nickeled jingle bells
And beautiful pillows with figures white as snow.
A runner of dark cloth spread out long and wide.
She would get up from bed when the Rooster would crow.

My Bobe hid a small sum of money tied in a cloth
For a rainy day – who knew for what or for when?
Maybe a golden watch for a grandchild becoming a bride...
Let her groom come and request it, then.

There was always a jar of candies for the grandchildren
Green and red, as small as nuts, and very sweet.
Bobe would hand them out to us when we came to visit
On pieces of paper, like tiny saucers, spread out nice and neat.

Bobe was like a vendor handing out Shabes fruit candies.
We all treasured our lovely Bobe,
In her large white scarf with a pin in her hair,
And blue earrings – a lovely old lady like no other.

What harm did my Bobe do to the Germans?
Pulled from her bed and force-marched to Ponar.
Because of her age, she could barely keep up,
And beaten with sticks, her tired body could not go far.

She barely dragged her feet on her final journey to Death,
And shared the same fate of everyone: A march to Hell.
She had not even the strength to reach the shooting ditch,
And saying a prayer, her hands spread out, she just fell.

Sixty Years after the Extermination of My Family

I perpetuate the memory of my dear family that was wiped out.
The Lithuanians, Poles, and Germans cold-bloodedly shot and burnt them,
so that no sign of them should remain. I carry revenge deep in my heart.
I clench my fists and shout to myself – NEKOME! Revenge!

Memories are still fresh – their looks, walk, and speech.
They stand in front of me, as if I just saw them today.
I will remember them. Cry for them. Take revenge.
Sixty years after the Holocaust – as if it was yesterday.

How can I otherwise – too dear, those who I lost.
I must forever remember them, with constant resolve...
Even when friends are critical: You are eternally grieving,
And express their deaths in sorrow too painful to absolve.

I have no rest. The memories and the yearning.
I remain the last one. Everyone is long lost.
For as long as I live, I will remember them with tears.
I clench my fists in anger, in revenge for their pain, for the cost.

I sensed my heart – it stirred me up.
About all this, about what happened there and then.
My mother, my sisters, struggled against the bandits.
Also others heard about what happened with the evil men.

My very soul remembers everything and it weeps...
We abandoned cities that flame and smoke did smother.
Beyond the Dnieper we battled the enemy,
Too far to help my sisters, my father, my mother.

Before the Storm, my dear mother took care of us all.
She never once complained, though times were bad.
No one around was aware of our terrible condition.
My mother did not want others to know what little we had.

Father, when I think of you, I burst out in tears,
Everyone loved you, but none more than I.
My love towards you cannot be written down.
You were a hero - To help everyone you were quick to try.

Shifra, my sister, you chose Death.
You were young when the Storm did start.
I could not find my way to you.
I was too far to see you – yet close to my heart.

Sister Sonia, your treasured Shmulik is with you.
Your son is a part of you. To die together, your fate.
You tried to hide him from their murderous glances,
But to no avail. Both driven into the flames by their hate.

My oldest brother, was far away, somewhere in Israel.
Another, in the Polish army, against the Germans he fought.
The youngest, beyond the Volga, hammered out victory.
Awake, or dreaming, my heart is with them in every thought.

Only I remain – the last, your eternal mourner.
These lines are written with longing and tears.
Who will read this poem about you, when I will no longer be?
No one remains, that will hear the story of your tragic years.

August 13th, 1941 – The day that marks their deaths

My Family that is No More

I often remember, and cry.
In such a short period everyone died.
Father, Mother, Sisters, Bobe, and Zeyde.
I feel as if they are standing at my side.

After losing my most dearest –
A sea of hot stormy tears that I cannot quell.
The tempest erupts more than once a day.
Like great big waves, the tears begin in me to swell.

Can tears make the dead arise?
Their memory will never disappear.
The fire's flame will not be extinguished.
You lit them in us, Mother and Father dear.

When Spring and Summer arrived,
In his best summer wear, my father did shine.
With a light colored hat sewn from cloth,
And a walking stick with a handle of ivory fine.

My mother in a dress of a light color,
With a brooch that would shine from a distance,
With white leather shoes on her feet,
Her handbag, on a chain at her side, would dance.

They go for a stroll through the park to the river,
My mother's straw hat has a wide brim and band.
While walking, they smile and talk quietly.
My father holds my mother's hand.

My sister Sonia leads her son Shmulik in their walk.
He's the greatest gift accorded her, and God-given.
A wonder-child of great beauty and intelligence,
In shorts and a red-yellow shirt, that she knit him.

My youngest sister Shifrele.
Your singing and dancing remain in my memory.
In light-colored Summer dress, swirling in the wind,
You kiss, embracing Yisroylik. You are young and free.

All of you were drowned, burned, or shot to death.
Nothing remains for us to keep.
Only a family picture hanging on the wall
That I stare at and weep, with pain so very deep.

In Honour of My Good Mother

My good mother took care of everyone,
With bread and earnings the children she did raise.
If there wasn't money, then she borrowed.
It's a wonder, how we survived those trying days.

To keep her little sheep alive,
She made a gruel, practically out of thin air.
Mixed some potato peels brought from the street,
With some dark flour, from who knows where.

We children grew up tall, with curly hair.
Our good mother took care of one and all.
Tearfully prayed for my sister to find a good groom,
Provided for my brother when he left for Israel.

When I left Lita, with her hot tears
My dear Mom accompanied me, her son.
Those tears are engraved into my very soul.
She is gone now. She shared Death with everyone.

A curse upon those who killed my dear Mom.
Driven to the pits, she held her daughters fast,
And sang them songs on their forced final journey.
I don't forget their end, though years have passed.

Our Zeyde Avrom Zelik

Our grandfather, Zeyde Avrom Zelik,
Is younger than his age.
He has already hit the big Eighty a while back,
But even so, a man in his years, and still doesn't age.

Zeyde, even though he has a white beard,
And his face divulges the years he's seen.
His soul is still young.
From his walk and trot, thirty – not even.

If he walks quickly past you on the street,
“Zeyde, why are you walking so fast?” just shout.
He will answer you with a bright smile:
“The cobbler fixed my shoes. I must try them out.”

He doesn't walk – he runs.
His walking stick held lightly in his hands,
His coattails are blowing in the wind,
As he holds onto the edge of his pants.

My Zeyde is like a youngster.
Sings, leading the prayer, like a man in his youth.
Raises a glass during a holiday or Bris celebration.
Bobe laughs: “A young man without a tooth.”

He could have lived many more long years.
Instead, with everyone else, he is now dead.
Murderers caught him on the street,
For Bobe and himself he sought a bit of bread.

Sought but Not Found

On thorny paths I walked, with quiet pain in my heart.
Great distances, over sharp stones that rend.
Seeking a family member – Did anyone avoid death?
Each step, thinking terrible thoughts without end.

Through dark forests I sought a spark.
Reached flat swamps, where each tread was a strain.
The road has ended. No signs of a survivor.
Even the sun was covered with remorse and pain.

Through mountains, valleys, and icy snow,
I ran like the wind in a tempest,
Like deer escaping the hunter.
I ran from Hell. I avoided agony, with no rest.

Like dust from long past mists,
Wandering from foreign tent to tent.
Ground by sandy storms,
By water, flames, and cold that rent.

I finally reached a foreign land.
The sky is strange, as is everything around.
No longer on my own bed, just homeless nights.
Hunger, thirst, I complain in silent sound.

The 9th of May

I lived to see with my own eyes, the victory parade,
Of brave sons and daughters of the Liberators' Army.
My heart sang out in me with joy.
I was there too. Each one of them is dear to me.

I see before me a picture of days gone by.
In the Army of the Liberator, I was a soldier.
With rifle in hand and faith in my heart, I survived.
With friends and a will to avenge, I escaped the fire.

The memory of that experience made me cry.
In frontline battle at that time, there was no rest.
The earth was mixed with blood, smoke, and fire,
We were hunted by the enemy in swamp-like forest.

I wept tremendously in those dreadful days.
I did not know the fate of my family. I was cut off.
Did someone survive the blood-drenching Storm?
Day and night, in the Red Army, I recalled them, oft.

With a strong desire to see Father and Mother,
My family memories drive every move I make.
With every action, with hatred, we hit the enemy.
The harshest task, with will and love we undertake.

The Red Liberators shielded and saved me.
A shirt was lent, or bread – split evenly – was shared.
I'll never forget that time of terrible Storm,
In villages, welcomed by rich and poor, we fared.

The Red Liberators are often accused of evil conduct.
It's not true. Their souls shine bright as day.
We were gladly taken in, those days, offered the best,
With food, cots, even pillows stuffed with hay.

I did not see these holy men in that glorious moment,
When the cursed Swastika flags lay in the mud.
And the murderers crushed, their houses felled.
The Red Liberators shattered their sword of blood.

Vilna

I want to see Vilna before the Great Storm.
Everything is in my memory – written like in a tome,
Both dark and sunny streets,
My place of birth – my home.

I remember where my bed stood,
Where light from the sun never shined.
In the dark room a scent of dampness and mold.
No sunshine, just a lamp on the table you would find.

Gates that creaked when they closed.
Walls over a century old – maybe more.
The plaster on the walls that has long since vanished,
Traffic of horses and steel-wheeled carriages of yore.

Looking at stores in dark narrow streets,
And reading the Yiddish signs on stores.
Walking the groaning boardwalks,
Where generations of Jews lived behind closed doors.

More than a half-century has passed,
I dream while awake of Vilna – oh, city mine.
From sandy paths in the surrounding woods,
And Vilna's gardens and orchards fine.

The rivers and bridges of Vilna's yesteryear,
Ostrobrom where Christian prayers and chants rang.
Many churches with frightening crosses,
Sorrowful tones of the ringing church bell clang.

Vilna's coat of arms – the Fortress mount.
Hills whose white crosses around tell a story.
The Viliya currents, Mickiewicz's statue on its bank,
Mickiewicz that wrote up our city and its glory.

משמאל לימין - מבוגרים: כרמית, גל, טלי, חנוך, מאיה, יואב, מעיין, רות
משמאל לימין - נכדים: יעל, כליל, איתמר, אמיתי, ארבל, ינאי, כנרת, שלם

אבליה אני מתגעגע אליך.

אבליה אני מתגעגע אליך.

חיית בתקופה סוערת ביותר אבל בזכות התושיה והיצירתיות צלחת הכל, הקמת בית חדש.

אזכור אותך תמיד מלא חיוניות ותושיה, אוהב את החיים ויודע לגמוע מהם. איש עבודה, ישר דרך, יצירתי ויצרי. תמיד נהגת לומר: "אני כמו נחום-תקום; איך שלא תפילו אותי - תמיד אקום על רגלי".

פעם סיפרת לי שיש דבר שאתה נכסף אליו יותר מכל, לשוב ולפגוש את אבא שלך... לתת לו חיבוק אחד אחרון ולהיפרד... אהבת את אבא שלך ולא היה יום בו הפסקת להתגעגע אליו.

היום אני מרגיש כמוך אז, מתגעגע אליך, רוצה לחבק אותך כל כך. בקשתך האחרונה הייתה להוציא לאור את ספר שיריך בידיש והנה אני מקיים אותה בשמחה עצומה ובלב רוטט.

דאגנו לתרגם את שיריך לעברית ולאנגלית כך שגם הדורות הבאים יתבשמו מיצירתך ויכירו אותך מקרוב. התרגום ככל שנשתדל יהיה תמיד בבואה עמומה של המקור, אבל המיטב נעשה כאן.

המילים והמשפטים שחיברת מספרים את הסיפור שלך ושל משפחתך שהוכחה בפונאר והם ראי הנפש שלך, נפש עדינה, רגישה, חמה ואוהבת, מלאה געגועים לבית אבא, לעיר וילנה שכה אהבת ולעולם שחרב ואיננו.

כולי תקווה שרוח הדברים שלך תעבור בזכות הספר לצאצאים שלנו, דרכו הם יאהבו אותך ויכירו את השורשים שלהם.

אבליה האהוב, אני מתגעגע נורא.

חוניליה (כך קראת לי).

(מאי 2021)

פטיש הפלאים ומגזרות הנייר של הדוד נחקה

הדוד נחום או נחקה, כפי שקראנו לו היה ציוני-סוציאליסט, איש 'השומר הצעיר'. עלה לארץ ישראל בשנות השלושים, חי בקיבוץ כפר מנחם, איש ישר דרך שנלחם על האמת שלו, בעל ידי זהב, רב אומן בכל מה שנגע בו. הוא פיסל וצייר, גזר מגזרות נייר מקסימות, בנה והרכיב ומה לא.

היה לו סטודיו שהקיבוץ תרם לו. הסטודיו שלו היה מרתף מלא מכל טוב.

נחקה היה קונה מנגנונים של שעונים ישנים ובונה סביבם שעונים מעוצבים אותם היה מעניק במתנה למכרים או בני משפחה. לי יש שעון כזה שבנה במיוחד בשבילי.

סמוך לפטירתו ביקרתי את נחקה במרתף שלו וביקשתי ממנו מזכרת.

נחקה אמר: 'קח מה שליבך חפץ'.

לקחתי פטיש קטן שהיה מונח שם.

הפטיש הזה מלווה אותי עד עצם היום הזה.

כל דבר שאני מתקן או בונה איתו יוצא מושלם, מלאכת מחשבת, כשאני מתקשה לתקן משהו אני שולף את פטיש הפלאים וזה עובד. 'פטיש הפלאים של נחקה' הפך לשם דבר במשפחה שלנו.

אהבתי את הדוד נחקה והייתי קרוב אליו.

מקצת ממגזרות הנייר של נחקה פרושות לפניכם.

חנן

"אנו אומרים לחנך את הנוער לחיים חלוציים,
לחיי הגשמה... כיצד נגיע לכך? האמנם יעלה
זרע זה על סלע צחיח, על רצפת אספלט?
גם אידאה זקוקה לקרקע תחוח בה תוכל
להעמיק שורשים".

ברל כצנלסון 1887-1944

"האדם הוא חלק מן הטבע. כל הטבע חי, כל היקום מלא חיים; כל דבר ודבר חי את חייו הוא - והסך-הכל מזה הם חיי כל הטבע. חיי האדם אינם גם כן אלא חלק מחיי הטבע. אין בטבע דבר, שיהא תמיד במצב אחד: הכל מתחלף ומשתנה לרגעים. גם באדם מתחוללים שנויים בכל רגע ורגע. בחומר של גופנו עובר החזיון של בניה והריסה, של התחדשות וחרבן - בלי הפסק."

יוסף חיים ברנר 1881-1921

"ובארץ היה אזור אחד, שכל עיני הישוב היו נתונות אליו תמיד, וכל הלבבות דפקו בחמימות, כשהזכירו את שמו. עוד מימי הישוב הראשונים, מאז התחילו עברים עוברים שוב בארץ, מירושלים, מיפו ומחיפה לטבריה ולצפת וראו בדרכם את עמק - יזרעאל, היה אזור זה כפינת קסם בעיניהם. אליו נצמדו מבטי עיניו של כל עובר דרך. וכשהיו האנשים חוזרים איש לביתו, היו מספרים בגיל ורעדה על העמק".

יהושע חנקין 1864-1945

אַאָמִינָה גַם בְּעֵתִיד
אַף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אַךְ בּוֹא יְבוֹא - יִשְׂאוּ שְׁלוֹם
אַזּ וּבְרָכָה לְאֵם מְלֵאָם.
שׂאוּל טֶשֶׁרֶנִּיחֻבֶּסְקִי 1875-1943

נחום (נחקה) רומבק (7.10.1910-21.1.1991)

נחום (נחקה) רומבק, אחיו של ירחמיאל עלה לארץ בשנת 1934 לקיבוץ כפר מנחם.

נחום היה בין יוזמי הקמת 'המשכן לאמנות' בעין חרוד. ראשיתו של המשכן כ'פינת אמנות', שנפתחה בעין חרוד בשנת 1938 בצריף עץ קטן, באטליה של הצייר המקומי חיים אתר (1902-1953) יוזם המוזיאון ומייסדו.

המשכן לאמנות היה המוזיאון הכפרי הראשון בארץ והראשון בתנועה הקיבוצית. בשנת 1948 הוחל בהקמת בניין הקבע בעיצובו של האדריכל שמואל ביקלס.

הבניין מכיל אגף ובו אוסף של יוצרים יהודים שהוכחדו בשואה מצרפת, פולין, גרמניה, אוסטריה, הולנד ובלגיה, יוגוסלביה ויוון.

נחום היה פסל מחונן, לצד עבודות הברזל הוא עיצב בקיבוצו כפר מנחם את עבודתו הגדולה 'שבעה תבליטי גטו ורשה' לזכר הוריו ואחיותיו שנרצחו ביער פונאר בידי הנאצים.

נחום גם יצר מאות מגזרות נייר המתארות את ראשית עבודת האדמה של החלוצים בקיבוץ.

חלק ממגזרות הנייר הקסומות של נחום מעטרות את חלקו השני של קובץ השירים 'יונים צחורות' של ירחמיאל.

אחים שניצלו מן התופת, עלו לארץ ישראל והקימו בתים לתפארת - אחד חי בעיר והאחר בקיבוץ, האחד אמן המילים והאחר אמן העיצוב והצורות.

הספר 'יונים צחורות' הוא זיכרון חי לשניהם.

פתאום נולד משורר

מעין אחרית דבר - מוטי סנדק, עורך

אם, כְּשֶׁאֲמוֹת, יִרְצוּ לְכַתֵּב אֶת הַבִּיּוֹגְרַפְיָה שְׁלִי,

הָרִי אֵין פְּשוֹט מְזֵה.

יֵשׁ רַק שְׁנֵי תֹאֲרִיכִים - זֶה שֶׁל לְדַתִּי וְזֶה שֶׁל מוֹתִי,

בֵּין הָאֶחָד לְמִשְׁנֵהוּ כָּל הַיָּמִים הֵם שְׁלִי.

שורות אלה מתוך 'שיר ללא שם' מאת המשורר הפורטוגלי פֶּרְנָנְדוּ פֶּסּוֹאָה, אחד מגדולי המשוררים והוגי הדעות של המאה העשרים, הצטלצלו בראשי עם סיום האיסוף, המיון והעריכה של שיריו הקסומים של ירחימאל רומבק, אותם כתב במקור ביידיש וכונסו בספר 'יונים צחורות'.

היה לי העונג להכיר את ירחימאל ואת עולמו העשיר, דרך שיריו, האיש שאיבד את עולמו פעמיים, נעקר מוילנה שבפולין העיר שכה אהב ואיבד את רוב בני משפחתו בשואה בטבח הנורא שביער פונאר.

ירחימאל השאיר את חייו הקודמים מאחור אך לקח אתו את הזיכרונות - אותם נצר כל השנים בליבו, ובזמנו הפנוי חזר שוב ושוב אל שולחן הכתיבה, כתב את זיכרונותיו ואת שיריו היפים ביידיש.

חלק משיריו פורסמו בעיתוני היידיש 'לעצטע נאייעס' ו'ניע צייטונג' בשנות השמונים והתשעים של המאה הקודמת.

ירחימאל רומבק עבד בין השנים 1959-1979 במשרד החקלאות וזכה בציונים לשבח, פרסים ואותות הוקרה כעובד מצטיין.

למרות שלא נפגשנו, למדתי להכיר את האיש מתוך שיריו. איש צנוע, אוהב אדם, רגיש ועושה אך טוב בעבודתו ובחיק משפחתו.